

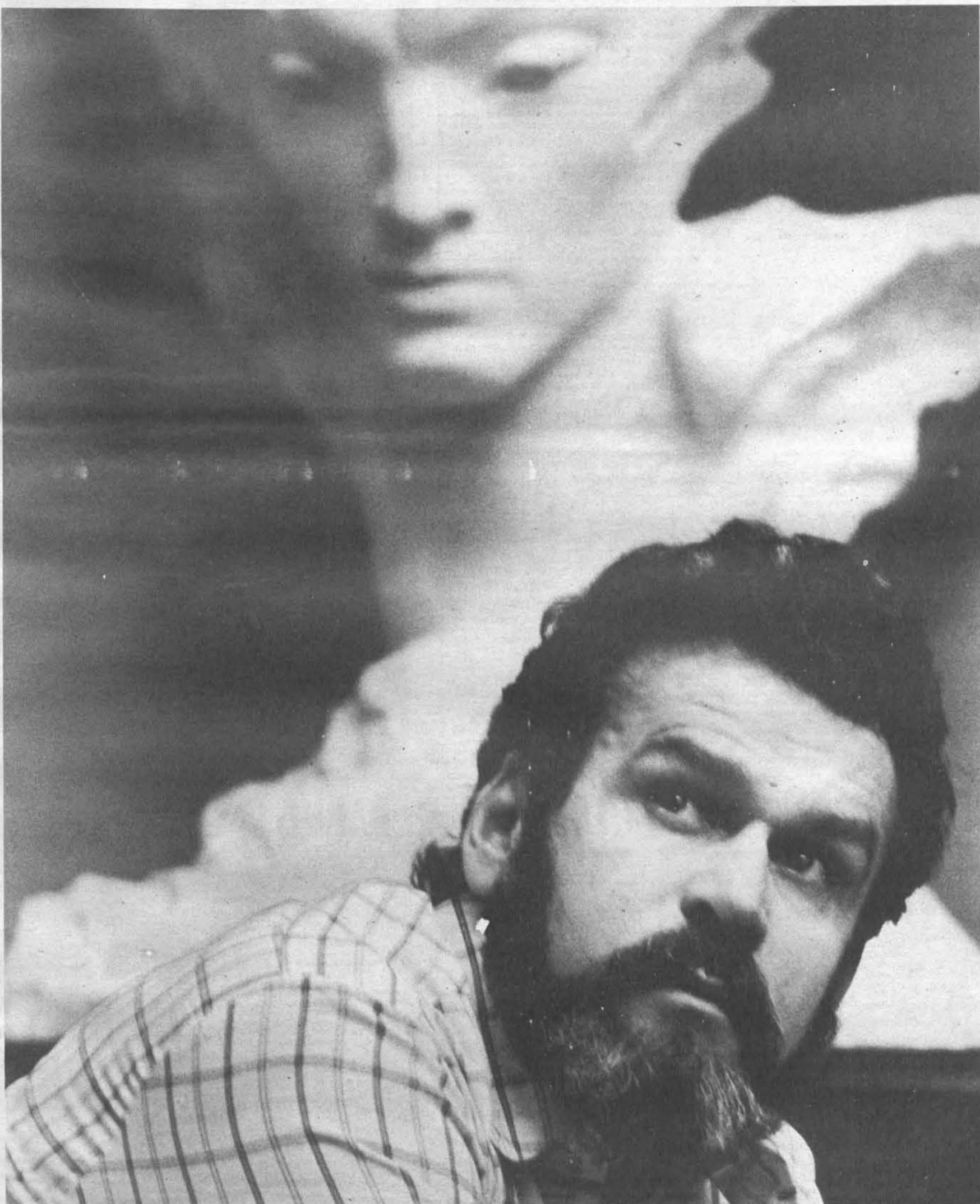
Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 32 (2923)
11 жніўня 1978 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.

ХВІЛІНА РОЗДУМУ. (Народны мастак БССР А. Анікейчык).

Фота Ч. МЕЗІНА.

ВЁСКА ЧАКАЕ СВАІХ ПЕСНЯРОЎ

«Задачы партыйнай арганізацыі Саюза пісьменнікаў БССР па выкананню рашэнняў ліпеньскага (1978 г.) Пленума ЦК КПСС, XII пленума ЦК КПБ і ўказанняў, дадзеных Л. І. Брэжневым у час яго знаходжання ў Мінску» — з такім парадкам дня адбыўся днём у Доме літаратара адкрыты партыйны сход Саюза пісьменнікаў БССР.

З дакладам выступіў першы сакратар Мінскага абкома партыі У. А. Мікуліч. Ён падкрэсліў прызначэнне важнае значэнне ліпеньскага (1978 г.) Пленума ЦК КПСС, на якім былі ўзняты актуальныя праблемы развіцця сельскай гаспадаркі краіны, павышэння ўзроўню народнага добраўпарадкавання калгасаў, сельскае будаўніцтва, новыя прагрэсіўныя формы абслугоўвання насельніцтва на сяле.

Дакладчык звярнуў увагу на некаторыя недахопы ў развіцці сельскай гаспадаркі, што былі адзначаны на ліпеньскім Пленуме ЦК КПСС і XII пленуме ЦК КПБ, расказаў аб намераных мерапрыемствах па павышэнню ўраджайнасці зерня, бульбы, паскораным развіцці жывёлагадоўлі. Атрымаюць далейшае развіццё добраўпарадкаванне калгасаў, сельскае будаўніцтва, новыя прагрэсіўныя формы абслугоўвання насельніцтва на сяле.

Рашэнні пленума паспрыяюць пад'ёму сельскай гаспадаркі краіны на новую ступень свайго развіцця. У гэтых умовах, сказаў у заключэнне У. А. Мікуліч, вялікую дапамогу партыі могуць аказаць работнікі ідэалагічнага фронту, творчая ініцыятыва. Трэба больш шырока ўмяцоўваць сувязі паміж сялом і творчымі саюзамі, аддаваць больш увагі сельскаму працаўніку, услаўляць яго працоўны подзвіг.

Гэтую думку гарача падтрымалі ўсе прамоўцы, якія выступілі на сходзе.

Максім Лужанін і Ігнат Дуброўскі, якія нядаўна пабывалі ў калгасах рэспублікі, расказалі аб вялікай арганізацыйнай рабоце партыйных органаў на месцах, аб поўным разуменні сельскімі працаўнікамі партыйных захадаў па далейшаму развіццю сельскай гаспадаркі і іх гатоўнасці ажыццявіць гэтыя захады. У гэтай рабоце пісьменнікі павінны прыняць самы актыўны ўдзел, больш глыбока адчуць адказнасць перад людзьмі сельскай гаспадаркі.

Аляксандр Шабалін засяродзіў увагу на характары тых змен, што адбыліся апошні час у вёсцы і якія сталі магчымыя дзякуючы партыі менавіта сёння паставіць пытанне аб далей-

шым шырокім развіцці сельскай гаспадаркі. Тэмы сацыяльных змен у вёсцы, новага чалавека не могуць не хваляваць як пісьменнікаў, так і публіцыстаў.

— Літаратура наша мае вялікі вопыт у асветленні жыцця сяла, — сказаў у сваім выступленні народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін. — Творы гэтай тэматыкі дапамагалі партыі і ў гады калектывізацыі, і ў час аднаўлення сельскай гаспадаркі, разбуранай у гады Вялікай Айчыннай вайны.

Далей пісьменнік спыніўся на некаторых праблемах, якія хваляюць зараз людзей вёскі. Адна з іх — як замацаваць на сяле кадры, людзей, дзелавых, энергічных, ініцыятыўных. Відаць, трэба і пісьменнікам, разам з многімі іншымі захадамі, сродкамі мастацкага слова так апазтызаваць працу сучаснага селяніна, каб моладзь адчула ў гэтай працы прыгажосць, гераізм, захацела пайсці па слядах сваіх бацькоў — не адрывацца ад зямлі.

І. Шамякін закрануў у сваім выступленні праблему рацыянальнага выкарыстання зямлі, прапанаваў устанавіць цесныя шэфскія сувязі з адным з раёнаў рэспублікі, што дало б магчымасць пісьменнікам часцей бываць на сяле, вывучаць жыццё, ствараць высокамастацкія творы пра сённяшняю вёску, якіх зараз відавочна не хапае.

У словах усіх пісьменнікаў, што выступілі на сходзе, прагучала такая заклочанасць.

Алесь Жук: «Пра сучасную вёску ў нас няма высокамастацкіх твораў, якія б сталі з'яваць у беларускай літаратуры».

Мікола Ткачоў: «Лічылася: беларуская літаратура — ясклавая. Зараз не можам так сказаць. Хоць у планах выдавецтва нямала твораў пра вёску, але няма такіх, якія б звярнулі на сябе ўвагу значнасцю тэмы і пераканаўчай сілай вобразаў».

Аб літаратурнай распрацоўцы вобразаў працаўнікоў вёскі на новай аснове сучаснасці, аб праблемах сельскага жыцця, якія вынікаюць з шырокага ўкаранення навукова-тэхнічнага прагрэсу ў сферы вытворчасці і росту духоўнай культуры сучаснага селяніна, гаварылі ў сваіх выступленнях Мікалай Аляксееў, Віктар Ракаў, Аляксандр Капусцін, Эрнест Ялугін.

Шырокая зацікаўленая гаворка, што вялася камуністамі пісьменніцкай арганізацыі, безумоўна, пасадзейнічае актывізацыі творчасці беларускіх літаратараў, і чытачы неўзабаве пазнаёмяцца з новымі творамі, прысвеченымі працаўнікам сучаснай вёскі.

ПЕСНІ АБ МОЛАДЗІ

У жніўні-лістападзе г. г. Міністэрства культуры БССР праводзіць конкурс на лепшыя харавыя і сольныя песні аб моладзі. Мэта конкурсу — стварэнне песень высокага ідэйна-мастацкага ўзроўню, прысвечаных маладому савецкаму чалавеку — будаўніку камунізму.

Творы, адзначаныя прэміямі, будуць набыты Міністэрствам культуры БССР і ўключаны ў рэпертуар прафесійных калектываў і салістаў, а таксама калектываў мастацкай самадзейнасці.

У конкурсе могуць прыняць удзел пісьменнікі, паэты, прафесійныя і самадзейныя кампазітары.

На конкурс прадстаўляюцца

творы, якія не выконваліся ў канцэртах, не змяшчаліся ў друку, не перадаваліся па радыё і тэлебачанню.

Песні могуць быць напісаны для салістаў у суправаджэнні фартэпіяна, для вакальных дуэтаў, трыа, квартэтаў і вакальна-інструментальных ансамбляў, для хору аднароднага і змешанага, у суправаджэнні і без суправаджэння, на арыгінальных або раней надрукаваных тэкстах.

Для пераможцаў конкурсу ўстаноўлены наступныя прэміі:

За песню сольную і харавую з суправаджэннем:
Першая прэмія — па 200 рублёў, другая — па 150 рублёў, трэцяя — па 100 рублёў — кампазітару і паэту.

За песню харавую без суправаджэння:

Першая прэмія — па 250 рублёў, другая — па 200 рублёў, трэцяя — па 150 рублёў — кампазітару і паэту.

За тэксты песень, надрукаваных у друку, выплачваюцца 50 працэнтаў сумы прэміі.

У склад журы конкурсу ўваходзяць вядомыя беларускія кампазітары, паэты і выканаўцы.

Творы прадстаўляюцца на конкурс пад дэвізам у двух экзэмплярах, надрукаваных на машынах. Да рукапісу прыкладаюцца канверт пад такім жа дэвізам, у які ўкладаецца лісток з укараненнем адрасу і прозвішча аўтара.

Творы на конкурс накіроўваюцца па адрасу: 220010, Мінск, Дом урада. Упраўленне па справах мастацтва Міністэрства культуры БССР: «На Рэспубліканскі конкурс».

Аб працоўных буднях калгаса «Аснежыцкі» Пінскага раёна піша сваю новую кнігу празаік Васіль Якавенка. Каб бліжэй пазнаёміцца з жыццём вёскі, ён часова пасяляўся сярод хлебарабаў. А на час жніва В. Якавенка стаў памочнікам камбайнера ў экіпажы Пятра Шалымета.
На здымку: камбайнер П. Шалымет і яго памочнік В. Якавенка аглядаюць участак жыта перад пачаткам работы.
Фота У. ЛУПЕЯКІ. (БЕЛТА).

ПЕРАХОДНЫ ЧЫРВОНЫ СЦЯГ — «МАСТАЦКАЙ ЛІТАРАТУРЫ»

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў ССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю і ЦК прафсаюза работнікаў культуры ССР падвялі вынікі выканання планаў і ўзятых сацыялістычных абавязальстваў выдавецтвамі, кнігагандлюючымі арганізацыямі і паліграфічнымі прадпрыемствамі краіны за другі квартал сёлета года і паўгоддзе.

Сярод пераможцаў і калектываў выдавецтва «Мастацкая літаратура», якому прысуджаны пераходны Чырвоны сцяг і грашовая прэмія. За другі квартал пры плане 57 назваў друкаванай прадукцыі аб'ёмам 570 улікова-выдавецкіх аркушаў выпушчана 58. Аб'ём іх — 594 аркушы. План па тыражу за паўгоддзе выкананы на 121 працэнт.

Чытачы атрымалі мастацкія творы, у якіх адлюстравана жыццё чалавека на розных этапах гістарычнага развіцця грамадства. Гэта — раманы «Падвышанае неба» В. Каваленкі, «Людзі і маланкі» Л. Дайнекі, чарговыя кнігі прозы В. Сачанкі «Ваўчыца з Чортавай Ямы», «Не забывай мяне» А. Жука, зборнікі нарысаў С. Кухарава, А. Сілянкова і іншых.

Шмат цікавых навінак сярод паэзіі.
Замежная літаратура прадстаўлена анталогіяй «Сто гадоў — сто песень», «Лісьцем травы» У. Уйтмена, «Трывожным годам» І. Андрэяка, перакладзенымі Н. Гілевічам, Я. Сіпаковым, В. Сачанкам.

Завяршана выданне чатырнаццацітомнага збору твораў народнага песняра Беларусі Я. Коласа. Выйшлі чарговыя тамы збору твораў П. Броўкі, М. Танка, І. Шамякіна, двухтомнікі А. Вачылі і У. Шахаўца, аднатомнікі Я. Сіпакова, В. Спрычана.

Цяпер калектываў выдавецтва ўдзяляе асаблівую увагу выпуску кніг, прысвечаных 60-годдзю Беларускай ССР і Кампартыі рэспублікі.

ГАНАРОВАЕ ЗВАННЕ — ПІСЬМЕННІКУ

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за шматгадовую плённую работу ў галіне літаратурнай крытыкі і актыўны ўдзел у грамадскім жыцці пісьменніку Рыгору Васільевічу ШКРАБУ прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры БССР.

ДА СУСТРЭЧЫ НА XII СУСВЕТНЫМ

На плошчы Рэвалюцыі, у самым цэнтры Гаваны, адбылася заключная маніфестацыя XI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. Плошчу запоўнілі дзiesiąты тысяч пасладоў пляч кантынентаў. На трыбуне — Першы сакратар ЦК Кампартыі Кубы, Старшыня Дзяржаўнага Савета і Савета Міністраў рэспублікі Фідэль Кастра, іншыя кіраўнікі партыі і Урада, кіраўнікі маладзёжных дэлегацый. Зачытваецца зварот да моладзі, да ўсяго народа Кубы, што гасціна прынялі ўдзельнікаў XI Сусветнага, а таксама заключны дакумент фестывалю «Заклік да моладзі свету».

З вялікім натхненнем сустралі прысутныя выступленне Фідэля Кастры, які, у прыватнасці, падкрэсліў, што народ Кубы цяжка і поўнацю падтрымлівае ідэі і рашэнні XI Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў, справядліваю барацьбу народаў Азіі, Афрыкі, Амерыкі і Еўропы.

У апошні дзень фестывалю адбылося закрыццё міжнароднага цэнтра антыімперыялістычнай салідарнасці, пастаянных цэнтраў палітычных дыскусій, дзіцячай, спартыўнай і культурнай праграм.

АПЛАДЗІРУЮЦЬ ЗЕМЛЯКІ

«Пісьменнікі — слаўнаму 60-годдзю БССР і Камуністычнай партыі Беларусі» — пад такім дэвізам прайшоў у Слоніме аўтарскі вечар беларускага паэта, доктара філалагічных навук, прафесара А. Лойкі, які арганізаваў Бюро прапаганды СП БССР, Слонімскай РК КПБ і Беларускае тэлебачанне.

Адкрыла вечар сакратар Слонімскага РК КПБ Л. І. Мунасей. Шмат цёплых слоў сказала пра паэта, свайго земляка, удзячны чытачы. На вечары выступілі пісьменнікі В. Рагойша, М. Грынчын, М. Аўрамчык, А. Іверс, Я. Саламевіч, А. Руцкая.

У выкананні артыстаў мінскіх тэатраў, Беларускага радыё і тэлебачання, Белдзяржфілармоніі прагучалі вершы А. Лойкі і песні на яго словы. На вечары выступіў А. Лойка.

А напярэдадні пісьменнікі сустраліся ў райкоме партыі з першым сакратаром К. І. Лушчэўскім, які расказаў ім аб дасягненнях працоўных Слонішчыны і аб перспектывах развіцця Слонімскага раёна ў дзесятай пяцігодцы.

Сцена са спектакля «Лейтэнанты». У ролях артыст Г. Раюшкін, народны артыст Украіны ССР А. Краўчук і заслужаны артыст УССР Г. Шчарбакоў.

Фота М. КЎРДУСА.

АБ ЛЮДЗЯХ, ЯКІЯ СТАЯЦЬ НА ВАРЦЕ

Тыдзень выступае ў Мінску Львоўскі рускі драматычны тэатр Савецкай Арміі. Адбыліся першыя сустрэчы калектыву з гледачом. Мы стараліся адрозна заявіць, што першай і самай адказнай сваёй задачай лічым паказ герол нашых дзён, чалавека, які нясе варту на граніцы, абараняе спакой і мірную працу савецкіх людзей. Ваенна-патрыятычная тэматыка — не даніна назве і прынахэнню тэатра, яна сапраўды хвалюе і натхняе артыстаў, якія складаюць наш ансамбль. Дарэчы, самым першым спектаклем у нас была пастаўка п'есы беларускага пісьменніка Д. Курдзіна — «Мінбург» ў 1931 годзе ў Кіеве. Чалавек, прайшоўшы загартоўку ў армейскіх радах, пераходзіць да мірных будняў, — гэта было зместам той нашай работы. І налі гэтка чалавек абавязак паклікаў зноў на вайну — Вялікую Айчынную, — ён «узлі пакінуў» і пайшоў на фронт; ён жа ў якасці сцэнічнага герол узніўся на падмошні тэатра. У нас ёсць ветэраны вайны на чале з народным артыстам ССР А. Аркадзевым, якія беранліва захоўваюць рэліквіі тых часоў, трапяткія словы падзякі за мастацкае слова напярэдадні бою ад радавых байцоў і ад генералаў. Артысты не адзі раз трапілі ў складанае становішча, выходзілі з акружэння, давалі спектаклі і канцэрты на перадавой, суправаджалі наступваючыя часткі... Таму старонкі біяграфіі нашай арміі — гэта старонкі жыцця і тэатра. Не выпадкова на афішы мы пазначаем назвы твораў Н. Сіманава і С. Смірнова, У. Вішнеўскага і Б. Васільева, Б. Лаўраньва і А. Салынскага, А. Карнейчука і І. Друцэ. Мінчане знаёмяцца таксама з драматургіяй А. Пінчука, які дэбютаваў як тэатральны пісьменнік у Беларусі. Ён прысвячае свае творы сённяшняй нашай арміі, раскрывае аблічча маладога афіцэра, нашчадка і прадаўжальніка традыцый мужнасці і высанародства, што выходзіць у абаронцах сацыялістычнай Радзімы наша партыя.

Побач з такім рэпертуарам мы паказваем класіку і сучасную замежную п'есу. Трупам мае магчымасць шырока прадставіць багата артыстычных індывідуальнасцей.

Мікалай ЗАХАРАЎ, загадчык літчасткі тэатра.

ДАСЛЕДУЕЦА БЕЛАРУСКАЯ ПРОЗА

Кнігу Аляксандра Аўчарэнікі «Сучасны беларускі раман», што дапушчана Міністэрствам вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР у якасці вучэбнага дапаможніка для студэнтаў філалагічных факультэтаў краіны, выпускае выдавецтва «Вышшая школа». Аўтар, які рэгулярна сочыць за развіццём беларускай літаратуры, актыўна і аператыўна рэагуе на лепшыя творы, на гэты раз аналізуе творчасць прадстаўнікоў сярэдняга і старэйшага пакалення беларускіх празаікаў. Асноўную ўвагу даследчык удзяляе І. Мележу, І. Шамякіну, В. Быкаву, А. Кулакоўскаму, Я. Брылю, А. Адамовічу, І. Навуменку, У. Карпаву, Т. Хадкевічу — аўтарам, творы якіх вядомы шырокаму колу чытачоў. Аднак ён не забываецца ў рамках гэтай гаворкі, аб чым сведчаць і раздзелы кнігі: «Тэма вайны ў беларускай прозе», «Вытокі рамана — у апавесці», «Складанасць ці ускладнёнасць у творах беларускіх пісьменнікаў?», «Непарыўная сувязь мінулага і сённяшняга» і іншыя. Вось чаму чытачы пазнаёмяцца таксама з творчасцю А. Асіпенкі, М. Лобана, Б. Сачанкі, І. Пташнікова, І. Чыгрынава... Прадстаўнічы па колькасці імён раздзел «Маладыя пісьменнікі Беларусі».

ЖЫЦЦЁ — ПОДЗВІГ

Трыццаць чатыры гады знаходзіўся ў баявых радах вядомы савецкі лётчык, двойчы Герой Савецкага Саюза Павел Янкулевіч Галавачоў, і ўвесь час паказваў прыклады высокага майстэрства, безапаветнага служэння Радзіме. У гады Вялікай Айчыннай вайны ён зрабіў 457 баявых вылетаў, ажыццявіў 125 баявых вылетаў, у якіх збіў 30 самалётаў праціўніка.

Яму прысвечаны альбом, які папоўніў серыю «Жыццё — подзвіг», што выпускае творчай студыя «Фота і жыццё» Саюза журналістаў БССР.

ЛЕПШЫЯ СЯРОД МАЛАДЫХ

Больш чым трыста маладых акцёраў, а таксама рэжысёраў, тэатральных мастакоў і дыржоры ўдзельнічалі ў рэспубліканскім аглядзе, які з'яўляецца этапам Усесаюзнага агляду работы тэатраў з творчай моладдзю.

Калегія Міністэрства культуры БССР сумесна з сакратарыятам ЦК ЛКСМБ, прэзідыумам Беларускага рэспубліканскага намітэта прафсаюза работнікаў культуры і прэзідыумам Беларускага тэатральнага аб'яднання разгледзела вынікі рэспубліканскага агляду. Адзначана, што на працягу двух гадоў большасць тэатраў вяла мэтанакіраваную работу з маладымі кадрамі, вызначачы і правяраючы на практыцы яе новыя формы. Напрыклад, у Рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў наладжваюцца творчыя вечары-справаздачы, у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага, Акадэмічным тэатры імя Якуба Коласа і Гродзенскім абласным драматычным тэатры вядуцца лабараторныя заняткі па майстэрству акцёра пад кіраўніцтвам галоўных рэжысёраў. Моладзь прыцягваецца да грамадскай дзейнасці, удзельнічае ў кансультацыйных і шэфстве над налетывамі мастацкай самадзейнасці на прадпрыемствах, на вёсцы, у навучных установах і ваенскіх частках. У Гродне пры тэатры створаны Клуб аматараў сцэны, коласавыя вядуць курс эстэтыкі для старшакласнікаў школ Віцебска. Аперны тэатр распрацоўвае на кожны сезон асабісты творчыя планы для маладых выканаўцаў, а спецыяльная камісія прымае залучэнні і спрыяе іх ажыццяўленню (тут за 1976—1977 гг. было рэалізавана 28 залучэнняў аперы, 40 — артыстаў балета і 18 — артыстаў аркестра, арганізаваны камерны аркестр). Праўда, ёсць і недахопы. У прыватнасці,

Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР і Магілёўскі абласны драматычны тэатр фармальна вылучалі на рэспубліканскі тэатр агляду моладзь, а Дзяржаўны тэатр лялек БССР увогуле нічога не зрабіў.

Зацверджана рашэнне Рэспубліканскай камісіі па выніках работы тэатраў з творчай моладдзю. На заключны тур Усесаюзнага агляду рэамендаваны І. Колас, А. Дзедзік, В. Кучынскі, М. Жылюк (Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР), А. Алоўнікаў (Кіраўнік камернага аркестра ў оперным тэатры), Л. Рабушна, Т. Анімава, В. Пятліцкая (Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі БССР), В. Мазынін (Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа), Т. Пузіноўская (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), А. Ткачонак (Рускі тэатр БССР імя М. Горкага), С. Журавель (Рэспубліканскі тэатр юнага глядача) і Т. Міронава (Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча). Дыпламы I ступені і прызы ЦК ЛКСМБ прысуджаны Дзяржаўнаму акадэмічнаму Вялікаму тэатру оперы і балета БССР і яго камернаму аркестру, Акадэмічнаму тэатру імя Якуба Коласа; дыпламы II ступені і прызы ЦК ЛКСМБ — Акадэмічнаму тэатру імя Янкі Купалы і Рускаму тэатру БССР імя М. Горкага; дыпламы III ступені і прызы ЦК ЛКСМБ — Гродзенскаму абласнаму драматычнаму тэатру і Брэсцкаму абласнаму тэатру імя Ленінскага камсамола Беларусі, Брэсцкаму і Гомельскаму тэатрам лялек. Сораж маладых артыстаў, мастакоў, рэжысёраў атрымліваюць у якасці ўзнагарод за творчыя дасягненні дыпламы, публікі ў міжнародны маладзёжны лагер, творчы камандзіроўкі ў вядучыя тэатры краіны, грашовыя прэміі.

А. КОЖЫН. На зямлі бацькоў.

ПРАЦА, НЕАБХОДНАЯ ЛЮДЗЯМ

Першае, па-сапраўднаму зацікаўленае знаёмства брастаўчан з творчасцю Аляксандра Кожына адбылося ў 1961 годзе на рэспубліканскай мастацкай выстаўцы, прысвечанай 20-годдзю герцаўскай абароны Брэсцкай крэпасці. Менавіта тады ён, мастак абласной газеты «Заря», рашыўся аддаць на суд глядачоў адну са сваіх карцін — «Цаною жыцця».

Суровая, бязлітасная праўда вайны ўстае перад вачамі. Трагізм падзеі ўсведамляецца, але гэта той трагізм, ад якога не вее безнадзейнасцю. Мастак нібы сцвярджае: героі не паміраюць, яны адыходзяць у басммерце. І тоў, што пазней сюжэт карціны «Цаною жыцця» быў выкарыстаны іншымі ў жывапісе, і ў скульптуры, — адзначаюць вядомы брэсцкі мастак Эдуард Куфно. — Яшчэ раз пацвярджае, што знаходка Аляксандра Кожына была па-сапраўднаму творчай.

З большасцю жывапісных і графічных работ А. Кожына брастаўчане мелі магчымасць азнаёміцца на яго персанальнай выстаўцы ў 1972 годзе. Сяголетняя — другая, арганізаваная абласным аддзяленнем Саюза журналістаў СССР і прысвечаная 60-годдзю БССР і Камуністычнай партыі Беларусі, дае падставы лічыць, што па-ранейшаму ваенная тэма — галоўная для вэтэрана Вялікай Айчыннай вайны А. Кожына. Да ўжо вядомых глядачу карцін «У тыле ворага», «Слёзы вайны», «На вечным пасту» і іншых прыбылі новыя: «Таран», «Вясна пераможная», «Старт дазволена». Грамадзянская сталасць мастака знаходзіць яркае адлюстраванне ў пэўна, адной з лепшых новых карцін, створаных у апошні час, — «На зямлі бацькоў». Буле зелянінай, цяплом, сонцам лета. На полі, расквітаюцца, дзьмухаўцы, — яны занялі ўсю прастору палатна да гарызонта, дзе ўстаюць сцены крэпасці. Сцены крэпасці — як напамінак пра тое, якой цаной заплачана народам за гэту разлітую ў паветры цышню. Твор вялікага абагульняючага зместу, сапраўднага творчага ўдачы.

Выстаўка, у цэлым, сведчыць аб узрослым майстэрстве Аляксандра Іванавіча Кожына.

Аб плавнай, патрэбнай людзям працы брэсцкага мастака можна меркаваць і па такому факту: ужо ў дзевяці музеях рэспублікі экспануюцца яго работы.

А. ПАЛОНСКИ.

СЭРЦАМ — З БЕЛАРУССЮ

У новую кнігу буйнейшага майстра савецкай літаратуры, аднаго з вядучых сучасных паэтаў, Героя Савецкай Айчыннай вайны Мікалая Ціханавіча «Вершы», выпушчаную выдавецтвам «Савецкі пісатэль», увайшла творы, напісаныя за апошні сем гадоў. Сярод іх нямала і такіх, тэмы якіх падказалі Мікалаю

Сямёнавічу шматлікія паездкі па нашай краіне, сустрэчы ў братніх савецкіх рэспубліках.

Пабываў М. Ціханавіч і ў Савецкай Беларусі. Мужнасцю і гораўнасцю яе народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны захапляўца ён у вершах «Хатынь» і «У Мінску ў дні трыццацігоддзя Перамогі над фашызмам».

ПОШУК ВЯДУЦЬ АРХЕОЛАГІ

Самыя шырокія за апошнія 60 гадоў раскопкі і даследаванні на тэрыторыі рэспублікі праводзіць сёлетнім летам і восенню Беларуска археалагічная экспедыцыя Інстытута гісторыі АН БССР. У рабоце прымаюць удзел некалькі дзясяткаў археолагаў сумесна, якім дапамагаюць пастаянныя памочнікі — студэнты, школьнікі, рабочыя і калгаснікі. За некалькі месяцаў даследчыкі пабываюць ва ўсіх абласцях Беларусі.

Наша экспедыцыя разбіта на восем атрадаў, перад якімі пастаўлены цікавыя задачы па шматлікіх аб'ектах вывучэння. Яны правядуць раскопкі або папярэднія вышуканні, якія дапамогуць нам раскрыць пакуль невядомыя старонкі мінулага, — паведамляе загадчык сектара археалогіі Інстытута гісторыі АН БССР, дотар гістарычных навук Л. Пабаль. — Вывучаецца перыяд, які ахоплівае 20—30 тысяч год — ад адступлення апошняга ледніка аж да 15—16

стагоддзяў нашай эры. Вынікі гэтага вялікага паходу ў каменны, бронзавы, жалезны вякі і раннесярэднявекую эпоху мы падвядзем ужо зімой.

Археолагі пабываюць больш чым у 60 пунктах многіх раёнаў. Вялікую работу, напрыклад, трэба будзе правесці па вывучэнню першабытных стаянак Верхняга Прыдняпроўя. Вучоныя абследаюць рад месц Брэсцкай, Гомельскай і Магілёўскай абласцей, зрабляць раскопкі каля вёсак Пагост і Камень Пінскага раёна, Шарэйкі і Юравічы Калінкавіцкага раёна. Адзін з каштоўных аб'ектаў даследавання — майстэрня старажытнага чалавека ў мелавых пагорках каля Гродна. Прадужаецца раскопка селішча каля вёскі Тайманова Быхаўскага раёна. Шляхі даследчыкаў прайдуць таксама праз Вілейскі, Шчучынскі і Браслаўскі раёны.

Варта ўпамянуць работы, звязаныя з вывучэннем стара-

жытнага Віцебска. Па выніках даследавання мяркуецца стварыць спецыяльны музей з мастрыялаў раскопак. Пачынаецца новы — 10-ы па ліку — сезон пошукаў у Брэсце ў раёне ўзводзімага музейнага комплексу, які павінен быць гатовы да 1980 года. Пасля перапынку ўзнаўляюцца работы каля пасёлка Краснасельскі Ваўкавыскага раёна, дзе ў свой час былі адкрыты самыя старажытныя ў Савецкім Саюзе шахты першабытнага чалавека па здабычы крэменю. Старажытныя гарнякі працавалі ў іх некалькі тысяч гадоў назад.

Апрача 8 атрадаў Беларускай археалагічнай экспедыцыі, у межах рэспублікі свае даследчыя работы ў кантаце з АН БССР правядуць археолагі Беларускага дзяржаўнага і Гомельскага ўніверсітэтаў, Магілёўскага педінстытута, Беларускага навукова-рэстаўрацыйнага майстэрня, а таксама вучоныя Масквы і Ленінграда.

ЧАСОПІСЫ Ў ЖНІЎНІ

«ПОЛЫМЯ»

У пачатку нумара змешчаны верш Ю. Свіркі. Пазіў прадстаўлена таксама творами Н. Тулупавай, Г. Каржанеўскай, Е. Лось (за літаратурнай спадчыны), Н. Гільена (пер. Р. Бардуліна і М. Стральцова), Б. Спрынчана (пер. У. Шахаўца). Друкуецца працяг рамана В. Кармазава «Пушча», цыкл апавяданняў Г. Далідовіча «Маладыя гады». З артыкулам «Краінэ Саветаў — светач міру і бліскі народаў» у раздзеле «Публіцыстыка» выступае міністр замежных спраў БССР А. Гурыновіч. Змешчаны нарыс М. Шыманскага «Нечаканае Палессе», артыкул рэктара Беларускага дзяржаўнага інстытута народнай гаспадаркі імя Куйбішова Ф. Баравіка «Грамадства развітога сацыялізму».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» публікуюцца артыкулы С. Андрэюка «Выяраючы жыццём», А. Клышкі «Пра адзін верш», Я. Усікава «Шмаггранны талент».

Кнігі П. Панчанкі «На паэтычным небасхіле», Р. Бардуліна «Прынамсі», А. Лойкі «Гісторыя беларускай літаратуры. Дакстрычны перыяд», М. Браўна «Ленінградскае неба», А. Бергман «Слова пра Браніслава Тарашкевіча» (вышла ў Польшчы) рэцэнзуюць В. Бечык, А. Марціновіч, А. Мальдзіс, Э. Мартынава, Я. Міско.

«МАЛАДОСЦЬ»

З лірычным маналагам «Поле памяці» выступае Я. Хвалей. Публікуюцца вершы С. Грахоўскага, А. Хатанка, Р. Бардуліна, Б. Спрынчана (пер. П. Макаля). Друкуецца апавесці «Цяцце на Палесці груша» В. Казьно і «Дні, як усе іншыя» М. Кацюшкі.

Пра будаўніцтва Байкала-Амурскай магістралі рас-

казваецца ў фотанарысе З. Лупача «БМ: за кіламетрамі кіламетр».

Змешчаны артыкулы Я. Бабосава «Твой духоўны набытан», Х. Зайца «Кім быць?», нарыс В. Бараўскага «Дом няўлоўны птушак» (пер. з літоўскай), «Правасвятленне» — такой назвай аб'яднаны допісы С. Латышэвіча і Н. Прыходзькі, якія парвалі з рэлігіяй.

Пра заўчасна памёршага мастака Я. Раманоўскага, якому б споўнілася п'яцьдзясят гадоў, успамінае С. Кухараў — «Жнівень жыцця».

Аповесць Я. Лецінкі «Па цаліку», што выйшла ў «Мастацкай літаратуры» асобнай кнігай, рэцэнзуе У. Юрэвіч — «Я чалавекам быць хачу...».

«БЕЛАРУСЬ»

Пра лётчыка-насманаўта СССР, нашага земляка Уладзіміра Каваленка расказвае ў нарысе «Зялёны светлафор» — на зорных шляхах» падпалкоўнік у адстаўцы А. Гусей.

Да 60-годдзя ўтварэння БССР і Кампартыі рэспублікі друкуецца артыкул першага сакратара Гомельскага абкома партыі В. Гвоздзевы «Палессе — абноўлены край».

Змешчаны ўрывак з новага рамана народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна «Дажыткі», вершы Ю. Свіркі, А. Астрэйкі, нарысы У. Ліпскага, В. Маеўскага.

Пленуму праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, прысвечанаму праблемам развіцця беларускай дзіцячай літаратуры, які адбыўся ў чэрвені, прысвечаны артыкул «Адчуваць час, разумець жыццё».

Верш «Курган Славы» Б. Спрынчана, якому споўнілася 50 гадоў, на беларускую мову пераклаў У. Шахаўец. Часопіс адзначае таксама юбілей іншых пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва.

«На пульсе жыцця» — так называецца падборка

фотаздымкаў М. Ананьіна. Невялікае слова пра аўтара гаворыць народны паэт Беларусі П. Броўка. Кнігі «Два дні і дзве ночы» А. Асіпенкі, «Дрэва на выспе» А. Грачанікова, «Як выхаваць сапраўднага чалавека» А. Сухамлінскага, «Музыка нівы» К. Шапелья, зборнік «Песня пра кнігу» рэцэнзуюць Г. Шупельна, І. Мядзведзеў, Ф. Собаль, Я. Гаварушка, П. Ахрыменка.

«НЕМАН»

Нумар адкрываецца паэмай К. Кірэнкі «Трыпутнік», якую на рускую мову пераклалі Ф. Яфімаў і Б. Спрынчана.

Праза прадстаўлена апавяданнем В. Мысліўца «Сядзіба» (аўтарызаваны пераклад з беларускай А. Кейзарава), заканчэннем апавесці Г. Папова «У гасцяў добра, а дома лепш (з запісам Эдзіна Свістуня)», рамана У. Фолькнера «Калі настала мая гадзіна» (пер. з англійскай Г. Усавай).

У раздзеле «Публіцыстыка і нарысы» змешчаны нарыс У. Юрэвіча «Грані таленту», падарожныя нататкі Л. Пракопчыка «Налібокі».

Пра паездку ў Ісландыю расказвае А. Лісоўскі — «Пустэльнік Атлантыкі».

Пад рубрыкай «Запіскі, успаміны, дакументы» публікуюцца артыкулы А. Хацкевіча і М. Слуцкага «Таварыш Вера» (пра рэвалюцыянерку В. Слуцкую) і кандыдата гістарычных навук Г. Кісялёва «Шукаецца класік...» (пра аўтарства паэмы «Тарас на Парнасе»).

Да 100-годдзя з дня нараджэння Е. Міровіча прапаноўвае артыкул А. Сабалеўскага «Рэжысёр, драматург, настаўнік» і успаміны Я. Раманоўскага «Ён жыў тэатрам».

К. Тарасаў у артыкуле «Свет добрых людзей» аналізуе кнігі Я. Брыля «Яшчэ раз першы снег» і «Акраце хлеба», якія летас у перакладзе на рускую мову выйшлі ў маскоўскіх выдавецтвах. Пра зборнік вершаў Ю. Сапажнікова «Узросць піша Н. Цыпіс — «Па праву ўзросць». Зборнік нарысаў А. Казловіча разглядае У. Анісковіч — «Калумбік» журналіста».

Завяршае нумар пастаянная падборка «Учора, сёння, заўтра».

У новых Канстытуцыях СССР і БССР дакладна вызначана задача Саветскай дзяржавы ў сферы развіцця грамадзянскіх сваіх творчых сіл і здольнасцей для ўсебаковага, гарманічнага развіцця асобы.

Важнейшым дакументам, у якім вызначаны магістральныя кірункі ўздыму народнай творчасці, з'яўляецца пастанова ЦК КПСС «Аб мерах па далейшаму развіццю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных».

У выкананне гэтай пастановы ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР зацвердзілі мерапрыемствы, накіраваныя на далейшае развіццё самадзейнай мастацкай творчасці, удасканаленне работы па эстэтычнаму выхаванню працоўных.

Карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва» папрасіў міністра культуры БССР Ю. М. Міхневіча расказаць, як гэтыя мерапрыемствы будуць практычна ажыццяўляцца ў нашай рэспубліцы.

Ю. М. Міхневіч:

— Перш за ўсё трэба, відаць, нагадаць, што ў Беларусі ў тысячх і тысячх гурткоў і калектываў мастацкай самадзейнасці прымае ўдзел больш як паўмільёна аматараў спеваў, танцаў, музыкі, тэатральнага і прыкладнага мастацтваў, іншых відаў мастацкай творчасці. Само прызначэнне самадзейнасці, як культурна-масавай формы самавыхавання, вызначае яе сапраўды ўсенародны характар, яе галоўную задачу — уцягнуць у свае рады як мага больш людзей.

Карэспандэнт:

— Але, відаць, сёння колькасць пазначылі не вычэрпваюць ролі і функцыі мастацкай самадзейнасці...

Ю. М. Міхневіч:

— Так. Гэта частка нашай духоўнай сферы, і тут усё трэба рабіць сур'ёзна, па самаму высокаму рахунку. Прымітыўным драмгуртком, дрэнным хорам можна толькі дыскрэдытаваць мастацкую самадзейнасць. Вось чаму мы надаём такую ўвагу ў ўсіммернаму павышэнню ідэйна-мастацкага ўзроўню нашых калектываў.

Вялікім экзаменам у гэтай справе стаў першы Усесаюзны фестываль самадзейнай мастацкай творчасці працоўных, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. У нашай рэспубліцы фестываль прайшоў, як яркая дэманстрацыя народных талентаў. 126 калектываў сталі лаўрэатамі фестывалю, 235 — атрымалі дыпламы I і II ступеняў.

За перыяд фестывальных аглядаў было створана больш як 3 тысячы новых калектываў мастацкай самадзейнасці, 62 самадзейным калектывам было прысвоена званне народных. Такім чынам, сёння ў рэспубліцы званне народных маюць 280 калектываў!

Карэспандэнт:

— Разам з тым, фестываль выявіў і адставанне некаторых мастацкіх жанраў...

Ю. М. Міхневіч:

— Да іх у першую чаргу належыць такія, як мастацкае чытанне, цыркавое мастацтва. Есць пэўныя пралікі ў развіцці самадзейнага драматычнага мастацтва. Асабліва нас непакоіць рэпертуар некаторых драматычных калектываў. Ен тут часам фарміруецца без уліку творчых магчымасцей тэатра, прымаюцца да пастановак

п'есы, якія не адпавядаюць сённяшнім ідэйна-мастацкім патрабаванням; некаторыя калектывы рэдка звяртаюцца да беларускай драматургіі. Напрыклад, сем народных тэатраў Мінскай вобласці, якія прынялі ўдзел у дэкадзе тэатральнага мастацтва, прысвечанага 60-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі, не паказалі ніводнага спектакля па творах беларускіх аўтараў.

Усе гэтыя пытанні сталі прадметам абмеркавання на калегіі міністэрства

Вядзецца ў нас і падрыхтоўчая работа па стварэнню рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтра, на які ўскладаецца вялікі абавязак — планавачна, аналізаваць, даследаваць стан культуры і, у прыватнасці, мастацкай самадзейнасці, прапагандаваць яе здабыткі.

Да канца гэтага года будзе распрацаваны перспектывны скаардынаваны план выдання рэпертуарных зборнікаў п'ес, песень, музычных і харэаграфічных твораў, метадычных дапаможнікаў. Пачынаючы з 1980 года, прадугледжваецца выпускаць «Бібліятэчку клубнага работніка».

Думаю, што станоўчую ролю адыграе стварэнне пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР сектара народнай творчасці і культурна-асветнай работы для пашырэння і каардынацыі даследаванняў праблем развіцця самадзейнай мастацкай творчасці ў рэспубліцы, а пры Міністэрстве культуры БССР — рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі па фарміраванню і адбору твораў для мастацкай самадзейнасці.

Акрамя таго, не радзей аднаго разу ў два гады будзе праводзіцца рэспубліканскі конкурс, які закліканы актывізаваць стварэнне твораў для калектываў мастацкай самадзейнасці.

Карэспандэнт:

— Юрый Міхайлавіч, мабыць, немалая роля ў развіцці самадзейнай мастацкай творчасці належыць музычным школам? У гэтым плане ёсць няглыбкія становішчы прыкладаў...

Ю. М. Міхневіч:

— Так. Асабліва гэта тычыцца Гродзенскай, Віцебскай і Брэсцкай абласцей, дзе педагогі музычных школ аказваюць вялікую кваліфікаваную дапамогу самадзейным музычным і харавым калектывам. Дзякуючы гэтаму тут у апошні час з'явілася шмат новых аркестраў народных інструментаў, музычных ансамбляў. Наглядаецца і такая становішча з'ява — харавыя калектывы тут выступаюць у суправаджэнні не баяніста, як было некалі, а аркестраў народных інструментаў.

Мне б хацелася тут нагадаць пра вопыт музычных школ Пружанскага раёна, педагогі якіх стварылі ў вёсцы 3

народныя аркестры, ансамбль цымбалістаў, духавы аркестр, два хоры. Яны шэфтуюць над 15 мастацкімі калектывамі, адкрылі дадаткова 5 філіялаў раённага ўніверсітэта культуры, ствараюць музей музычнага і харавога мастацтваў.

Разам з тым ёсць у нас яшчэ няглыбкія музычных школ, дзе настаўнікі цураюцца такой грамадскай работы. Педагог музычнай школы не можа замыкацца ў сценах навучальнай установы, яго дапамогі чакаюць сотні і сотні аматараў, і гэтая акалічнасць, прадыхаваная самім жыццём, павінна, на маю думку, знайсці сваё адлюстраванне ў палажэнні аб музычнай школе.

Карэспандэнт:

— У апошнія гады значнае распаўсюджванне набыла аматарская песня. Атрымалася так, што пэўны час і песня гэтая, і яе выканаўцы былі па-за ўвагай нашых творчых арганізацый. Што будзе зроблена, каб выправіць такое становішча?

Ю. М. Міхневіч:

— Да канца гэтага года пры клубах, дамах і палацах культуры ва ўсіх абласных цэнтрах, а таксама Салігорску, Пінску, Беразіне прадугледжваецца стварыць аб'яднаны стваральнік і выканаўцаў аматарскіх песень. Будучы сістэматычна праводзіцца семінары самадзейных кампазітараў-песеннікаў, агляды-конкурсы і фестывалі самадзейнай песні. Для кіраўніцтва гэтымі аб'яднаннямі будуць падабраны прафесійныя і самадзейныя кампазітары, педагогі музычных вучылішчаў і школ.

Дарэчы, мы мяркуюем шырока практыкаваць таксама стварэнне творчых аб'яднанняў аматараў тэатральнага мастацтва (Магілёў, Баранавічы, Полацк, Мазыр, Орша), сцэнарыстаў-рэжысёраў агітацыйна-мастацкіх брыгад (Столін, Талачын, Магілёў, Гродна, Віцебск, Стоўбцы, Бераставіца), харавой песні (Мінск, Гомель, Брэст, Віцебск), народных майстроў і самадзейных мастакоў — пры абласных дамах народнай творчасці.

Карэспандэнт:

— Юрый Міхайлавіч, што вы можаце сказаць аб так званым кадровам пытанні? Забеспячэнне культасветустаноў, нашых клубаў і палацаў культуры кваліфікаванымі работнікамі — аснова поспеху. Між тым, пакуль што гэта адно з вузкіх месцаў культурнага будаўніцтва...

Ю. М. Міхневіч:

— З гэтым трэба пагадзіцца. Але мы глядзім на гэтую праблему аптымістычна. Характэрна, што ў апошнія тры гады ідзе працэс умацавання мастацкага кіраўніцтва дамоў культуры і клубаў за кошт выпускнікоў аддзяленняў харавога дырыжыравання і народных інструментаў музычных вучылішчаў, якія больш прафесійна падрыхтаваны, чым выпускнікі культасветвучылішчаў.

Наогул, нам трэба ўмацоўваць сістэму музычнай і мастацкай адукацыі. У прыватнасці, прадугледжана ў гэтай пяцігодцы дасягці колькасць музычных школ да 300, а мастацкіх — да 25. Сёння ў рэспубліцы працуе 11 музычных вучылішчаў, якія штогод выпускаюць звыш 900 спецыялістаў. Прадугледжана ў кожным вучылішчы павялічыць вучэбны курс клубнай работы па спецыяльнасцях харавога дырыжыравання, духавых і народных інструментаў.

У нашай кансерваторыі, Мінскім тэатральна-мастацкім інстытуце і інстытуце культуры ў наступным годзе будзе кардынальна вывучана праблема падрыхтавання і ўдзелу выпускнікоў гэтых навучальных устаноў у развіцці мастацкай самадзейнасці.

Дарэчы, мяркуюцца разам з Мінскім інстытутам культуры дасягнуць да ўпраўленняў культуры аблвыканкомаў планы накіравання сельскай моладзі па пазаконкурснаму набору з ліку актыўных удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. На базе культасвет- і музычных вучылішчаў мяркуюцца стварыць вочна-завочныя падрыхтоўчыя групы для асоб, якія накіроўваюцца на вучобу.

Значная ўвага надаецца вучобе кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці, павышэнню іх кваліфікацыі. У прыватнасці, будзе арганізавана індывідуальная стажыроўка кіраўнікоў вядучых калектываў у тэатрах, прафесійных хорах і аркестрах.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

МАГІСТРАЛЬНЫ НАПРАМАК

НА ПЫТАННІ КАРЭСПАНДЭНТА «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА» АДКАЗВАЕ МІНІСТР КУЛЬТУРЫ БССР Ю. М. МІХНЕВІЧ

пры шырокім удзеле кіраўнікоў народных тэатраў і драматычных калектываў. Распрацаваны мерапрыемствы па канкрэтнай дапамозе аматарам. Рыхтуецца да выдання зборнік аднаактовых п'ес беларускіх аўтараў, вырашана шырэй практыкаваць правядзенне народнымі тэатрамі абменнага спектакляў, будзе значна пашырана метадычная дапамога.

Карэспандэнт:

— У мерапрыемствах надаецца вялікае значэнне сістэматычнай дапамозе калектывам мастацкай самадзейнасці з боку дзейчаў прафесійнага мастацтва, нашых метадычных цэнтраў...

Ю. М. Міхневіч:

— У гэтай справе ў нас назіраюцца пэўны вопыт. Можна прывесці няглыбкі прыклад дзейснага шэфства прафесійных артыстаў, музыкантаў, харэаграфіў, кампазітараў над калектывамі мастацкай самадзейнасці. Але ў цэлым гэтая работа пакуль што носіць выпадковы, эпізодычны характар.

У зводным перспектывным плане развіцця розных жанраў мастацкай самадзейнасці на 1979—1985 гады, які цяпер распрацоўваецца, прадугледжана сістэматычная творчая дапамога аматарам з улікам папярэдніх заявак абласных дамоў народнай творчасці. У абавязковым парадку будуць праводзіцца кансультацыі для калектываў у перыяд падрыхтоўкі новых спектакляў і канцэртных праграм.

Ва ўсіх тэатрах рэспублікі, Беларускай дзяржаўнай і Гомельскай абласной філармоніях ствараюцца кансультацыйныя пункты для кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці. Аматыры змогуць тут атрымаць кансультацыю не радзей двух разоў у месяц. Акрамя гэтага, прадугледжаны выезды работнікаў прафесійнага мастацтва ў калектывы для канкрэтнай дапамогі на месцах.

Баранавіцкі сімфанічны народны аркестр.

Фота Я. МАКАРЧУКА.

Інтэрв'ю правёў М. ЗАМСКІ.

КНИГАПІС

І. НАВУМЕНКА. Замыць жаўталісця. Аповесці і апавяданні. Аўтарызаваны пераклад з беларускай мовы. М., «Советский писатель», 1978.

Глыбіня пранікнення ў характар чалавека, спроба разабрацца ў самых патаемных схованках ягонай псіхікі, імкненне вылучыць тое найбольш істотнае і важнае, што кіруе кожным у мінуты найвышэйшага душэўнага ўзлёту—якасці гэтыя характарызуюць новыя творы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Івана Навуменкі, якія склалі яго кнігу, што ў перакладзе на рускую мову выпушчана выдавецтвам «Советский писатель».

Выданне паўтарае аднайменны зборнік, які летась выйшаў у «Мастацкай літаратуры». Аповесці «Апошняя восень», «Развітанне ў Кавальцах», «Замыць жаўталісця», апавяданні «Накава для папраўкі здароўя», «Праз дзень пасля салюта», «Асфальт» і іншыя маюць па сутнасці адзінага лірычнага героя, чалавека, які на розных этапах свайго грамадзянскага і маральнага сталення па-новаму задумваецца над такімі спрадвечнымі паняццямі, як наханне, шчырасць пачуццяў, вернасць таму, каго любіш.

Творы І. Навуменкі на рускую мову пераклалі А. Астроўскі, М. Гарбачоў, У. Жыжэнка, Д. Кавалёў, Л. Салавей і В. Эльнін.

І. ВІШНЕЎСКІ.

Л. АЛЕКСІУТОВІЧ. Беларускія народныя танцы, карагоды, гульні. Пад рэд. М. Я. Грынבלата. На рускай мове. Мінск, «Вышэйшая школа», 1978.

У Беларусі выдадзена мноства зборнікаў народных песень, музычных твораў, аранжыраваных вядомымі музыкантамі рэспублікі. У гэтым жа народнай харэаграфіі зроблена пануль што мала. Таму выданне вучэбна-дапаможніка Л. Алексіутавіч—падзея своечасовая і значная. Гэта першае фундаментальнае праца па нацыянальнай харэаграфіі.

Побач з харэаграфічным тут змешчаны грунтоўны гістарычны матэрыял. Кніга, разлічаная на шырокае кола чытачоў, асабліва каштоўнасць мае для выкладчыкаў народных танцаў і кіраўнікоў самадзейных калектываў. Яна знаёміць нас больш чым з 40 танцамі, каля 20 карагодамі, 15 гульнямі, дае працоўку 350 элементаў рухаў, змяшчае каля 600 ілюстрацый, 55 кампазіцый і г. д. Маецца імяны паказальнік, які дае дадатковыя даведачны матэрыял.

Г. ХАДАРОНАК, балетмайстар Палаца культуры і спорту чыгуначнікаў імя Ільіча.

МАЛАДЫ І ПАФАСНЫ голас у паэты Ніла Гілевіча. Яго вершы, страсныя і публіцыстычныя, не толькі ахвотна чытаюцца. Яны паасабліваму гучаць са сцэны, па радыё. Есць у іх тая заўсёдная ўнутраная грамадзянская накіраванасць, якая ўладарна вядзе за сабой, якая ўздымае першасныя агульналюдскія пачуцці, патрабуе роздому над звычайнымі падзеямі. Як ні пра каго іншага з беларускіх паэтаў пра Н. Гілевіча можна сказаць, што яго паэзія — паэзія на кожны дзень, у якой філасофія так блізка змыкаецца з мараллю, урэшце з парадамі, а таму становіцца нейкай дэмашній, паасабліваму цёплай і чалавечай.

Паэт, відаць, ведае пра гэтую моцную асаблівасць свайго таленту і, напэўна, таму так ахвотна — прычым, свядома—звяртаецца ў сваёй творчасці да паэтычных жанраў павышанай пафаснай выразнасці — да эраторыі, да прамоўных інтанацый, да заклікальных стылявых зваротаў. Развіваючы гучныя, трыбунныя формы беларускай паэзіі, Н. Гілевіч ніколі не становіцца ў паказную позу рытара, не адрываецца ад штодзённых інтарэсаў чалавека, не грашыць абстрактнасцю, фальшыва значымі наёмкамі, не карыстаецца падманнымі фігурамі эратарскага ўмення. У грамадзянскай амплітудзе гучання яго паэзіі ўсё проста, звычайна, будзённа, — але і жыццёва! Тое, што ў іншага паэта ўспрымалася б як бензельны глэдзік, у Н. Гілевіча набывае паэтычную значнасць ад блізкай прысутнасці турботнага штодзённага жыцця. «Рыхтуйце сэрцы для палётаў!» — скажа паэт у аднайменным вершы, раздумваючы над касмічнай эпапей чалавецтва, але будзе мець на ўвазе не столькі канкрэтны падзеі ў галіне асваення космасу, колькі духоўны стан чалавека наогул, яго здольнасць да ўнутранага ўдасканалення самога сябе.

У многіх вершах Н. Гілевіча захоўваецца наглядная сувязь паміж нейкім канкрэтным жыццёвым фактам, які ўразаўці проста зацікавіў паэта, і ідэйнай высновай твора. Напрыклад, да верша «Прывітальнае» зроблена прыпіска ад аўтара: «Прачытаўшы вершы васемнаццацігадовых». Але гэта не разбор творчасці маладых, не рыфманавая рэцэнзія на яе, а глыбокі роздум аб паэзіі наогул, заклік да маладых не задавальняцца малым, імкнучца да сапраўдных вяршынь паэзіі, шчыра натхняюча падтрымка іх творчага дзяржання, напамінак пра гістарычную місію літаратара:

Спявайце, юныя паэты!
Спяліце ў бурях пачуцця
Неўтаймавальны боль
планеты,
Непераможны крык жыцця!
Магчыма, вам якраз
І здзейсніць
Дзядоў вялікіх запавет:
Узняцца так на крыллях
песні.
Каб чуў і бачыў цэлы свет!
Паэтычная ўзрушанасць часта ўзнікае з зусім нязначнага здарэння, абрыўка размовы, нейкага позірку, жэста, але адразу, вельмі хутка, літаральна з першых радкоў верш набірае патрэбную вышыню мастацкай думкі, гучанне шырокае, агульналюдскае:

Асабліва добра відаць, як лёгка паэт пераходзіць ад канкрэтнага жыццёвага факта да праблем духоўнага жыцця грамадства, у вершы «Раўняючы хлопцы рэчку»:

Раўняючы хлопцы рэчку,
Майго маленства рэчку.
...Такі ўжо век шыбуе —
Тэхнічны, смелы, дужы.

І гэта не бяда.
Бяда, як хто спрабуе
Раўняць жывыя душы.
Вось душ—шкада!

У вершах Н. Гілевіча наогул шмат бытавой канкрэтыкі, з'яў будзённага жыцця — і ўсё гэта натуральна ўваходзіць у яго паэзію, надаючы ёй асаблівую дакладнасць сэнсу. Вельмі шмат побытавых уяўленняў захавана з дзяцінства, як у вершы «З гадоў маленства»: «Кіно прыехала! Кіно прывезлі!» Зразумела, што і многія вобразныя формы ствараюцца на аснове побытавай памяці пра мінулае, пра дзяцінства. Бадай, творчую індывідуальнасць паэта і складае вось гэтая адметнасць — выхад да філасофскіх абагульненняў на аснове вель-

чучця ад жывых каранёў рэальнага зямнога быцця. Тлумачыцца гэта тым, што маладыя паэты пакалення Н. Гілевіча цяжка ўваходзілі ў літаратуру, бо ў 40-я гады, калі ў крытыцы былі яшчэ моцныя пазіцыі вульгарнага сацыялізму, сам час не вельмі спрыяў хуткаму наватарскаму росту паэтычных талентаў.

Думаецца, які-небудзь прапрок у адрас паэта за тое мінулае сёння быў бы неправамерны не толькі таму, што лёгкаважасць паэтычнага радка сустракалася тады часта ва ўсіх паэтаў, не толькі таму, што і ў ранніх вершах нярэдка можна прыкмеціць ужо сённяшняга Н. Гілевіча з яго этычнай і грамадзянскай бескампрамісна-

не самакрытычных ацэнак зусім дапушчальнае і апраўданае. У сярэдзіне 50-х П. Панчанка ў вершы «Анкета», пад уздзеяннем якога, магчыма, і напісаны верш Н. Гілевіча «Вось і прыйшла пара для справаздач», заўяўляў:

Калі мая песня каго
і хвалявала...
То тая, апранутая
У шынель...
Растрэчана дзён незваротных
нямала
На дробязь, на глупства,
на тосты, на мель.

П. Панчанка таксама, абараняючы сур'ёзную эстэтычную аснову сучаснай літаратуры, дапускае відавочнае палемічнае перабольшанне, залішне моцна асуджаючы недахопы ўласнай творчасці пэўнага часу. Прынамсі, іх у яго было не больш, нават нашмат менш, чым у іншых. Але як у вершы П. Панчанкі, так і ў вершы Н. Гілевіча важна не гэта, а той надзвычай моцны пафас маральнай патрабавальнасці да асобы паэта, прага ледзь не малітоўнага «самачышчэння» перад вялікай святасцю служэння людзям.

Пры ўсім шматгалосці паэзія Н. Гілевіча на дзіва цэльная і канцэптуальная ў адчуванні складанага аблічча жыцця. Разнастайныя матывы здолны перакрываюцца і ўзаемапранікаюцца. І тады, калі паэт ураўнявае ў сваім значэнні меч і пяро Хрыста Боцева («Хрыста Боцеў»), і тады, калі заклікае да стойкасці («Лісце трыпутніка»), і тады, калі трывожыцца, ці прымуць людзі яго песню («...Я песню ў сэрцы табе складеў»), і тады, калі асуджае сквапнасць і разлік («Мяне вучылі асцярожнасці»), і тады, калі пая гімн роднай мове і песні («Мова майго народа», «Размова з планавіком»), ён піша па сутнасці пра адно — пра паэзію і жыццё, пра іх непарушны спляў, пра іх жывую сувязь.

Калі ж гаварыць усё ж пра «чыста» грамадзянскія матывы ў лірыцы Н. Гілевіча, то яны асабліва вольна і пафасна загучалі недзе ў канцы 50-х і ў пачатку 60-х гадоў, калі ў краіне адбываліся плённыя змены пад уздзеяннем вядомых партыйных рашэнняў. Паэт у многіх вершах («Сустрэчы ў снах», «Эстафета прынята» і іншых) славіць новыя даяльгяды жыцця, што адкрыліся пасля XX з'езда партыі. Натуральна, што ва ўсёй паэзіі таго часу ўзмацняюцца адкрыта грамадзянскія матывы. У Н. Гілевіча таксама з'яўляўся шэраг востра публіцыстычных вершаў па надзённых пытаннях грамадскага жыцця, якія сваім зместам адпавядалі агульнаму настрою глыбокай непрымірымасці да недахопаў, пафасу пошукаў новага. У гэтых вершах выявілася вера паэта ў стваральную сілу партыі, вера ў будучыню («Я хацеў бы слова даць любові»). У вершы «Мяне вучылі асцярожнасці» паэт страсна асуджае нейтральныя паводзіны чалавека, знакамітую філасофію ўсіх базэліўцаў — філасофію «залатой сярэдзіны», якая вядзе да мяшчэнскага прыстасавальніцтва, бяздзейнасці і спакою, акупленых здрадай грамадскім інтарэсам сённяшняга дня.

І пазней грамадзянскія матывы не зніклі ў творчасці Н. Гілевіча, аднак іх паэтычная танельнасць некалькі змяняецца. Асуджанне пэўных адмоўных з'яў грамадскага жыцця ўсё часцей і часцей атрымлівае сацыяльна-стыльва-жанравыя ўвасабленне. У лірыцы ж наглядна паглыбленне ўнутранага філасофскага зместу, усё большае і большае месца займае ў ёй роздум і складанасць эмацыянальнага жыцця.

І ў агульнай настроёвасці паэзіі, і ў канкрэтным мастацкім змесце вершаў паэт часта адмаўляе ранейшую аднаколернасць успрымання навакольнага жыцця. Падзел свету нават толькі на два колеры — на чорны і белы — ужо становіцца фактам асаблівага значэння,

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Віктар КАВАЛЕНКА

ДАКРАНАННЕ ДУШОЙ

ЛІРЫКА НІЛА ГІЛЕВІЧА

мі канкрэтных зямных турбот. Прычым, філасофія не існуе ў вершах Н. Гілевіча ў якасці нейкай асобнай вылучанай філасофскай формулы, а сам паэтычны сюжэт утрымлівае, нарэжее філасофскую думку. Аўтар толькі акцэнтуюе ўвагу на ёй у канцы верша, завастрае яе дзеля выразнасці.

Паэзія Н. Гілевіча ўнутрана звязаная з літаратурным працэсам не столькі мастацка-фармальнымі вытанчэннямі, колькі жыццёвай важкасцю зместу. І гэтую сваю творчую пазіцыю паэт абараняе з палемічным запалам, адчуваючы пад ёй цвёрды грунт лепшых традыцый сусветнай літаратуры. І ён сам цэнціць у літаратуры менавіта гэта — самаадданасць жыццю і барацьбе чалавецтва за высокія ідэалы:

Забівалі не рыфмаплётаў —
Нават модных-размодных
самых.
Забівалі таго, чый голас
Над агнём барыкад лунаў.
(«Вомбу кінулі ў дом
п'янінніка»).

Такая творчая пазіцыя вельмі адказная для кожнага паэта. Праслаўленне моцы духу, захапленне нейкімі энтузіязмам, гуманістычнай верай таксама можа ператварыцца ў завучаную рыторыку, у лёгкую справу белетрыстычных практыкаванняў. Галоўнае, каб творчасць самога паэта вытрымлівала гэты патрабавальны крытэры — крытэрыі блізкай прыналежнасці да высокіх і мужных імкненняў перадавога чалавека часу. Прынамсі, Н. Гілевіч мае рацыю ў адным — самаабмежаванне слоўнымі вышукамі губіць паэзію, а ратуе яе выхад да жывых вытокаў жыцця.

Паэтычны голас Н. Гілевіча моцна чуець у сучаснай паэзіі. У яго творчасці выразна адчуваецца аднакі думання і турбот усёй сучаснай беларускай літаратуры. Шмат якія вобразы, сітуацыі, паэтычныя рашэнні, адкрытыя ім, успрымаюцца і развіваюцца іншымі паэтамі і разам з тым ён сам таксама чуйны да творчага дыхання беларускай паэзіі. Гэта ў сваю чаргу знаходзіць нейкі адбітак у яго вершах і паэмах.

Вядома, Н. Гілевіч як паэт шматгалоснай, надзённай па грамадзянскаму гучанню лірыкі вырас не адразу. Былі ў яго і вершы, пераважна раннія, у якіх сёння заўважаюцца і ружовы настрой бесклапотнасці, і рытарычна перабольшанасць, і дзе-нідзе адрыў паэтычнага па-

сцю, з прадчуваннем складанасці жыцця і дакладным, вострым публіцыстычным словам. Галоўнае ў тым, што сам паэт не адзін раз пісаў пра той ранні перыяд сваёй творчасці, пісаў з вышыні разумення літаратурных задач сённяшняга дня, пісаў са скрухай і болям, але шчыра і мужна, не шкадуючы ўласнага самалюбства, смела ідучы насустрач іншаму пісьменніцкаму лёсу. Вось адна з такіх споведзей паэта, якая не толькі падкупляе сваёй шчырасцю, не толькі шмат што тлумачыць у яго творчай біяграфіі, але і здзіўляе яшчэ тым, што і гэты інтымны факт свайго літаратурнага жыцця Н. Гілевіч здолеў ператварыць у паэтычнае выказванне глыбокага і вострага эстэтычнага зместу, вельмі надзённага для ўсёй літаратуры:

Я пазней зразумеў, што
у песні
Можна ўсё дараваць паэту:
Нават рыфму: сабака-хата,
А тым болей: рука-нага.
Толькі фальшу, і грама
фальшу
Не даруе чытач нікому.
Нават тройчы лаўрэату.
Умакрэламу ад вінкоў...
(Паэма «Сто вузлоў памяці»).

Здатнасць да самакрытычнасці, якая набывае такую глыбокую асэнсаванасць і такі пафас перажывання, што вырастае да грамадскага настрою часу, дужа прываблівае ў вершах Н. Гілевіча і сведчыць пра вялікі творчы патэнцы таленту. Варта адзначыць пры гэтым, што паэт не ўхіляецца ад самакрытычнага погляду і на сваю пазітыўную творчасць, заўсёды гэтовы да сур'ёзнага роздому, смела адкрывае чытачу ўсе свае паэтычныя турботы і сумненні:

Вось і прыйшла пара
для справаздач:
Авансу больш не выдаюць,
хоць плач.
І так замнога змарнаваў
авансу.
Бухгалтар-крытык дзівіцца
з балансу:
На кожную ўдачу — сем
ніудач...

Вядома, змест гэтага верша нельга ўспрымаць літаральна. Паэт знарок дзеля мастацкай выразнасці перабольшвае сэнсавыя акцэнты ў гэтай паэтычнай палеміцы з самім сабой і з часам. Няпраўда, што ўжо «на кожную ўдачу — сем няўдач», што ўсе дні быццам бы ўшчэнт марнаваліся. Але, як літаратурны прыём, такое перабольшан-

МОЖА ЗДАЦЦА дзіўным той факт, што пісьменнікі, якія дзесяцігоддзі працавалі над апавяданнямі, навіламі, раптам бяруцца за раман.

Вось і Васіль Хомчанка — аўтар твораў для дзяцей, апавяданняў напісаў раман «Вяртанне ў агонь».

В. Хомчанка прыйшоў у беларускую літаратуру ў сталым узросце, маючы за плячамі нялёгі і складаны жыццёвы шлях. Былы вучань Мінскага тэхнікума хлебапачынення, які знаходзіўся па Садовай вуліцы, ён з захапленнем глядзеў на Янку Купалу, што жыў непадалёку на Кастрычніцкай і часамі сустракаўся хлапчуку, быў потым лесарубам, геалагам у Сібіры і на Каўказе, разам з Савецкай Арміяй удзельнічаў у цяжкіх баях у Венгрыі і Аўстрыі, служыў ваенным маракм, пасля вайны скончыў Ваенна-юрыдычную акадэмію і на шмат гадоў звязану свой лёс з узброенымі сіламі краіны.

Няма нічога дзіўнага, што пісьменнік з такім жыццёвым вопытам захацеў ад канкрэтнай падзеі, лёсу аднаго чалавека або некалькіх людзей перайсці да больш шырокага асэнсавання складанага перакрывавання жыццёвых дарог, зірнуць на аблічча часу з вышкі, з якой і далаглядзі большыя і мінулае асэнсоўваецца глыбей.

Да таго ж ён узяў зусім новую для беларускай літаратуры тэму — вайна на Паўночным моры. Хаця з вайны на Паўначы мы маем кнігу Івана Шамякіна «Агонь і снег», а пра выправаванні, якія выпалі на долю гандлёвага флоту ў Паўночным моры, пісаў Аляксандр Міронаў, літаратурная дэлянка, якую абраў В. Хомчанка, — дэсант маракоў, — аказалася ў нас цаліной, і аўтар распрацаваў яе па-свойму.

Першай галоўнай дадатнай асаблівасцю рамана «Вяртанне ў агонь» з'яўляецца нечаканае для пачынаючага раманиста майстэрскае, эканомнае сюжэтнае развіццё.

Раман пра вайну... Ды якую вайну?.. На моры... Фронт ваенных дзеянняў амаль неабсяжны. Да таго ж, часта ка-

раблі дзейнічалі самастойна на розных напрамках... Як чынам даць узрушліваю і пераканальную карціну марской вайны?

В. Хомчанку ўдалося гэта. Ён шчасліва спыніўся на паказе спробы атрада разведчыкаў дапамагчы дэсанту з эсмінца захапіць у ворага плацдарм у бухце Молевай. Плённыя мажлівасці, якія дае падобны сюжэт, вядомы яшчэ з часоў «Звязды» Э. Казакевіча. А ў В. Хомчанкі да таго ж быў

малыя існаваць, несучы ўсё жыццё цяжар успамінаў пра нягоды, страты, расчараванні. Гэта разумеем мы, разумее і аўтар, паказваючы, як быт здольны зацьміць часам успамін аб мінулым, нават аб самым памятным. Але ёсць святая падзеі, якія не могуць быць аддадзены забыццю. Няма забыцца таму, што было сэнсам існавання цэлага пакалення і што прычыніца да лёсу і наступных пакаленняў. В. Хомчанка вяртае назад, у

цяжкі і горкі шлях дэсантнікаў, іх пралікі, страты не толькі не плямяць іх гонару, а, наадварот, садзейнічаюць стварэнню ім не ўяўнага, а сапраўднага арэала герояў.

Не зніжае іх подзвігу кантрастам пададзенае непрываблівае аблічча асобных з іх пастарэлых жонак. Можна паспрачацца з аўтарам аб правамернасці іменна такога паказу, але святасць подзвігу дэсантнікаў на гэтым фоне не парушаецца, а, можа быць, нават

цыянальнасці; нарэшце вясёлы, жорсткі былы злодзей Халікаў, фігура не такая ўжо новая ў літаратуры — вось некаторыя з групы семнаццаці.

Вобраз Клімаўскага надае твору своеасаблівае афарбоўку, душэўны стан Клімаўскага прадвызначае танальнасць твора, яго інтанацыю. Справа ў тым, што падарожжа Клімаўскага на месца гібелі дэсанта апошняе ў яго жыцці. Сумным позіркам чалавека, які адчувае набліжэнне свайго смяротнага часу, Клімаўскі як бы робіць падрахунак усяму, шукае адказу на шмат якія пытанні, разважае: ці была апраўдана ахвяра гэтых шаснаццаці, ці меў ён права распарадзіцца жыццём не толькі свайго пляменніка Вадзіма, але і жыццём астатніх дэсантнікаў.

Вельмі, вельмі дарэчы тут поўныя скрухі ўнутраны голас Клімаўскага і «взыскующий» у дачыненні да сябе голас былога матроса, цяпер капітана першага рангу Матвейцава.

Плынь апавядання ад ваенных дзеянняў разгортваецца ў рамана натуральна, напружана, выклікаючы спачатку давер чытача, а потым глыбокае суперажыванне, калі чытач ужо амаль страчвае мажлівасць кантраляваць аўтара.

У кульмінацыйных момантах В. Хомчанка вельмі дарэчы перапыняе апавяданне аб ваенных дзеяннях і дае ўражлівыя сучасныя сцэны, сцэны мірнага свята маракоў. І тут чытач напружана, з трывогай сочыць, як да сэрца контр-адмірала паступова падпаўзае трэці інфаркт. Трывожныя сны і трызненне Клімаўскага, сон, у якім ён бачыць сябе цяперашняга ў страі побач з тым, якім быў раней, проста выдатныя. У гэтым сне ён, цяперашні контр-адмірал, намагаецца нават нешта раіць таму капітану першага рангу Клімаўскаму. «А крычаў ён таму Клімаўскаму, каб вярнуў дэсантнікаў назад... «Сюды, сюды!» — нарэшце вырываўся яго голас і ў той жа момант адчуў штуршок у плячо».

Выдатнай з'яўляецца сцэна ў скверы, у якой малады здаровы матрос глядзіць у змяршчелы твар хворага контр-адмірала і сам палатнее ад страху.

У АГОНЬ ВЯРТАЮЦЦА ДВОЕ...

матэрыял з вайны на Паўночным моры, якую ён вывучыў вельмі добра.

І ўсё ўмясцілася ў гэтыя шэсць дзён ваенных дзеянняў семнаццаці дэсантнікаў. Мы пабачылі бясстрашша людзей і асобныя праявы баязлівасці, граматынае, мэтанакіраванае вядзенне бою, адчулі, што азначае на вайне выпадковасць, якая часам парушае першапачатковыя задумы і ставіць людзей перад неверагоднымі, зусім новымі выправаваннямі. Заканмернае і выпадковае імкненне дэсантнікаў разгадаць псіхалогію ворага ў баі, каб перахітрыць яго, і памылкі іх, натуральнае ў паводзінах людзей, і нечаканасці... І праблемы, праблемы. Якую дарогу абраць разведчыкам, што рабіць, калі выяўляецца: ворага няма ў паказаным пункце; застацца чакаць падмацавання ці вяртацца назад; давярцца у крытычную мінуту палоннаму немцу ці не? І няхай увесь дэсант, за выключэннем аднаго, загінуў, іх пакуты, іх мужнасць, іх боль і перажыванні павінны застацца ў нашых сэрцах на ўсё жыццё.

Вось чаму — «Вяртанне ў агонь»... Забыццё — уласцівасць чалавечай натуры. Ды, відаць, не мог бы чалавек нар-

гонь, аднаго з галоўных герояў свайго твора, контр-адмірала Глеба Клімаўскага, здзімухае пыл забыцця з былога ўдзельніка дэсанта матроса Матвейцава, імкненца абудзіць яго сумленне.

Вяртанне ў агонь — дэсант семнаццаці маракоў.

Кампазіцыя «Вяртання ў агонь», на дзіва эканомна і паметна тэрмазыхчы дзеянне, дае мажлівасць крок за крокам, з глыбокім хваляваннем сачыць за адыеяй дэсанта семнаццаці.

Функцыі тормаза выконваюць самотная фігура адзінага ўдалага з семнаццаці матросаў—Івана Матвейцава, цяпер капітана першага рангу, і контр-адмірала Клімаўскага. Матвейцаву як бы з'явіліся за тое, што ён, не лезучы за іншых, застаўся жыць і што амаль нічога не зрабіў для ўшанавання памяці сваіх таварышаў...

Думы Івана Матвейцава, думы Глеба Клімаўскага, — абодва яны прайшлі праз поўны дэсант, ды вясёлае матроскае свята вакол — вось фон, на якім апавядае нам аўтар аб подзвігу маракоў.

В. Хомчанка зрабіў бы няправільна, каб будаваў твор толькі на кантрасце — вясёлае, мірнае марское свята і крывавае, цяжкае выправаванне, не часу вайны.

Аўтар не схільны ў сваім раманае ўпадаць у ідылічны тон

узастае, дарма, што гэтыя сцэны спараджаюць сцішаны, сумны роздум аб тым, як хуткаплыні час мяняе аблічча людзей.

У хворага Клімаўскага, апрача фізічных пакут, маральных пакуты іншага парадку. Ён меў мажлівасць адмовіць свайму пляменніку Вадзіму Кавалерычу, адзінаму наследніку слаўнай марской дынастыі Кавалерычаў, які добраахотна праціўся ў дэсант. Але не зрабіў гэтага. І пакутуе цяпер, пакутуе ад таго, што не можа сказаць праўду яго маці, свайей сястры Вераніцы Васільеўне, пакутуе ад хваробы, адзіноты ў старасці. Нельга сказаць, каб іменна гэта прымусіла чытача аддаваць асаблівыя сімпатыі Клімаўскаму.

Усе ўдзельнікі дэсанта намаляваны вельмі рэальна, і за кожнага паасобку, і за ўсіх разам бальш сэрца чытача. Інтэлігентны, нехлямяжы Вадзім Кавалерыч; баязлівы, як быццам нават рэлігійны Санкоў; па-ваеннаму суровы і абачлівы камандзір групы Горкін; найўны, даверлівы Кошачкін; майстар усіх павучаць, які з недаверам ставіцца нават да сваіх таварышаў, былы бухгалтар Бычкоў; саракагадовы, непітлічы санінструктар Іванчанка, які ўсім расказвае пра сваіх сыноў, двух Алёшкаў і Сяргея; суровы, стрыманы памочнік Горкіна Антанюк, немец па на-

насцю. Больш таго, сама нявыказанасць прываблівае паэта:

У гэты век, што адвучыў маўчаць,
У кожным абудаўшы сверб размоў,
Я веру у няказаныя словы,
Якім, магчыма, і не прагучаць.
(«*** У гэты век, што адвучыў маўчаць».)

Вельмі глыбокі падтэкставы змест гэтага верша. У ім — прага глыбіннага пазнання жыцця, яго тайнаў, адчуванне няпоўнай завершанасці і выяўленасці сённяшняга часу, чаканне больш поўнай заўтрашняй сутнасці, якая, магчыма, усё ж выкажацца.

Да верша «*** У гэты век, што адвучыў маўчаць» прымыкае па тэме, ідзі і настрою верш «*** У тым сяле, дзе я не быў ніколі». Яго змест — у дзіўным, шматзначным спалучэнні мары і явы, у імкненні да нязведанага, але да таго, нязведанага, якое адчуваецца ўнутрана, на аснове ўжо набытага жыццёвага вопыту як прывабная, жаданага рэальнасць, якая можа з мары стаць жыццём:

ДАКРАНАННЕ ДУШОЙ

(Зананчэнне. Пачатак на стар. 5).

першым крокам у тую складанасць, дзе хаваюцца сапраўдныя тайны свету. Няма і не можа быць жыцця, дзе пануе толькі шчасце, толькі радасць і любоў. Нават гэтая вядомая ісціна на пэўным этапе развіцця паззіі патрабуе роздому ці хоць бы эстэтычнага пацвярджэння:

Ісціна, адвечная як свет:
Шчасце ходзіць толькі ў пары з горам.
За надзеяй—больш зняверу ўслед.
За пашанай—прыніжэння сорам.
За святлом знаходзі—горыч страты,
За агнём любві—разлукі снег.
За абдымкамі — падножка здрады.
Ісціна, адвечная як свет.
(«*** Ісціна, адвечная як свет».)
На змену кананічнай пэўнас-

ці — роднай сястры павярхоўнасці ў адносінах да жыцця — прыходзіць няпэўнасць і ваганне, але яны не азначаюць сабой нясмеласці ці пасіўнасці. Узрастае вага і месца ў псіхалагічным і духоўным жыцці лірычнага героя праблемы выбару, ацэнкі, самапаглыблення. У змястоўным вершы «Песня ў аўтобусе» «падлеткі-дзяўчаты, вясковыя школьніцы» заўзятая спяваюць песні пра каханне, пра пачуццё, якое яны яшчэ не перажылі. І таму пяюць весела, не ўкладаючы ў песню, што і зразумела, асабістага перажывання, уласнага сэрца. Паэт нагадвае, што каханне — гэта жыццё, і, як жыццё, яно можа быць жорсткім і пакутлівым.

Але дзіўна тое, што гэтае перакананне, выказанае ў вершы з упэўненасцю і нават страцю, не канчатковае, не

апошняе слова паэта. У гэтым вершы ўжо няма прынцыпу «чорнае-белае», маўляў, маладая і бесклапотная вясельнасць — дрэнна, а вось сталае сур'езнасць, што даецца жорсткай вывучкай жыцця, — добра. Не, жыццё куды складаней і за гэны пастулат. Урэшце лірычны герой спахопліваецца, з сумненнем і ваганнем думае, ці не кінуўся ён у другую крайнасць. Яму ўсё ж адчуваецца, што ёсць у такім жыццёвым становішчы, калі чалавеку не трэба сутыкацца з прозай жыцця, з жорсткімі рысамі яго аблічча, нешта дужа каштоўнае, хоць і пераходнае, нешта радасна неастрэчанае і дадзенае чалавеку з маленства. То хай і яно застаецца з людзьмі:

Але ўсё ж у хвіліну, калі на прыпынак канечны Даімчыць, як аўтобус, на дрогніх дарогах жыцця, — Дай мне, божа, пачуць, як у сэрцах юначых трапеча — Птушай сінх нябес — незнаёмае ім пачуццё!..

Ціхаміры спакой наваколля, душэўная ўраўнаважанасць

унутры сябе, што так радавалі лірычнага героя раней, цяпер ужо не задавальняюць яго больш патрабавальныя адносіны да жыцця. Яны здаюцца яму не толькі падманымі і здрадлівымі, але выклікаюць таксама страх. І хай сабе бура — антыпод спакою — будзе азначаць драму ці трагедыю ў жыцці лірычнага героя, магчыма, нават смерць, ён усё роўна прагне бурі: Цішы спякотнай не веру. Знаю, што тойца ў ёй. Можна з малага павелу Вура ўзяццаць над зямлёй.

Якхне—начыста зламлюся, Грымну — як драна на дол. Думаеш, бурі боюся? Цішы, напятай вакол.
(«*** Цішы спякотнай не веру».)

І ўжо зусім нечакана ў творчасці такога паэта, як Н. Гілевіч, які любіць канкрэтную прадметнасць вобраза, у вершах і паэмах якога нават назвы вёсак і іменны людзей сапраўдныя, рэальныя, сустракаць праслаўленне гранічнай незаанальнасці думкі, якая мяжуе з беспрадметнасцю і нявыказа-

**ВАЖКАЕ
СЛОВА АБ
ПЕРАКЛАДЗЕ**

Сучасная лінгвістыка і літаратурназнаўства павышаную ўвагу ўдзяляюць праблемам перакладу. Вяспрэчна, з цікавасцю будзе сустракацца і кніга «Лінгвістычныя праблемы перакладу на беларускую мову», напісаная дацэнтам Мінскага Інстытута замежных моў Адамам Шыдлоўскім.

Многія сфармуляваныя даследчыкам палажэнні з'яўляюцца аўсім новымі ў беларусістыцы і перакладазнаўстве, а вынікі аналізу маюць несумненную каштоўнасць як для лінгвістыкі, так і для перакладазнаўства.

Перакладчыца - супастаўное вывучэнне шматлікіх праблем грамадска-публіцыстычнага і мастацкага перакладу ў беларуска-рускім кантэксце дапамагло больш выразна ўбачыць агульнае і індывідуальнае, што характэрна для абедзвюх моў, а таксама зрабіць значны крок у напрамку вызначэння руска-беларускіх і іншымовых універсальных, з найбольшай паўнатай удзіць іх нюансамі. Што датычыць самаго аналізу, то трэба адзначыць, што ён цікавы па задуме і па выкананні, сумяшчае ў сабе шэраг метадыка-даследчых працэдур, вывучэнне тэкстаў, супастаўленне і абгульненне.

Аўтар імкнецца падрабязна асветліць асноўныя праблемы перакладу, выскінаўшы разыходжанні ў фанетычнай, лексічнай, граматычнай і стылістычнай структурах беларускай і рускай моў. Ён свядома абмежавваў сябе ў разглядзе стылістычных прыёмаў, а браў толькі тыя прыёмы і сродкі, удзельная вага якіх у такіх выпадках найбольш значная.

Другое, да чаго А. Шыдлоўскі імкнецца прыцягнуць увагу, — тэндэнцыя да экспансіўнага выкарыстання сродкаў мовы. Гэта адносіцца да фанетыкі, марфалогіі, сінтаксісу, лексікі і словаўтварэння. Паколькі ўсе яны маюць моўна-нацыянальны характар, перадача іх актуальнасці ў перакладзе з'яўляецца найбольш складанай, і не заўсёды можа выклікаць у перакладчыка патрэбную рэакцыю. Таму вылучаюцца найбольш яркія яе выпадкі.

У якасці ілюстрацыйнага матэрыялу выкарыстоўваюцца прыклады з англійскай, нямецкай, польскай, рускай і беларускай моў. Супастаўны аналіз з перакладаў праводзіцца, у асноўным, на матэрыяле апублікаваных перакладаў. Гэты ўмелы складаны і пададзены наглядна-ілюстрацыйны матэрыял — несумнежнае дасягненне працы.

Манатграфія А. Шыдлоўскага, безумоўна, прынесе вялікую карысць шырокай чытацкай аўдыторыі — студэнтам, выкладчыкам інстытутаў і факультэтаў замежных моў, назвуковым супрацоўнікам і аспірантам, перакладчыкам, супрацоўнікам рэдакцый газет і часопісаў.

Мікола НАВІЦКІ,
кандыдат філалагічных навук.

А. Шыдлоўскі. Лінгвістычныя праблемы перакладу на беларускую мову. На рускай мове. Мінск, «Вышэйшая школа», 1978.

**ДЫХАННЕ
ЧАСУ
АДЧУВАЛЬНА**

Адлюстраванню тэмы вёскі ў савецкай прозе п'яцідзясятых-сямідзясятых гадоў прысвечана кніга вядомага крытыка Леаніда Тэракапяна, якая другім, перапрацаваным і дапоўненым выданнем выпушчана «Художественной літаратурой». Аўтар яе на багатым фактычным матэрыяле, узятым з твораў такіх вядомых пісьменнікаў, як Ч. Айтматаў і С. Зальгін, М. Аляксееў і Ф. Абрамаў, М. Стэльмах і С. Круцілін і іншыя, прасочвае шляхі развіцця літаратуры, якая даследуе гэтую сіладаную сферу народнага жыцця, пераканаўча паказвае, як змены ў жыцці вёскі ўплывалі на светапогляд пісьменнікаў, на іх адносіны да рэчаіснасці, на глыбіню пранікнення ў сутнасць з'яў.

Шмат старонак Л. Тэракапяна прысвечанае разгляду раманаў «Людзі на балочы», «Подыж навалніцы», «Завей, снежань» народнага пісьменніка Беларусі І. Мележа, ззначаючы, што «па значнасці зместу, па яркасці даследавання цыкл беларускага празаіка становіцца ўрад з такім іласціным творам савецкай літаратуры, як «Узнятая цаліна». Недарэмна раманы Шолахава і Мележа прысвечаны тэме калектывізацыі, удастоены Ленінскай прэміі».

Высока ацэньвае крытык таксама і раманы «Плач перапёлкі» і «Апраўданне крыві» І. Чыгрынава. Пра апошні ён, у прыватнасці, піша: «Але што асабліва кідаецца ў вочы ў другой кнізе дылогіі (цяпер ужо дылогіі!) — гэта павышэнне тэмпературы драматызму, ускладненне маральных калізій. Расказ Чыгрынава набывае прыкметна большую псіхалагічную, філасофскую, палітычную насычанасць. Ён настойліва кіруецца да гарачых пунктаў перадаваёнай і ваеннай гісторыі».

Л. Тэракапян разглядае і апавяданні М. Стральцова пра так звананага «вясновага» гараджаніна, уключаючы на тое, што для ўсіх нас вельмі важны асноўны вывад пісьменніка: «...духоўны вакуум нельга запоўніць механічным перамяшчэннем з аднаго асяроддзя ў другое».

Б. САКОЛЬСКІ.

Аб беларускай драўлянай скульптуры мы ведалі вельмі мала. А, між тым, гэты від народнай творчасці ў Беларусі мае свае глыбокія гістарычныя карані, багаты творчы набытак, даўнія традыцыі, аб чым даволі цікава і падрабязна расказана ў кнізе А. Лявонавай. Гэта, бадай, першая спроба ў беларускім мастацтвазнаўстве прасачыць і абгульць тэматычна - ідэйныя і стылявыя напрамкі і тэндэнцыі ў гэтай галіне творчасці беларускага народа.

У кнізе А. Лявонавай разглядаецца цэлы свет мастацкіх вобразаў, першааснова якіх — дрэва і невычэрпная фантазія народных разьбяроў. Іх майстэрства было шырока вядома далёка за межамі Беларусі. Яшчэ ў XVII стагоддзі беларускія разьбяры запрашаліся ў Маскву і іншыя гарады, дзе ўпрыгожвалі палацавыя і культурныя збудаванні. Беларускія майстры ўзбагацілі рускае мастацтва тэхнікай скульптурна-аб'ёмнай разьбы, якую пазвалі «белорусской резьбу».

У сябе на радзіме мастакі-разьбяры таксама стваралі шэдэўры разьбярства. Час і шматлікія войны, што пракаціліся па Беларусі, на жаль, знішчылі іх. Нямногае выпадкова ўцалела і з'яўляецца сёння каштоўным мастацкім дакументам эпохі.

Дрэва было найбольш даступным матэрыялам для беларускага селяніна. З яго рабіў ён лыжкі, міскі, талеркі, салнічкі, ступы, карцы і іншыя шматлікія прылады хатняга ўжытку, аздабляючы іх заармаформнымі дэталямі, што надавала звычайнай утылітарнай рэчы эстэтычную прыгажорнасць.

А. Лявонава. Народная драўляная скульптура Беларусі. На рускай мове. Мінск, Выдавецтва «Навука і тэхніка», 1977.

У кнізе аналізуецца бытавая скульптура, што мае, акрамя мастацтвазнаўчай вартасці, яшчэ адзін немалаважны сэнс. Бытавая скульптура паступова знікае. У сённяшняй сялянскай сям'і зусім мала засталася рэчаў, зробленых з дрэва, на змену прыйшлі рэчы прамысловай вытворчасці. Карцы, лыжкі ці талеркі з дрэва можна сустраць хіба толькі ў музейных экспазіцыях ці ў сувенірных аддзелах магазінаў. А моладзі

цінянасць і бездапаможнае рамесніцтва.

Аўтар правільна адзначае, што і пры тых умовах народная скульптура Беларусі ўзбагацілася галерэяй цікавых вобразаў, створаных такімі вядомымі ў рэспубліцы майстрамі, як Б. Хрушчоў, М. Івінскі, А. Шахновіч, С. Бык, В. Мацюк, К. Казёлка, Д. Сталяроў, І. Лук, А. Пупко і іншы.

Але самы значны плён беларускіх разьбяроў, на думку

**ДРЭВА ГАВОРЫЦЬ,
ГРАЕ, СПЯВАЕ...**

ўсё ж цікава ведаць пра эстэтыку бытавых рэчаў сваіх дзядоў і прадзедаў. У гэтым таксама пераемнасць духоўных каштоўнасцей народа. Вельмі дарэчы, што ў кнізе багата ілюстрацый, якія дапаўняюць уяўленне аб рэчах народнага побыту і іх эстэтыцы.

Стагоддзямі складваліся ідэйна-тэматычныя і стылявыя плыні народнай драўлянай скульптуры ў Беларусі. Быў пэўны ўзаемаўплыў мастацкага разьбярства суседніх народаў, але ў аснове ўсё ж заставалася самабытнасць. Яна перайшла і ў творчасць беларускіх разьбяроў асапскага перыяду, разгляду якога прысвечана большая частка кнігі. Аўтар не абыходзіць дыялектычную складанасць ідэйнай і творчай пераемнасці творчых традыцый народнымі майстрамі нашага часу. Не так проста было знайсці сродкі выяўлення вобразаў сучаснасці, уласцівых традыцыйнай народнай творчасці. Гэта было тым больш складана, што народную творчасць пачалі арыентаваць на эталоны прафесійнага мастацтва, заахвочваючы тым самым капізізм, ілюстра-

аўтара, прыпадае на 60 — пачатак 70 гадоў у сувязі з прытокам новых сіл і з пэўнай перацэнкай творчых крытэрыяў у народнай творчасці. У кнізе гэтая думка прасочана на шматлікіх прыкладах тэматычнай, жанравай і стылявой разнастайнасці работ народных майстроў, якія ақунуліся ў бездань народнай фантазіі — казак, фальклорных паданняў, легенд, захапіліся вобразамі мастацкай класічнай літаратуры, пераасэнсавалі і ўзбагацілі творчыя прыёмы і традыцыі. Паширыліся жанры сатыры, гумару, анімалістыкі, вызначыліся цікавыя стылявыя плыні.

Усё гэта ўзята народнае беларускае разьбярства на больш высокую ступень, зрабіла прыкметным элементам духоўнага жыцця народа.

На жаль, аўтар імкнулася ахапіць амаль усіх разьбяроў, што вымусіла абмежавацца інфармацыйнасцю ў асобных месцах кнігі.

Увогуле ж першая спроба — удалая.

Р. ШАУРА,
мастацтвазнавец.

Роздум над Бярозай-ракой

Рыгор Хацкевіч — не навічок у літаратуры. Пазытыўным зборнікам «Навівайся колас» ён дэбютаваў яшчэ ў 1932 годзе. Праз трыццаць гадоў выдаў кніжку для дзяцей «Наш пяты клас», пасля паспрабаваў сілы ў прозе, вынікам чаго з'явілася гістарычная апавесць «На золку». І вось, нарэшце, новая кніжка паэзіі «Бяроза на ўзлеску».

Любоў да бацькоўскага краю і родных мясцін, любоў да чалавека — так некалькімі слова-

мі можна вызначыць яе змест. Мясцовы каларыт наогул пранізвае ўсю творчасць Р. Хацкевіча, і ў вершах угадваецца тое, што блізка і дорага яму з маленства. Ажывае ў паэтавай памяці і легенда пра Барзіну: Там, дзе яна выцякае, Кажуць, стаіць між дарог Звеку бяроза —

такая, Што не абшчэпіш і ўтрох. Выцям жывая крывіца Там з-пад бярозы б'е, Хто ні пабачыць — напіцца

Кожны бяжыць да яе. Р. Хацкевічу давялося шмат правядаваць па нашай краіне. Жыццё яго кідала і на Поўнач, і

на Поўдзень, і на Далёкі Усход. Толькі дзе ён ні быў, што ён рабіў, заўсёды заставаўся верным і шчырым сынам Бацькаўшчыны: Адкуль у Мінск я ні прыеду, За блізка ці не блізка свет, — Спярыша спытаюся праведзець Знаёмы Ленінскі праспект.

Я пастаю ля абеліска, Каля нягаснага агню; На плошчы Коласа паблізу

Паэта крок свой прыпыню. Доўгі час паэт жыў і працаваў у Днепрапятроўску, і таму ёсць у яго і «украінскія вершы». Захапляючыся прыродай

братняй Украіны, ён параюнавае яе з беларускімі краявідамі:

І я прыпомніў ліпы Мінска, Калі яны вост так цвітуць І так жа басавіта-нізка

Пад сонцам ліпенскім гудуць. Прачулыя радні прысвечанае Р. Хацкевіч народным песнярам Купалу і Коласу. Даніна памяці ім, шчырая ўдзячнасць гучыць у вершы «Першыя настаўнікі»: Сярод настаўнікаў, якіх Мые вывадзілі ў свет, Ёсць асабліва дарагія, Навука іх, як запавет. І першыя — Купала, Колас... Я быў сярмяжым хлапчуком, Калі пачуў іх шчыры голас. І ўхліпнуў з радасці крідком. Вершы добра дапаўняе невялікая паэма «З арлінага племя», якая адрасуецца старшакласнікам.

Павел ПРУДНІКАУ.

У тым сяле, дзе я не быў ніколі І нават дзе яго шукаць — не знаю, Ёсць хата ў яблынях, парог яког Я толькі ў сню парой пераступаю.

І зноў і зноў там — ледзь сціямнее ў полі — Хаджу, як прывід, блукаю да ранку — Усё запаветную шукаю брамку. У тым сяле, дзе я не быў ніколі.

Адзін з галоўных матываў паэзіі Н. Гілевіча — любоў да Беларусі, да роднай бацькоўскай зямлі. Ён напісана пра гэту любоў шмат прачулых, узнеслых радкоў. Імпануе пачуццёвая стрыманасць у паэтычным асэнсаванні тэмы радзімы. У вершах Н. Гілевіча няма той робленай экзальтацыі пачуцця, якая ўласціва эмацыянальнаму ладу многіх сучасных твораў як паэтычных, так і прэзачіных, дзе паэтызуецца радзіма, родны куток, вёска.

Божа, колькі назбіралася ў беларускай літаратуры за апошнія гады адрасаваных

вёсцы наіўных паэтычных камплімантаў, якія ні да чаго не абавязваюць аўтараў, прыгожых і бяздумных пасажаў, якія можна пладзіць бясконца! Але ў іх няма галоўнага — думкі і разумення сённяшняй сацыяльнай сітуацыі ў вёсцы.

Н. Гілевіч таксама любіць і паэтызуе жыццё вёскі, востра адчувае пазію традыцыйнага народнага побыту, але пры гэтым яго ўнутраны зрок накіраваны не да мінулага, а ў будучыню:

Раскладайце, паліце купалля агні! Не за тым, каб ускрэсла мінуўшчына, А каб лепей убачыць наступныя дні, Де вытокаў душой дакрануўшыся... («***Ах, якая над Гайнай купальская ноч!»).

Вёска, сельская прырода для Н. Гілевіча — не выдуманая Мекка, якой дастаткова ўсяго толькі пакланіцца, чым задавальняюцца да гэтага часу некаторыя паэты. Яго пазіцыя зусім іншая. Няма ў яго вершах манернасці і слязлівай экзаль-

таванасці. Ёсць мера і такт, якія даюцца не толькі рацыяналістычным разуменнем становішча ў вёсцы, але і ўсёй сілай пачуцця, у аснове якога шчырасць і цвярозасць адносінаў да свету. Паэт ведае і ўсведамляе, што, апроч прыроднай красы — вядома ж, патрэбнай для душы чалавека, — ёсць звычайнае жыццё людзей з яго складанымі турботамі і праблемамі, з-за якіх чалавек вёскі часта не да той красы...

Характэрная адзнака творчасці Н. Гілевіча — увага да эстэтычных праблем, да пытанняў сучаснага літаратурнага жыцця, што адпавядае сталай традыцыі нацыянальнай паэзіі, якая пачата і развіта была Ф. Багушэвічам, Цёткай, Я. Купалам і Я. Коласам. Сёння да гэтых мастацтва часта звяртаюцца Максім Танк, П. Панчанка, К. Кірэенка.

У вершы «Перлы» (паэнай паэт перапрацаваў у нейкай ступені гэты верш, але яго першая рэдакцыя, відаць, мае

больш натуральнае гучанне, таму верш бяроўца ў першай рэдакцыі) адчуваецца сум па вышэйшых дасягненнях творчасці, авалодаць якімі цяжка не толькі таму, што трэба настойліва развіваць уласны творчы магчымасці. Ёсць і чыста знешнія перашкоды, супраць якіх страсна выступае паэт:

Хацеў я вершы напісаць, Я: пацеркі ні нітку, — Ды нешта перлаў не відаць! — Раўнуў знаёмы крытык.

— Ну, дзе мне перлаў тых узяць? Я ж, раз хадзіў па перлы — Хацеў я нізку напісаць — Дык старажы паперлі.

Верш Н. Гілевіча «Перлы» ўспрымаецца ў тым жа тэматычным радзе, што і верш Максіма Танка «Выклік на дуэль», у якім бліскуча і глыбока раскрытыя канфлікт сапраўднага мастацтва з павярхоўнымі падробкамі, якія заўсёды хочучь выдаць сябе за сапраўднае мастацтва. Верш М. Танка — публіцыстычна пафасны і адначасова сатырычна востры.

Усе абаронцы лёгкаважы, аднадзённай, паслужывай паэзіі абгульнены ў вобразе дон Гавэнды. Этнічная і грамадзянская пазіцыя паэта непрымірмая — толькі паядынак з дон Гавэндам. Старажы ў вершы «Перлы» — гэта тыя ж дон Гавэнды. Яны таксама зацікаўлены ў тым, каб паэт не імкнуўся да высокіх вяршынь мастацтва.

Абараняючы грамадзянскі, сацыяльна змястоўны накірунак у сучаснай паэзіі, Н. Гілевіч і сам імкнецца ажыццявіць гэтыя прынцыпы ва ўласнай творчасці. У вершы «Размова з калегам аб рыфмах і хлебе надзённым» ён палемічна заяўляе:

Выхваляешся рыфмаю — самай навейшаю, Якой не было ў папярэднікаў. Браце мой! Калі справа ўся ў рыфмах — магу пацягацца...

Сапраўды, галоўнае не ў рыфмах, а ў «хлебе надзённым» паэзіі.

Сёння паэт у росквіце творчых сіл, і разам з векам-непаседам імкне удалеч яго верш.

Алесь РАЗАНАЎ

УПОЦЕМКАХ, З ЛІХТАРОМ

Паэма

Слалася на лугі,
на сцежкі
белае мліва.
У снега прысмак тугі:
ён мамаю асаблівы.

Ён асаблівы мной:
блукаю ў яго завеі...
Снег —
скрушнаю навіной,
якою —
не разумею.

Якою... —
растануць сябры:
стану для іх старонні,
быццам збяжца пары —
разгойданага прадоння.

Снег —
проста снег —
быў наш,
луг —
толькі луг —
агульны...
Завая — развадыяш:
мне ў ёй асабліва ўтульна.

Даверуся —
замяце,
засцеражэ ад злуды...
Заклятая ў немаце,
што выкажа —
не забуду.

(Птушкі —
падзёрты шнурок,
а пакідалі ззянне
і неба, як шаргунок:
пакінулася запытанне...)

Водгалас...
водспеў...
уздых
з-за разнасцежанага брамы...
Я быццам ведаў іх:
а найглыбейшы — мамы.

Поры людскія — ў век:
якая пара —
зімою?!

Мама ля мёртвых рэк:
я асаблівы ёю...

Мама ля зябкіх лоз,
ля вываратняў калекіх,
ля насцярожаных лёз —
мроіцца —
небяспекі.

Прадбачу яе —
маю,
у вечнай пары —
такую...
Сюды настае:
стаю —
мама ўва мне смуткуе.

(Кветкі,
а касмылі
завейныя:
не адбалела
лета,
калі цвілі...
Узор дасканалы — белы.)

Што болей мне:
я сустрэў —
і болей мне лёс не пагрозны...
Ад невідучых дрэў
ужо сябе не адрозню.

Снежыцца ў вочы, ў твар...
Сутонне...

Абсяг жабрачы...
Блякла мільгне ліхтар:
мама ідзе —
пабачу.

II
Пракінуся:
ў цёмных рамы
узбуджаны перапад...
Выходзіць за дзверы мама —
мама, калі назад!

Адна яна...
ўвек...
надзея,
без роздыху,
без пары
(дзень нараджэння днее)
на вёскі і хутары.

Што любя —
на свет,
што не любя —
прытояць рака і лаўжы...
(Згущаецца ноч загубы):
спяшаешся —
памажы!..

Ці вытчацца з лет і зім
кілім,
нібы сненне,
пухам —
найроднейшая усім:
доктарка-павітуха...

Сціснецца выйсце ў сіло,
сцежка ўпадае на схіле...
Коротка лета цвіло:
плачацца —
у бяссілі.

Плачацца: вечны раз...
З пагубных рук бацькі
таропкі
гарлач...
над табою...
ў абраз:
абрынуцца ачаропкі.

Ні меры ім, ні цаны:
маленькія людзі —
суддзі:
якімі будуць яны?! —
вязні:
што з імі будзе?!

Далеччу
дол акрыты,
і неба нібы гара...
Мамачка... ма... —
куды ты?!

Цёмна без ліхтара.

Сонца высокага —
досьць...

Нізкае —
на расстанне...
Віною мне —
мама ёсць,
большаю —
што не стане.

Табою живу ў зямлю...
Неба не свеціць —
засціць...
Навучаны, не дзялю:
надзелена стратай шчасце.

Мама,
наведаем снег,
барвовую аблачынку...
Закружаны кругагет:
мару аб адпачынку.

III
Вострая зорка весніць
запаланую зіму...
Ціхія скаргі весніць
настойліва —
каму?!

Ужо ад зямнога лёку
не вылечыцца:
гібей...
Спіцца —
бы скон, глыбока,
не спіцца —
яшчэ глыбей.

Штыкеты брыдуць мяжой,
трызніць асвер пры хаце...
У студні —
тады чужой —
ўтапілася маміна маці.

Нібы прадказала двор —
сюды пераедзем потым...

(...Пнуцца звяры ў калідор...
Бандыты
стаяць за плотам...)

Схавацца —
у цёмную печ,
шапа глухая —
прытулам...

Дочкачка, не пярэч:
я бачыла іх,
я чула...)

Балесная,
у жары,
сышла з-пад нагляду —
ў нябыту
ратунку прасіць:
звяры
не трапяць...

не знойдуць бандыты...

Лёс... —
не пазбыцца... —
шчыт... —
бароніць... —
гняце... —
каменны...
Сумеецца варажбіт:
заклён на чатыры калены.

Не вывялі... —
у віну:
маўчаць сваякі па-сваячку...
З хатаю...
хворы...
ў вайну
звуголіўся мамін бацька.

Клікалі —
бы здалёк
зірнуў,
не падаўся ўпрочкі...
Хлеб ля яго, збанок,
ліст ад Надзеі —
дочкі.

Ля жорсткіх дзвярэй
(на вякі
клямка на іх наклана)
прыпыніцца...
Сваякі
забудуцца — дзе пахаваны...

Які ён, падземны гай?!
Адзіны:
бяздонна...
пльтка...
Мама, не ўспамінай:
не мецьме яна забытку.

Штодня —
па бяду ад бяды,
па каласы ад пожні —
ці выйдзем адсюль куды?!
Я пасля мамы —
апошні.

IV
Свет разнасцежаны — дом...
Сцежка заціснута ў тронках.
Лета цвіце,
ідзём —
мама, куды?! —
ў рамонках.

Пачуецца — а не ўслых:
бы адазвуча бомы...
Мы — ад усіх...
да ўсіх...
Мама, куды?! —
дадому.

Воблакі ўсё гусцей,
ветрыцца пацяруха...
Дзеці малююць дзяцей —
я намалюю скруху.

Вялікі расці!..
Куды?! —
у ростань...
надзею...
страту...

Каменныя гарады
зачынацца ў інтэрнаты.

Сумесна —
а чужакі,
агулам —
а разнародна,
людзі і глыжакі:
пагодненыя нязгодна.

Хто іх саджаў...
хто сек?! —
вязы паўстануць струнка.
Не выкажашся праз век:

ТЫ, СОНЦА, СВЯЦІ, ТЫ, ЛІСТОК, ЗЕЛЯНЕЙ...

У 1958 годзе ў Маскве выйшлі «Вершы» французскага паэта — камуніста Поля Элюара. У прадмове да кнігі Ілья Эрэнбург пісаў: «Конечна, стихи Элюара трудны для чтения... Элюар, особенно в конце двадцатых годов, доходил до такой сжатости, что некоторые строки, эмоционально трогая, представляются загадочными. Как многие другие поэты Франции, Элюар последовал примеру Гийома Аполлинера и отказался в стихах от знаков препинания... Это в свою очередь затрудняет чтение его книг. Поэзия Элюара отличается наготой, прозрачностью, образы, пафос, риторика, — разумеется, воспринимаются легче. Лермонтов писал:

Есть речи — значенье
Темно иль ничтожно! —
Но им без волнения

Внимать невозможно.

Ничтожной поэзии Элюара назвать трудно, но можно иногда применить к ней эпитет «темная», но воспринимать ее без волнения воистину трудно», — так асцярожна знаёміў Ілья Эрэнбург з новай і нязвычайнай для нашага чытача з'явай, як паэзія Поля Элюара.

Я ўспоміў і кнігу Элюара, і прадмову да яе Эрэнбурга, прачытаўшы новы

зборнік паэм і вершаў Алеся Рызанава «Шлях-360».

Вядома, я не сцярджаю, што ў беларускую паэзію прыйшоў свой Элюар. Паўтарэнне, наогул, немагчыма. Але мы маем таленавітага, арыгнальнага паэта Алеся Рызанава, які не падобны сваёй творчай манерай, сваім светаадчуваннем на іншых. Адчуваецца, што на паэта зрабілі значны ўплыў і Элюар, і Арагон, і Пабла Нэруда, і іншыя паэты так называемага авангардысцкага кірунку. Не трэба «авангардызм» успрымаць насцярожана альбо з іроніяй. Гэтым шляхам ідуць сёння многія паэты Лацінскай Амерыкі, Іспаніі, Францыі, Польшчы, Югаславіі.

У «Лістках календара» Максіма Танка ёсць запіс, памечаны 1936 годам: «Паэзія наша ўсё яшчэ развіваецца ў нейкай самаізаляцыі ад усіх сучасных авангардысцкіх напрамкаў, якія адмовіліся ад старых рыфмаў, даючы маладым маладым кананічнай логіцы развіцця вобразаў». Тут не з усім можна пагадзіцца. Але трэба мець на ўвазе сцярджэнні Танка, што «...сапраўдна авангардная літаратура перад усім мусіць быць рэвалюцыйнай». І яшчэ: «Павінальнай бабкай (для літаратуры. — П. П.) было і будзе —

жыццё». Справа не ў дэкларацыях экспрэсівістаў і іншых авангардысцкіх школ, якія даўно забыліся, а ў рэвалюцыйнай і гуманістычнай накіраванасці лепшых новых паэтаў Захаду, у іх паэтычных адкрыццях.

Сам Максім Танк у апошнія гады аддае перавагу вярлібрам, якія спачатку не ўсім сустраліліся прыхільна. У аснове паэм і вершаў Алеся Рызанава — жыццё, спрадвечныя чалавечыя пачуцці — любоў да маці, да прыроды, каханне, хвароба, пошукі ісціны, роздум пра мінулае людзей і іх будучыню, пра бяспонцае змаганне добра і зла, пра непазбежнасць смерці, пра тое, што ў жыцці ўсё ўзаемазвязана.

Па-за ўвагай паэта застаюцца будні факты, быт, а на першы план выступае «быццё». І тады голас паэта гучыць залішням, прароцтвам, часамі залішням узвышана. Маналогі Рызанава страсныя, пачуцці наслівваюцца адно на адно, словы збіраюцца ў незвычайных спалучэннях, перамешваюцца, як лісце пад ветрам. Часамі цяжка ўлавіць думку, акрэсліць пачуццё, якое захліснула паэта. Іншым разам гэта нават не думка,

не пачуццё, а толькі кароткі ўсплёск пачуцця, намен на думку. Асацыяцыі ў Рызанава (а ён мысліць заўсёды асацыятыўна) нечаканыя, але ў большасці апраўданыя і дакладныя, хоць для разумення гэтага ад чытача патрэбны пэўныя душэўныя намаганні.

Асабліва цікава для ўспрыняцця некаторых вершаў і мясцін з паэм Алеся Рызанава ў тым, што вельмі многае застаецца па-за словамі, у падтэксце, ды і асацыяцыі бываюць занадта далекаватымі.

Адно не адмовіў Рызанава: у шчырасці пачуццяў, у іх значнасці. Тут няма падробкі. Увесь лад яго мыслення, роздуму, пачуццяў, вобразаў — гуманістычны, звернуты адкрытым сэрцам да людзей. Паэт кожнай тнанкай свайго радна сцвярджае жыццё з яго складанасцю, радасцю і горам, з яго драмамі і трагедыямі. Часамі можа здацца, што ў кнізе замнога змрочных фарбаў, прадчуванняў жыццёвых катастроф. Але гэта не зусім так. Гэта б'ецца пакутліва думка паэта над вырашэннем вечных праблем чалавечтва:

Чого мы хочам,
З-за чаго ідзём,
Чаму ідзе не можам прыпыніцца.
Тое-сёе ў паэзіі Алеся Рызанава напамі-

...марна, няма ратунку.

Сустрэліся на зямлі...
Уцягнутым у вандроўку
ці здарыцца дзе калі—
найродным—
сустрэцца зноўку?!

Сцежкі залом і звіх...
А побач,
надзейнай, чым сковы.
адзіныя—удваіх:
хто побач абавязковы?!

Суцішны яе адказ
(што я даводзіў маме?..):
хочуць рамонка і вяз—
як мы імі—
споўніцца намі.

Задумаюся—
няўцям...
Сцежка цішком звужае...
Мама,
чаму я сам?!.
Вырасці—зразумею...

У агоні апраметны—
з агню...
Не хопіць сябе—
ў падучым
мананце прысягну
душою тваёй:
ці балюча?!

Спаборнік мой спор нажу:
сам ранюся...
родных раню...
На споведзь—
адной—
скажу—
я маме—
прыеду—
ўранні.

У дзённым пярэдзыху—
шляк
вярэды...
Ад'еду пад вечар...
Выведзе моўчкі на шлях:
што скажа, што не—
дарэчы.

Губляюцца адрасы...
Ціша плыла—здранцвела...
Бы трэшчыны, галасы:
моўчкі—
незразумела.
Ноч выб'еца з чарады,
сонца заледзянее—

У Белавежскай пушчы.
Фоты Э. КАВЯКА.

нае нам старажытныя «жытця», даўнія
прытчы, тэмы і матывы вялікіх паэтаў
Усходу.
Таджыкскі паэт Рудакі тысячу гадоў
назад таксама думаў, хто мы і куды
ідзем. Ён пісаў:

«Те, перед кем ковер страданий
постлало горе,—
вот кто мы;
Те, кто скрывает в сердце пламень
и скорбь во взоре,—
вот кто мы;
Те, кто игрою сил враждебных
впряжен в ярем
судьбы жестокой,
Кто носится по воле рока
в бурлящем море,—
вот кто мы».

Я далёкі ад таго, каб рабіць нейкую
аналогію. Іншая эпоха, іншы сацыяль-
ны лад, іншы светапогляд. Але вечныя
пытанні жыцця і смерці, добра і зла за-
стаюцца. І тут не патрэбна падыходзіць
да паэта прадзюжата, з гатовымі формула-
мі і схемамі. Трэба уважліва і добразыч-
ліва прачытаць ШТО І ЯК напісана паэтам
у канкрэтным вершы, паэме.
Эмацыянальная сіла ўздзеяння паэзіі
Алесь Разанавы значная. Ёсць у вершах
і паэмах гэтай кнігі і «цёмныя» месцы,
якія патрабуюць нібыта расшыфруваць.
Але мы не можам адмовіць паэту на
права пошукаў, эксперымента.
Новае нараджаецца цяжка, не адразу
даходзіць, выклікае нярэдка рэзкае ад-
маўленне, непрыняццё.
Успомнім, з якой насмешкай і пагар-

з чым правядзеш тады,
мама мая—
надзея?!

Апошні крок
зойме змрок,
першы—
ў параненым ранні...
Задзівімся ў пасмы аблок—
рамонкамі
ў дні прыстанем.

У
На момант—
а прыпыню...
З'яснеце лісце гаю
глыбока,
нібы радню,
маму маю ўхінае.

Мама,
у той старане
плачацца і нішчымна...
Мама...
Яна зірне
так раптам—
адтуль—
вачыма.

Надзея Іванаўна...—дзе?!
Надзея—
атрутны трук...
Птушкі пільнуюць людзей:
дам зерня—
хто паратунка?!

Неба не праміне:
будзь—моцнаю,
будзь—слабою...
А рысы твае пры мне
жывыя перад табою...

Воблакі—уваччу,
адчулі бяздонне вены...
Мама,
я не хачу
табе заступаць
узамену.

Птушка хісне крылом,
кінецца ўгору матлошна...
Весткаю—
першы гром,
дрэва ўпадзе—
апошні...

Хто завязаў трывала
роды людскія
ў чаргу?!.
Мама—
уберагала,
маму—
не ўберагу...

За рамаю—
год пярэсты:
ветях вісіць труной...
Якіх не хапіла вестак?!.
Ад мамы...
пра маму...—
адной.

З сабой не бярэш—
сама:
абое—да раздарожжа...
Буду какаць...
Няма...
Мамы не быць не можа.

Мама!...—
яна між стром...
Мама!...—
між буралому...
Упоцёмках, з ліхтаром...
Мама, куды?!.—
дадому.

дай ставіліся ў свой час да французскіх
мастакоў-імпрэсіяністаў Сеза, Манэ,
Дэга, Рэнуара. А цяпер?
Музыку Шастаковіча доўгі час «не
разумелі». Некаторыя лічылі яе, нават,
фармалістычнай. Цяпер гэта класіка,
якую любіць увесь народ.
У штыні спачатку ўспрымалі паэзію
Маякоўскага. Пастарнака, не гаворачы
ўжо пра Хлебнікава.
І зараз яшчэ пішучца здэкліваў па-
роды на эксперыменты Андрэя Вазня-
сенскага, а яго ўжо чытаюць і любяць
мільёны.

Некалі да Уільяма Фолкнера звярнуўся
яго знаёмы: «Я прачытаў ваш раман
«Шум і ярэсць» пяць разоў і нікога не
зразумее. Што рабіць?» Вялікі амерыкан-
скі пісьменнік адказаў: «Прачытайце шос-
ты раз».

Гэта пра зразумеласць і даходлівасць.
Паэзія Алесь Разанавы складаная, але
той, хто цярпліва ўчытаецца ў яе, ду-
хоўна лабагаецца.

А такая светлая паэма пра маці, як
«Упоцёмках, з ліхтаром», на маю думку,
ўспрымецца чытачом адразу і з радасцю.
Мне здаецца, што з цягам часу паэзія
Алесь Разанавы стане больш прастай,
празрыстай, даходлівай. Аб гэтым свед-
чаць лепшыя творы з гэтай кнігі і
праніклівы зварот старога паляўнічага
Сурмаца:

Ты, сонца, свяці,
Ты, лісток, зеляняй...
Пімен ПАНЧАНКА,
народны паэт БССР.

БЫВАЕ Ж ТАК: бяжыць няўмольны
час, і ты раптам праз трыццаць
ці сорак гадоў бачыш перад са-
бою аблічча чалавека, якога, здавалася,
забыў даўно, памяць аб якім сцерлася.
Я ўпэўнены, што так бывае тады, калі
нам даводзілася сутыкацца са значнай
асобай, са змястоўным духоўным све-
там, з дапытлівым і дасведчаным розу-
мам. Напэўна, гэта агульнавядомая
ісціна. Ды плынь жыцця даволі часта
прымушае нас зноў і нанова адкрываць
некаторыя з гэтых ісцін. Асабліва ў тым
выпадку, калі час уладарна высвятляе
асобу з мінулага часу. Ты як бы чуеш
прывітанне, якое перадае табе сябар, —
праз гады, праз нябыт, праз забыццё...
І тады нібы ты сам сябе папракаеш: вось
жа з кім лёс звёў цябе, вось пра каго ты
павінен быў памятаць заўсёды!

Сандро Ахметэлі — такі чалавек, та-
кая асоба, такі сябар.

Толькі я ўспамінаю яго, як адчуваю
над сабой прагрэты сонцам тыфліскі
дзень. Крутыя вулачкі. На іх дамы, на-
поўненыя марамі і песнямі. Графічныя

Заір АЗГУР

І ЗНОЎ ГАВОРЫЦЬ УСЁ БЫЛОЕ

З НОВЫХ РАЗДЗЕЛАУ КНІГІ
«АБ ТЫМ,
ШТО ПМНІЦА»

цены ад дрэў на бруку. Гартанная гавор-
ка горнай рэчкі, якую ты чуеш, быццам
гэта акампанементам тыфліскага жыцця.
Тыфліс той пары — горад, які трымаў
мяне ў сваіх даверлівых абдымках. Тыф-
ліс глядзеў на мяне добрым і пранік-
нёным паглядам вялікага маэстра Якава
Іванавіча Нікаладзе. Я вучыўся ў яго не
толькі майстэрству. Я абаграваўся каля
яго шчодрой душы.

— Малады маэстра, — сказаў ён мне
аднойчы, паклікаўшы бліжэй да сябе вы-
цягнутым указальным пальцам правай
рукі. — Бачу і здагадваюся, што вы па-
кутуеце прагай характава. Ці не так? Я па-
вяду вас сёння на сустрэчу з ім. Ідзіце
за мной! Да характава!..

Я крочу за гэтым мудрацом з юнацкім
сэрцам па тыфліскай маставой. Перахо-
дзім на тратуар. Непадалёк ад Акадэміі
мастацтваў Грузіі пераступаем шырока
расчыненыя вароты, і там, сярод гульні
залатых снапоў сонца і густога ценю, я
раптам бачу чуд. Доўгі стол засланы бе-
ласнежным абрусам. Нацюрморты на ім
— бярэ пэндзаль і пішы! Свята колёру
ўсіх адценняў. За сталом групы, пары,
чародкі людзей. Спрачаючыся з мармы-
таннем рэчкі, якая шуміць недзе ў гора-
дзе, лунае і не змаўкае ў двары гаворка.
Аб чым яны спрачаюцца, аб чым спавя-
даюцца, што сцвярджаюць?

— Што тут адбываецца? — запытаў я
ласкавага да мяне Якава Іванавіча.

Ён заплюшчыў вочы, услахоўваючыся
ў гамонку, і ўскінуў галаву:

— Веча шчыра адкрытых свету сэр-
цаў, мой друг! Прыгожы і вельмі па-
рэбны дыспут будзе тут. Сядай вуль там,
паблізу ад мяне. Будзь пільным!..

Я не вельмі смела прысеў на край
крэсла. Светла тут было, як мне здало-
ся, ад гарачага зіхацення чорных і ад
прамяністай чысціні блакітных вачэй, ад
белазубых усмешак. Пазнаў сярод гэта-
га ззяння знаёмае святло: Тыцыян Табідзе.
Стала адразу лягчэй на душы. Я —
са сваімі. Тыцыян Табідзе быў для мяне
голосам Грузіі. Зоркай яе. Рамантык і
натхнёны пясняр. Мне верылася, што
я сам разумее сэнс яго радкоў, якія
пазней так дакладна перадаў па-руску
Б. Пастарнак:

Не я пишу стихи. Они, как повесть, пишут
Меня, и жизни ход сопровождает их.
Что стих? Обвал снегов. Дохнет, — и с
места сдвинет,
И живо схоронит. Вот что стих...

Я ўспрымю гэтага грузіна, як паэтыч-
нага брата Сяргея Ясеніна. Было ў Тыцы-
яне Табідзе нешта адчувальнае ад Усхо-
ду, ад Азіі. Напэўна, імкненне да афары-
стычнай мудрасці, да філасофскага
асэнсавання быцця. І — ясенінская ру-
ская адкрытасць душы.

— Ты адзін, Заір? — спытаў мяне праз

стол.

— Са мной Настаўнік, — кінуў я ў
бок Нікаладзе.

Гул размовы перакатваўся з канца ў
канец стала, быццам яго гоніць вецер у
ціхі дзень. Падхопліваліся вершаваныя
радкі, завязвалася сяброўская перапа-
лка, узрываўся смех. Толькі каля аднаго
прыгожана і натхнёнага празорцы гул
як бы прыпыняўся. Быццам яго нельга
было ўцягваць у размову, а трэба было
чакаць, калі ён сам уключыцца ў гутарку.
Непадалёку ад яго стаяла сіняя ваза, і
сіні-сіні колер падкрэсліваў хударлявую
постаць чалавека, падрыхтаванага да
скачка, падкрэсліваў і яго пільны позірк.

Тыцыян Табідзе заўважыў, каго я раз-
глядаю.

— Агністы Сандро! — сказаў ён. —
Так, так, той самы. Сандро Ахметэлі.
Палкі і дынамічны. Бачыш? Зразумей, ён
зараз у іншым часе. Не ў тым, што ў
нас усіх. Ён жыве па законах тэатраль-
нага часу. Ён ведае, што шмат хвілін —
гэта яшчэ не час... Разумееш? Як шмат
людзей — гэта яшчэ не народ. Разу-
мееш?..

Тыцыян Табідзе гаварыў ціха, хітра
пасміхаючыся. Я здагадаўся, што ён
шукае, як можна вызначыць Сандро Ах-
метэлі для самога сябе. Пытаючыся ў
мяне, ці зразумей я яго, Тыцыян Табідзе
таксама прыслухоўваўся і да самога ся-
бе: ці робіць ён больш зразумелым
Сандро Ахметэлі, ці дакладна тлумачыць
гэтую ўнікальную з'яву?

Праз сорак з лішнім гадоў я ўсё яшчэ
чую водгулле маіх хваляванняў ад такіх
пастановак рэжысёра С. Ахметэлі, як
лаўранёўскі «Разлом» і «Ламара» павод-
ле паэмы Важа Пшавелы з прыгожай і
тэмпераментнай актрысай Тамарай Цу-
лукідзе ў галоўных ролях, як «Анзор»
С. Шаншыашвілі, дзе вылучаўся непаў-
торны Акакі Харава, як «Амерыканскі
дзядзечка» Н. Шыукашвілі. Мала адзна-
чыць, што яны захаплялі тагачаснага
гледача. Яны здзіўлялі. Узрушалі. Рэжы-
сура С. Ахметэлі прапаноўвала нам ві-
довішча, арганізаванае густам і воляй
мастака, які ведае, на што і ў імя чаго
ён прыводзіць у рух акцёрскія страсці,
дэкаратаўныя канструкцыі, музычную
плынь, — усё шматгалоссе і ўсю коле-
равую гаму тэатра. Я не памыліўся: ві-
довішча. Ён ніколі не забываўся на ві-
довішчны характар сцэнічнага мастацтва.
Шырыня гарызонталю і імкліваасць вер-
тыкалю ў яго спектаклях удзельнічалі ў
выяўленчым вырашэнні тэмы і пафасу
задумы драматурга і тэатра. Асабліва
выразнае было гэтае ахметэліскае рэ-
жысёрскае «пісьмо», гэтая пастановачная
«графіка» ў шылерэўскіх «Разбойніках»,
якія выконваліся папалечнікамі С. Ахметэ-
лі пад назвай «Ін тыранос» («На тыра-
наў!»). Захапляючымі былі апартаменты
Франца Маора, і лясны лабірынт, і мі-
зансцэны ў іх выглядалі пераменлівымі
фрэскамі, якія трансфармаваліся і былі
красамоўнымі ў кожнае імгненне. І як
непаўторна поўна па псіхалагічнай праў-
дзе былі паказаны А. Харава, А. Васа-
дзе, М. Чыхладзе, Т. Цулукідзе, А. Ада-
мідзе і іншымі ўдзельнікамі характары
дзейных асоб гэтай рамантычнай дра-
мы, якая трактавалася тэатрам у рэва-
люцыйным духу!

Грузінскаму тэатру імя Ш. Руставелі
апладзіравалі ў 30-я гады Масква і Ле-
нінград. Яго прызнавалі дзяржаўнай
культуры. Яго росквіт азначаў сулад-
дзе традыцый з сацыялістычным абнаў-
леннем мастацтва.

Сандро Ахметэлі — гэта кампазітар
на сцэнічных падмостках. Ён не толькі
выкрывальнік глыбіннага сэнсу слова і
яго другога значэння, ён — уладар яго,
хоць і ставіцца з глыбокай пашанай да
задумы драматурга. Ён ведаў свой аба-
вязак і сваё прызнанне: даць новае гу-
чанне старым і зноў народжаным пада-
ням пра час і пра чалавека. Я тады ж у
думках называў яго віцязем савецкага
часу. Ён не ў тыгравай скуры. Ён ахінуў
формай сваёй эпохі.

Тыцыян Табідзе, праслухаўшы такія
мае высновы, заўважыў:

— Твая праўда, Заір. Рыцарства —
першая вартасць Сандро. Гармонія
мужчыны і мастака вызначаецца рыцар-
ствам. Вер у гэтай Паглядзі, як слова ў
вуснах Сандро спалучана з яго рухам.
Ён гаворыць «такі», і рукі і ўсё цела
пацвярджаюць: «Такі!» Пачакай... Вось ён
адмаўляе — «не», — і ты бачыш, як яго
галава і плечы ўсклікаюць: «Не!», хоць
само слова, магчыма, было вымаўлена
зусім ціха. Ён увесь сугучны настрою
душы. Фальшывіць не ўмее ні адзін яго
мускул...

Я і раней бачыў гэта сам; словы Ты-
цыяна Табідзе замацоўвалі маё ўражан-
не.
(Працяг на стар. 10).

У ЯКАСЦІ тэатральнага дзеяча Еўсцігнея Міровіча трапіў у Беларусь, маючы, як кажуць, за плячамі вялікую жыццёвую і творчую школу. Скончыўшы курсы аматараў драматычнага мастацтва імя Ф. Волкава ў Петраградзе, ён прагна ўбіраў майстэрства і культуру такіх выдатных рускіх акцёраў, як М. Савіна, У. Давыдаў, В. Камісаржэўская, К. Варламаў і іншых карыфеяў, меў шчасце выступаць побач з імі ў канцэртах. Слаўная актрыса Александрыні Варвара Васільеўна Стральская накіроўвае яго акцёрскі талент па шляху рэалістычнага мастацтва, першая адкрывае ў ім рэжысёрскія здольнасці і арганізацыйны імпульс. Вандруючы са сваёй трупай па франтавых дарогах Беларусі, Міровіч затрымліваецца ў Мінску, вызваленым ад беларускіх легіянераў, і тут па прапанове Рэўаенсавета Заходняга фронту распачынае шырокую арганізацыйную работу па стварэнню драматычных труп і калектываў для мастацкага абслугоўвання Чырвонай Арміі. Неўзабаве жыхары беларускай сталіцы валам павалілі ў былую «Чырвоную залу», на сцэне якой паказваў свае сатырычныя мініяцюры сфарміраваны Міровічам «Тэрэсат». У спектаклях ён і сам браў удзел, з поспехам выконваючы ролі так званых прастахоў, комікаў-веселуноў, папулярных у гледача персанажаў.

Шапко, Міхаіл Зораў, Леанід Рахленка... Пашырыў рэпертуар тэатра — «На дне» М. Горкага, «Вучань д'ябла» Б. Шоў, «Ваўкі» Рамэна Ралана, «Дамы і гусары» А. Фрэдра; узбагаціў яго арыгінальны арсенал — на сцэне ўжо ішлі «Паўлінка» і «Раскіданае гняздо» Янкі Купалы, «Пінская шляхта» В. Дуніна-Марцінкевіча, «Модны шляхцюк» К. Каганца і амаль усе п'есы Уладзіслава Галубка; Міровіч прыцягвае Міхася Чарота, які неўзабаве напісаў для тэатра сваю слаўную музычную драму «На Купалле», поўную паэзіі, фантазіі і характава, якая з вялікім поспехам доўгія гады ішла на сцэне БДТ. В. Гарбацэвіча, Цішку Гартвага, М. Грамыку... Рэжысёр Е. Міровіч добра адчуваў своеасабліваць кожнай п'есы.

Яго бацькі — Дунаевы — родам з Беларусі, з Віцебшчыны. Ён ніколі не забываў сваіх продкаў. Аднойчы ў часе гастролі ў Віцебску ён, заўзяты рыбак, запрасіў мяне, свайго вучня, паехаць з ім на азёры — павудзіць і пагасцяваць у ягонай радні, у рыбакоў-старавераў. Мы былі гасціна сустрэты ў вялікім драўляным доме, дзе нас частавалі моцным хлебным квасам, вегетарыянскім баршчом і цудоўнай грэчывай кашай з халодным малаком. Вядома, мы паплавалі на рыбацкім чоўне і палавілі ры-

Народны артыст БССР Е. Міровіч. Партрэт работы народнага мастака рэспублікі І. Ахрэмчына.

ЁН ЗАКЛАДАЎ ПАДМУРАК

ДА 100-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ НАРОДНАГА АРТЫСТА БССР ЕУСЦІГНЕЯ МІРОВІЧА

бы. Там я асабліва адчуў знітанасць душы гэтага чалавека з родным краем. Патрабавальны да сябе, ён вывучае гісторыю беларускага народа, фальклор, стварае п'есы «Машэка», «Кастусь Каліноўскі», «Каваль-ваювода», якія ў яго рэжысуры ішлі на сцэне Першага БДТ і мелі трывалы поспех. Іх адзначала мінская і маскоўская тэатральная крытыка. «Машэка» быў паказаны ў Маскве ў 1923 годзе на сцэне Замаскварэцкага тэатра і ў Крамлі. І хаця Міровіч як драматург меў і раней шырокую вядомасць аўтара вадзівляў «Графіня Эльвіра», «Тэатр купца Епішкіна», «Рыцар дон Фернанда», «Вова прыстасаваўся», грамадскае вітала яго зварот да новага жыццёвага матэрыялу. Ён шукае сюжэты і тэматыку сваіх п'ес у жывой рэчаіснасці нашых дзён. Так нараджаюцца «Перамога» і «Запуюць верацёны» — аб аднаўленні разбуранай войнамі прамысловасці, пра будаўнікоў заводаў; у п'есе «Лён» углядаецца ў сучасную вёску; выступае супраць бюракратаў-пры-

стасаванцаў у сатырычнай камедыі «Кар'ера таварыша Брызгаліна». Дзякуючы яго пародам і даверу Р. Кобец стварае п'есу «Гута» — аб рабочым класе таго часу. Разам з Д. Курдзіным ён працуе над спектаклем «Міжбур'е» — аб байцах Чырвонай Арміі ў мірных умовах; ставіць драмы «Змрок» В. Шашалевіча і «Над Нёмгам» М. Грамыкі. ...Невысокага росту, мажны, з шэра-блакітнымі, як азёры Віцебшчыны, вачамі і, як той казаў, са спелай жытнёвай галавой, ён здзіўляў усіх — адкуль у яго бралася столькі энергіі, імпульсу, веры ў сваю справу? Заўсёды вясёлы, жыццядарасны, прывабны, даступны для кожнага, хто меў да яго дачыненне, ён заставаўся сціплым і таварыскім. Гэта не азначае, што ў Е. Міровіча не было патрэбнай рэжысёрскай цвёрдасці, рашучасці ў абароне рэалістычных творчых прынцыпаў. Акцёры не тое што баяліся яго, але падпарадкоўваліся безумоўна, бо верылі ў яго аўтарытэт і справядлівыя адносіны да кожнага, незалежна ад

становішча ў трупі. Ён мог не выходзіць з тэатра амаль цэлы дзень: раніцою — рэпетыцыя, удзень — маніроўка дэкарацый, увечары — спектакль. Да ўсяго гэтага — розныя пасяджэнні, заняткі з моладдзю, сустрэчы з драматургамі, ды і шмат чаго іншага, што пералічыць проста немагчыма. Еўсцігнея Афінагенавіч заўсёды быў на вахце, як капітан. Яго намаганнямі быў створаны выключны акцёрскі ансамбль, слава аб якім выйшла далёка за межы рэспублікі. Ён выхаваў творчы калектыв у духу рэалістычнага, высокаідэйнага, па-народнаму яснага і маяўнічага мастацтва. Не аддаючы перавагу якому-небудзь з сучасных яму напрамкаў у тэатральным руху, ён быў папелічнікам такіх розных майстроў, як К. Станіслаўскі і У. Меерхольд, Л. Курбас і С. Ахметэлі, П. Садоўскі і Г. Юра. На творчую самастойнасць арыентаваў і сваіх вучняў-наследнікаў па рэжысуры — Міхаіла Зорава і Леаніда Рахленку. Памагаў ён абсалютна бес-

карысна, нідзе не выпінаючы сваіх заслуг. Нястомна і цярдліва працаваў, даючы сваім супрацоўнікам крылы і натхненне. Метад Міровіча грунтаваўся на выяўленні і падтрымцы творчай ініцыятывы, на ўважлівым стаўленні да дэбютанта, на веры ў талент і здольнасці. Без крыку, без перавання, цярдліва і настойліва ён дабіваўся поспеху. І нездарма, калі ў Мінску адкрылася Першае тэатральнае вучылішча, кіраваць ім запрасілі Міровіча, і ён зрабіў першы выпуск маладых акцёраў. Нават ужо выйшаўшы на пенсію і перабраўшыся ў Гомель, ён часта прыязджае ў Мінск, наведвае сваіх выхаванцаў. У Тэатры юнага гледача імя Н. Крупскай Міровіч ставіць спектаклі «Цудоўная дудка» паводле п'есы В. Вольскага, якая з поспехам паказваецца і ў Маскве, «Як гартавалася сталь» паводле М. Астроўскага. І выходзіць новае пакаленне акцёраў. Выбраўшы сабе месцам жыхарства любімы ім Гомель (Сож, парк, цэплія), ён не можа спакойна ўседзець у новай утульнай кватэры — стварае Вандроўны саўгасна-калгасны тэатр, ставіць спектаклі ў Трэцім БДТ (былы тэатр У. Галубка). І тут зноў — выхаваўчая работа з акцёрамі...

Фашыскае нашэсце на нашу Радзіму прымусіла Е. Міровіча эвакуіравацца ў Сібір, дзе знаходзіўся Першы БДТ. Мы, вядома, прынялі Еўсцігнея Афінагенавіча з усёй яго сям'ёй у свой калектыв. Ён тут жа ўключаецца ў работу і ставіць спектаклі на патрыятычныя тэмы — «Палешукі», «Пётр Крымаў», «Урок жыцця». Пасля вызвалення Мінска ў 1944 годзе разам з калектывам тэатра вяртаецца ў сталіцу і з уласцівым яму энтузіязмам і запалам уключаецца ў яго аднаўленне. Бярэ гарачы ўдзел у дзейнасці Беларускага тэатральнага аб'яднання, абіраецца членам яго прэзідыума. Сілы і веды аддае выхаванню акцёрскай моладзі ў Беларускам тэатральным інстытуце і выпраўляе ў творчы палёт вучняў, якія і сёння працуюць у нашых тэатрах.

Падарванае вайной і эвакуацыйнай здароўе падвяло яго. Жорсткая раптоўная хвароба паралізавала Е. Міровіча ў час заняткаў у інстытуце. Мы пахавалі яго на былых Вайсковых могілках. Над магілай узвышаецца невялікі сціплы помнік гэтаму сапраўды выдатнаму дзеячу беларускага тэатра, імя якога абуджае шчырую падыжку ў сэрцах усіх, хто яго ведаў і шанаваў.

Такія этапы дзейнасці чалавека, якому Савецкая ўлада так шчодро дала раскрыць свой выдатны талент будаўніка нацыянальнага сцэнічнага мастацтва. Ён апраўдаў давер. Яго спадчына жывіць і сёння традыцыі і пошукі нашага тэатра.

Яўген РАМАНОВІЧ.

І ЗНОЎ ГАВОРЫЦЬ УСЁ БЫЛОЕ

(Працяг. Пачатак на стар. 9).

— Зірні, вось ён нерухомы. І — не статычны! Думка несупынная, як любоў або нянавіць у гэтым чалавеку. Вось чаму, Заір, такія дынамічныя і пластычныя яго сцэнічныя транскрыпцыі. Ён — не Меерхольд, не Таіраў. І — не Станіслаўскі. Ведаеш — чаму? Ты ж ідзі ён вырашае з пазіцыі чалавека, якому знаёма адчуванне палёту, чалавека, які зведзе вышыню горных стром. У грузінскага мастака гэта арганічнае пачуццё. Мы навобмацка ведаем рэльеф зямлі, вядомы нам і рэльеф пачуццяў. Сандро Ахметэлі чаканіць іх на сцэне. Такія ў яго артысты... З гор інакш баяцца бітвы ў далінах, інакш успрымаецца сілуэт жанчыны ля крыніцы. Праўда? Так павінна ж гэта адбіцца на тэатры? Кето Мард-

жанаў тым і славіцца. Тым і славіцца Сандро Ахметэлі... Так, у нас Кахеція — раўніна. Але грузінскі мастак убірае ў сябе вопыт хеўсура і мінгрэла, кахецінца і свана. Здагадваешся? Нават арты ўзнімаецца ў горы, а пастух апускаецца ў раўніну, калі гоніць статак да мора. Шырока ён бачыць з гары... З гары, Заір! І з вяршыні...

Я ўзнаўляю прамову Тыцыяна Табідзе па памяці. Яго словы перарываліся тостамі, песнямі, мы з ім маўчалі, потым зноў гаварылі пра Сандро Ахметэлі. Я быў уважлівым, бо ўжо тады прагна дапытваўся, у чым сакрэт арганічных сплываў нацыянальнага з агульначалавечым у мастацтве. Да прыкладаў такога сплыва адразу аднёс і самога Сандро Ахметэлі, і яго тэатральныя работы. Таму, мабыць,

запалі мне ў душу выказванні Тыцыяна Табідзе...

— Хочаш, я пазнаёмлю вас? — прапанаваў мне Якаў Іванавіч Нікаладзе. — Ён жа таксама скульптар. Ён лепіць спектаклі, ён высыкае іх з камяня, ён выразвае іх з дрэва. Скульптар! — як бы прадаўжаючы мае думкі і словы Тыцыяна Табідзе, захапляўся Нікаладзе. — А калі-небудзь я пазнаёмлю цябе з той, якую можна параўнаць з альпійскай ружай... Я не жартую і не перабольшваю. На грузінскай сцэне ёсць дасканалы твор прыроды і мастацтва — Тамара Цулукідзе. Ты глядзеў яе на сцэне, таму няма чаго і даводзіць табе, юны мастра, што яе выкананне роляў — гэта гімн жаночай велічы і жаночай слабасці. Слухай, і свет адкрывецца табе з нязведана-

га табою боку ва ўсёй глыбінні бяздоннай цясноты, куды і зазірнуць страшна... Дастойны саюз артыстычных натур, Сандро і Тамара...

Неба над Тыфілісам ужо сінела густа, і ў ім зіхалі вялізныя зоркі. І недзе там, за сценамі двара з гэтым шчодрым сталом, на якім ужо з'явілася нейтральнае віно «Напарэулі», там, ля Куры, на Плянханаўскім праспекце, загучалі песні. Яны скаціліся туды з-за нашага стала, як з гары вадаспад. Так я тады падумаў.

— Паслухай, Сандро, — усклікнуў раптам, апырэджаючы Нікаладзе, рыжы, як агонь, скульптар Кандзелакі, — тут госяць з Расіі. Скажы што-небудзь на мове Пушкіна...

Застолле прыціхла. Быццам холадам працяла двор.

— Сябры! Генацвале! — прамовіў Сандро Ахметэлі і пачыта паглядзеў у мой бок. — Мы сабраліся сюды не для таго, каб абмяркоўваць рэпертуарныя (Заканчэнне на стар. 13).

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, ЕЎСЦІГНЕЙ АФІНАГЕНАВІЧ!

Колькі гадоў мы лічылі, што з усяго іканаграфічнага матэрыялу нам засталася некалькі фатаграфічных здымкаў з яго абліччам. Ды яшчэ жывапісны партрэт пэндзля Івана Ахрэмчыка, напісаны ў апошнія дні жыцця прыкутага да ложка, але на дзіва жыццядлюбывага Еўсцігнея Афінагенавіча Міровіча. Фарбы «злавалі» той непаўторны блакітны праменьчык святла, які заўсёды ліўся з-пад павек, і ён нібы глядзіць з партрэта на час, на сваіх нашчадкаў, вучняў... І ўсё. Жывым ён заставаўся толькі ў расказах тых нямногіх сёння актэраў, з якімі рэжысёр і драматург Е. Міровіч гадзінамі ў прыцемненнай зале шукаў рытмічны малюнак, канструктыўную пабудову і тэмпераментнае напаўненне спектакляў, што справядліва называюць этапнымі ў працэсе стаўлення Першага БДТ, — «На Купалле», «Кастусь Каліноўскі», «Мост», «Міжбур'е», «Гута», «Кар'ера таварыша Брызгаліна», «Мяцеж». З іх вуснаў і збіралі дагэтуль мы звесткі і жывыя сведчанні пра гэты талент. Ды і даследчыкі і гісторыкі тэатра без гэтых успамінаў не абходзіцца. Пластычнага вобразу Е. А. Міровіча не было... Не засталася...

Цяпер ён ёсць! Калі б было магія, я хутка б самога Еўсцігнея Афінагенавіча: паглядзіце дакументальны фільм «Праз усё жыццё». У дзвюх частках. Чорна-белы. Вытворчасці аб'яднання «Летапіс» студыі «Беларусьфільм». І Вы, чалавек, які так не любіў «выстаўляцца» і таму зрэдку «пазіраваў» перад фотааб'ектывам, убачыце сябе. Жывога. З непаўторна ветлівай усмешкай мудрага працаўніка. Унутрана сабранага. Нават элегантнага ў сваёй прыроднай сціпласці, за якой не губляецца ўсё ж адчуванне значнай творчай асобы. Экран адраджае пластычна жывы вобраз Еўсцігнея Афінагенавіча. І робіць гэта па законах дакументальнага кінематографа.

Калі прачытаць мантажны ліст фільма «Праз усё жыццё», то спаткаць думаеш, што аўтар мантажнага запісу памыліўся. На экране менш за дваццаць метраў стужкі, дзе Е. А. Міровіч зафіксаваны ў руху, жывым і неспрэчным! А калі глядзеш фільм, дык верыш, што праз усю стужку праходзіць ён. І тады, калі на фоне Піцера аднаўляюцца сцэны і эпізоды юнацтва будучага кіраўніка першай беларускай драматычнай сцэны. І ў тым мантажным кавалку, дзе расказ пра нараджэнне новага, пралетарскага мастацтва ўпісваецца ў франтавую хроніку грамадзянскай вайны. Рэжысёр М. Ждановіч тактоўна спалучае кадры-сімвалы, якія абазначаюць час і месца падзей, з паказам зробленага тады Еўсцігнеем Афінагенавічам. І мы верым, экран пераконвае нас у тым, што сатырычныя творы Міровіча-драматурга з'едліва выкрывалі норавы казарменна-бюракратычнай сістэмы, тую агідную мікалаеўшчыну, што была аздоблена яшчэ і распуціншчынай. Гэта не пракламуецца ў дыктарскім тэксце

фільма, на гэта звяртаецца ўвага разумна і мэтанакіравана зманціраваным дакументальным матэрыялам. Сваімі сродкамі, але палемічна, кінарэжысёр «Праз усё жыццё» абв'яргае пункт гледжання некаторых гісторыкаў, якія называлі дарэвалюцыйную драматургію Е. А. Міровіча... нізкапробнай. Хай сабе яна і належыць да жанру пародыі, прызначана для вадзівільнай сцэны, ды яе выкрывальны пафас працаваў на рэвалюцыйны настрой грамадства.

Экран і ў здымках, якія рабіліся цяпер, без Міровіча, і ў тых унікальных эпізодах старой хронікі, дзе мы бачым міровічаўскі спектакль, напрыклад, «Міжбур'е» на Усесаюзнай алімпіядзе тэатраў СССР у Маскве, перадае характэрнае тэатральнае атмасферы. І калі рабочыя перастаюць дэкарацыі, рыхтуючы поспех сённяшняга вечара, і калі на апладысментах сённяшніх глядачоў выходзяць народныя і заслужаныя артысты, якія нават не бачылі ніколі Міровіча, але працягваюць справу, падмураж якой ён закладаў так натхнёна і працавіта, — мы адчуваем, як кажуць, водар, пах куліс у лепшым значэнні гэтага слова. З-за куліс небыццё ў пластычным выяўленні экран выводзіць такім чынам да нас жывога Міровіча ў галоўнай справе яго жыцця.

У тканіну фільма арганічна ўплецены расказы пра настаўніка і старэйшага сябра Л. Рахленкі і З. Браварскай. Цікава, што яны гавораць аб тым, якім яны ўспрымалі Міровіча, а мы самі такім яго бачым у тых кароткіх (усё ж не больш за дваццаць метраў!) жывых эпізодах, дзе Еўсцігней Афінагенавіч трапіў на вока кінакамеры. Сплаў гэтых розных па метражу і па выяўленчай сакавітасці кадраў і дае, відаць, адчуванне самай спраўднай сустрэчы з чалавекам, якога мы прывычаліся паказваць у кнігах і ў газетах па некалькіх выпадкова захаваных фатаграфіях. Так і хочацца прамовіць: «Добры дзень, Еўсцігней Афінагенавіч!»

І яшчэ адзін аспект знаходкі аўтараў фільма (сцэнарыст Р. Смольскі, аператар В. Арлоў, рэдактар Р. Раманаў). У сцэнах «Міжбур'я» адбіваецца выдатнае майстэрства Міровіча-рэжысёра, які па-сучаснаму смела карыстаецца ўсім фронтам («люстрам», кажуць тэатралы) сцэны, яе вертыкалямі і глыбінёй, будуючы дынамічныя і красамоўныя мізансцэны. Не, яго мастацтва — не архаіка. Ён працаваў па вышэйшых крытэрыях часу. І пакаленням дзевяці нашай сцэны, якія цяпер могуць прыходзіць на спатканне з ім у стужцы «Праз усё жыццё», ёсць чаму павучыцца ў яго. Культурны творчасці. Адагнасці мэце ўсяго жыцця. Тады і яны адчуваюць унутраную неабходнасць прамовіць тыя словы, дзе ёсць наша здзіўленне і наша пашана за творчы подзвіг: «Добры дзень, Еўсцігней Афінагенавіч!»

Барыс БУР'ЯН.

БРАЊІСЛАВУ СПРЫНЧАНУ — 50

Спаўняецца пяцьдзесят гадоў з дня нараджэння паэта і перакладчыка Браніслава Спрыначана. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Браніслаў Пятровіч!

Па-сяброўску сардэчна віншуем Вас, вядомага рускага паэта, нашага добрага сябра і перакладчыка, з днём Вашага пяцідзесяцігоддзя.

У літаратуру Вы прыйшлі сваёй адметнай сцэнай. Вучоба ў Кіраваградскім машынабудаўнічым тэхнікуме, Мінскай вышэйшай партыйнай школе, у Літаратурным інстытуте імя Горькага дала Вам добрую ідэйна-тэарэтычную загартоўку. Школай жыццёвага вопыту для Вас стаў завод «Гомсельмаш», на якім Вы працавалі майстрам цэха.

Натхнёныя будні рабочых з'явіліся крыніцай натхнення для Вашай паэтычнай творчасці. Ужо ў сваіх першых вершах, якія з'явіліся ў друку ў 1950 годзе, Вы ўславілі чалавеча пра-

цы, стваральніка багаццяў роднай краіны. Тэма працы займае галоўнае месца ў Вашых паэтычных зборніках «Над кручамі Сожа», «В центральном пролете», «Ветер на откосах», «Плавка», «Черты лица»,

«Ясень», «Вечная страда».

Ваши вершы прасякнуты грамадзянскім пафасам, сцвярджэннем высокіх маральных прынцыпаў нашага грамадства.

Плённа працуеце Вы ў галіне мастацкага перакладу. Дзякуючы Вашай працы здабыткам усесаюзнага чытача сталі творы многіх беларускіх паэтаў, сярод якіх П. Броўка, М. Танк, П. Панчанка, Р. Барадулін, П. Макаль і іншыя.

Узначальваючы ў апошнія гады аддзел паэзіі часопіса «Неман», Вы шмат робіце для выяўлення новых паэтычных імён, для выхавання літаратурнай моладзі.

Жадаем Вам, дарагі Браніслаў Пятровіч, моцнага здароўя, паэтычнага натхнення, новых творчых здабыткаў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» дала чалавечца да гэтага віншавання і жадае юбіляру доўгі год жыцця, творчага натхнення, плённа ў паэтычнай і перакладчыцкай дзейнасці.

УСЛАЎЛЯЮЧЫ РАДАСЦЬ ЖЫЦЦА

Яшчэ задоўга да таго, як мне давалося асабіста пазнаёміцца з гэтым абалымым і шчодрым душой чалавекам, я ведаў Браніслава Спрыначана па ягоных вершах са зборнікаў «Над кручамі Сожа», «В центральном пролете», «Ветер на откосах», якія прачытаў, будучы студэнтам універсітэта. Гэтыя вершы прыцягнулі ўвагу выразнай прадметнасцю, лаканічнасцю формы, умемнем адшунаць паэзію ў самых звычайных з'явах, у звычайнай будзённасці жыцця. Б. Спрыначан смела ўводзіў у тканіну верша важкія дэталі рабочага побыту, узнаўляў блізнія, добра знаёмыя яму малюныя жыцця вялікага працоўнага калектыву. Там, у цэ-ху «Гомсельмаша», дзе нядаўні выпускнік Кіраваградскага машынабудаўнічага тэхнікума працаваў, ён стаў не толькі як чалавек, там набывала сілу і яго паэтычнае слова. Там, з горадасцю за сваю прыналежнасць да рабочага класа, ён пісаў молатам і вершам, дзе свае біяграфіі, якія арганічна знітоўваліся ў адно цэлае.

З таго часу і да сённяшняга дня адным з галоўных герояў твораў Браніслава Спрыначана застаецца чалавек працы, які з годнасцю ідзе па жыццю, выявляючы свой лёс з лёсам Савецкай Айчыны, адчуваючы сваю неабходнасць, разумеючы сваё высокае прызначэнне на зямлі.

Шлях Б. Спрыначана ў літаратуру, як і кожнага творцы, — гэта не толькі радасныя хвіліны адкрыццяў, новых важкіх набыткаў. Былі і недахопы, і страты. Часам паэт у сваіх творах на першы план выносіў чыста вытворчыя калізіі, падмяняючы аналіз унутранага свету рабочага чалавеча захопленасцю працоўнай стыхіяй, яе рамантызацыяй. Але, гаворачы пра гэтыя выдаткі творчасці паэта, не трэба забывацца на тое, што Браніслаў Спрыначан быў адным з нямногіх, хто паслядоўна і мэтанакіравана вёў даследаванне і асэнсаванне гэтай важнай тэмы жыцця народа.

З кожнай новай кнігай вершаў, над якімі ён працаваў сур'ёзна і ўдумліва, паэт пашыраў

свой паэтычны абсяг як тэматычна, так і ў плане мастацка-духоўнага вопыту, раскрываючы праз сваё ўспрыманне жыцця абагульнены вобраз чалавеча нашых дзён. Яго цікавіць і маральна-філасофскі аспект рабочай тэмы, і адносіны чалавеча да прыроды, і праблемы цяперашняй вёскі, і падзеі Вялікай Айчыннай вайны, якія жывуць у народнай памяці. Крытыка і чытачы далі высокую ацэнку яго зборнікам вершаў «Плавка» (1968), «Черты лица» (1970), «Ясень» (1973).

Б. Спрыначан, азіраючыся на пройдзены шлях і імкнучыся зазірнуць наперад, гаворыць:

Пусть вещи и не стали просе,
Пусть обаяжили суть не вдруг,
Но мир, постигнутый на ощупь,
Вошел в меня, как в землю плуг.

Напярэдадні пяцідзесяцігоддзя Б. Спрыначана, якое паэт сустракае ў росвіце творчых сіл і магчымасцей, у выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшла кніга яго выбраных вершаў і перакладаў «Вечная страда». Чытаючы яе, выразна бачыш, з якой патрабавальнасцю складала кнігу паэт, адбіраючы толькі тыя вершы і пэмы, якія вытрымалі выпрабаванне часам. І нам прыемна яшчэ раз сустрэцца з імі, зноў увайсці ў своеасаблівы, напоўнены шчырасцю і дабротай, свет паэзіі Б. Спрыначана.

Арганічна ўвайшоў у кнігу і раздзел «Из сердца в сердце», дзе змешчаны пераклады Браніслава Спрыначана твораў беларускіх паэтаў і сябра нашай літаратуры — балкарскага паэта Кайсына Куліева.

Творы Б. Спрыначана апошніх гадоў яскрава сведчаць, што яго паэтычнае слова набыло жадаемую сілу і глыбіню. Сёння паэт вядзе гаворку з чытачом як з блізім чалавекам, — даверліва, сардэчна, з поўным правам спадзеючыся на ўзаемнасць. І вельмі добра, што побач з набытай жыццёвай мудрасцю і творчым вопытам у яго вершах і цяпер прысутнічае жыццёвы аптымізм — зарука новых важкіх паэтычных здабыткаў.

Сяргей ЗАКОННИКАУ.

ПРАМЕНЯЦЬ ЯГО ПЕСНІ

ДА 80-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ В. ЛЕБЕДЗЕВА-КУМАЧА

З дзіцячых гадоў мы чуюм і спяваем песні на яго паэтычныя тэксты. Ці трэба нагадваць, што ён напісаў «Песня о Родине», «А ну-ка, песню нам пропой...», «Эх, хорошо в стране Советской жить», «Спящая война»... Яны сталі пазыўнымі, на іх голас адгукаецца сэрца. А «Священная война» — гэта гімн мужнасці і данасці, з якім наша краіна перамагла фашызм.

Вядома, што В. Лебедзеў-Кумач ведаў і цікавіўся беларускай паэзіяй. Быў знаёмы з народным песняром Беларусі Янкам Купалам, добра ведаў яго творы. Вось як успамінае Тэрань Масэнка пра сустрэчы Купалы і Лебедзева-Кумача ў час шаўчэнкаўскага пленума Саюза пісьменнікаў у Кіеве: «Часта паэт праводзіў вечары ў вядомага песенніка Васілія Іванавіча Лебедзева-Кумача. Адкрыты позіры шэрых вачэй Васілія Іванавіча выклікаў шчырую сімпатыю. На першы погляд ён быў значна маладзейшы за Івана Дамінікавіча. У адносінах да Купалы адчувалася вялікая і сардэчная пашана. Васілій Іванавіч, калі быў у добрым настроі, гаварыў за двух... Маўкліваму Івану Дамінікавічу было добра ў яго кампаніі». Янка Купала быў узрушаны вершаванай прамовай В. Лебедзева-Кумача «Народ не забыў свайго Тараса», з якой паэт выступіў 4 маі 1939 года на пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў, прысвечаным 125-годдзю з дня нараджэння ўкраінскага Кабзара. Словы прамовы пра вя-

лікую роллю Шаўчэнка ў вызваленчай барацьбе народа, у развіцці дэмакратычнага мастацтва, пра заповяць «неназідаць... крывыя душы, гнілыя чувства, бесмысленность красок, напыщенность фраз» былі сугучнымі ўласнымі думкамі Купалы. Потым у гутарцы з В. Лебедзева-Кумачом ён успамінаў, як упершыню пазнаёміўся з творами Кабзара, як глыбока ўзрушылі яго радзі ўкраінскага паэта, якога ён лічыць адным са сваіх лепшых настаўнікаў у паэзіі. Купала прызнаваўся, што ўсё жыццё адчувае побач з сабою дыханне Шаўчэнка, расказваў, з якім натхненнем працаваў над пэмай «Тарасова доля», каб унесці сціплы дар у агульны вянок любі да славытага Кабзара.

Цёплую прывітальную тэлеграму, падпісаную разам з А. Жаравым, М. Галодным і Д. Алтаўзенам, даслаў В. Лебедзеў-Кумач Янку Купалу ў дні святнавання 35-годдзя літаратурнай дзейнасці нашага песняра. Сардэчна, па-братэрску вітаў ён свайго сабрата па пяры і на купалаўскіх урачыстасцях, што адбыліся ў 1940 годзе ў Маскве. Добрамыслівае, шчырасць выступленняў на вечары ў клубе Саюза пісьменнікаў А. Фадзеева, А. Сурнова, В. Лебедзева-Кумача вельмі расчулілі нашага паэта.

Асобныя творы В. Лебедзева-Кумача перакладліся на беларускую мову. Прадстаўлены яны ў анталогіі «Руская савецкая паэзія», што выйшла ў Мінску ў 1953 годзе. Перакладзілі яго вершы вядомыя беларускія паэты А. Куляшоў, А. Астрэйна. Шчаслівы лёс пісьменніка, з творами якога не расстаецца народ.

Сімох ЛІЯКУМОВІЧ.

ПРА ТАЦЦЯНУ ЛІХАЧОВУ я ўпершыню пачуў гадоў сем назад. У мастацкай самадзейнасці Полацка сур'езна і мэтанакіравана працаваў тады сапраўдны энтузіяст гэтай справы, вопытны кіраўнік народнага тэатра Мікалай Манохін. Ён мяне ўсё ўгаворваў: вазьміце яе ў тэатр, не пашкадуеце. Мы наладзілі ёй экзамен. Яна вельмі нервалавалася, збівалася. Выглядала зусім дзяўчынкай, школьніцай, падлеткам. Але было ў ёй нешта прывабнае, незвычайнае. Доўгія чорныя валасы, падоўжаны авал твару, на вуснах — нейкая разгублена-сарамлівая ўсмішка, але вялікія выразныя вочы глядзелі нечакана строга і запытальна, нібы чакаючы адказу на нямое пытанне. Мы папрасілі яе праспяваць. Потым яна танцавала, выконвала нескладаныя эцюды. Позірк яе рабіўся ўсё больш трывожны, напружаны, а ў канцы экзамена яна ўжо глядзела на нас амаль ваража, быццам нічога добрага для сябе і не чакала. Але мы яе прынялі. І Таццяна Ліхачова стала артысткай да-

чала крыху і сказала: «Бо гэта ж быў мой пяты тэатральны экзамен!».

Аказваецца, двойчы пасля заканчэння дзесяцігодкі яна паступала ў Маскоўскае тэатральнае вучылішча імя Б. Шчукіна. Першы раз прайшла толькі два туры. З Масквы паехала ў Мінск — паспела да пачатку экзаменаў у Беларускае тэатральнае вучылішча. І зноў прайшла толькі два туры. Старшыня прымнай камісіі па-бацькоўску ўгаворваў не губіць сябе, расказваў пра цяжкі шлях актрысы. Праз год Таня зноў едзе ў Маскву ў тое ж Шчукінскае вучылішча. Прайшла ўсе тры туры, была ўпэўнена — на гэты раз прымуць. Яе запрасіў кіраўнік курса і сказаў, што ён ужо ўзяў адну дзяўчыну яе плана, а больш на курсе не трэба. Амаль у адчай яна едзе ў Мінск. На шчасце, аб'яўлены дадатковы набор на першы курс. Яна паспяхова праходзіць усе тры туры, усе ўжо віншуюць яе, ды і сама яна была ўпэўнена, што прайшла. Але ў спісе залічаных свайго прозвішча не выявіла. Гэта было ўжо сапраўднае вя-

Вось з гэтай групай віцябчан і трапіла Таццяна Ліхачова ў Мінскі тэатральны інстытут. Курсам кіраваў вялікі сябар нашага тэатра Аляксандр Іванавіч Бутакоў: многа яго даўніх і нядаўніх вучняў сталі вядучымі актёрамі коласаўскай сцэны. Калі мы праз 4 гады глядзелі дыпломныя спектаклі гэтага курса, нас асабліва парадваў несумненны поспех Таццяны Ліхачовай у такой складанай драматычнай ролі, як Наташа са спектакля «На дне» М. Горкага. Выдатна сыграла яна цэнтральную ролю Вікторыі ў «Правіцыяльных анекдотах» А. Вампілава і вельмі добра паказалася ў п'есе «Пасля», напісанай яе аднакурснікам А. Дударавым, таксама адабраным у інстытут на папярэднім праглядзе ў Віцебскай вобласці. Дударав стаў за гэтыя гады прафесійным актёрам і цікавым пісьменнікам-пачаткоўцам.

Вось і вярнулася Таццяна Ліхачова разам з групай выпускнікоў гэтага курса ў коласаўскі тэатр, як у свой родны дом. Прыкметнымі і шматабяцаючымі былі дэбюты ўсіх гэтых выпускнікоў у першым жа тэатральным сезоне. Таццяна Ненарокамава, Генадзь Шкуратаў, Юрый Кулік — яны адразу ж занялі дастойнае месца ў рэпер-

«ТАНЯ, ІСЦІ ТАБЕ!..»

паможнага саставу Дзяржаўнага тэатра імя Якуба Коласа.

У тэатры яна хутка асвоілася і аказалася на рэдкасць таварыскай, гаваркай і надзвычай смяшлівай. Вось так, смеючыся, яна расказала мне пра сябе. Актрысай у маленькім Полацку пачалі яе называць амаль што з пятага класа. Захаплялася мастацкім чытаннем. У 9-м класе была ўжо лаўрэатам віцебскага абласнога конкурсу чытальнікаў. У 10-м стала лаўрэатам рэспубліканскага конкурсу. Менавіта ў гэтыя гады ў горадзе-новабудулі Наваполацку быў створаны самадзейны маладзёжны тэатр. Кіраваў ім выпускнік Маскоўскага інстытута культуры Барыс Лівін. Таня ездзіла туды за 20 кіламетраў з Полацка на рэпетыцыі, і яе даўняя мара пра тэатр раптам стала амаль рэальнасцю. У спектаклі «Дзяўчына і красавік» Т. Яна сыграла цэнтральную ролю. З таго часу гэты маладзёжны тэатр стаў яе другім домам. І да паступлення ў наш тэатр Таня амаль 4 гады ўдзельнічала ў самадзейнасці, але захавала свежасць і непасрэднасць успрымання, унутраную арганіку і не прынесла з сабой ні рамесных штампаў, ні таннай знешняй «выяўленчасці».

Наш тэатр уключыў тады ў рэпертуар п'есу сучаснага эстонскага драматурга Р. Каугвера «Свой востраў». Рамантычная п'еса пра ўчарашніх дзесяцікласнікаў, якія цяжка і складана выбіраюць свой шлях у жыцці. Ліхачовай была даручана роля Эйке, маладзенькай, наіўнай дзяўчыны-цырульніцы, якой было крыху страшнавата ў асяроддзі франдзіруючай і трохі развязнай сучаснай гарадской моладзі. Спектакль не стаў значнай творчай падзеяй у жыцці тэатра, але Таццяна Ліхачова парадавала глядачоў і заслужыла прызнанне многіх вядучых майстроў коласаўскай сцэны.

Амаль без рэпетыцый замяніла захварэўшую вопытную актрысу ў ролі дзяўчыны-сведкі з п'есы М. Матукоўскага «Амністыя», і ні ў кога пасля гэтага ўжо не было сумненняў, што ў тэатр прыйшла цікавая, перспектывная актрыса. Зняважаная чалавечая годнасць, запальчывасць, тэмперамент, нейкая асабліва душэўная чысціня — усё гэта было сыграны Ліхачовай звонка, ярка, пераканальна. Ох і нялёгка было юродстваваць на таварыскім судзе хулігану Салавейчыку пасля выступлення такой сведкі! Я спытаў тады Таню, чаму яна так нервова і напружана паводзіла сябе на экзамене? Яна памаў-

«Летась у Чулімску». Валянціна — Т. Ліхачова, Шаманаў — заслужаны артыст БССР У. Куляшоў.

Фота С. КОХАНА.

лікае гора: вяртацца ў Полацк па-ранейшаму неактрысай!

Здавалася, усё згублена. Дзякуй Аляксандру Іванавічу Бутакову. Пагаварыў, супакоіў, даў заданне і паабяцаў у будучым годзе, калі ён будзе набіраць першы курс, узяць яе да сябе. Відаць, нешта падказала чуламу педагогічнаму сэрцу Аляксандра Іванавіча, што ў гэтай абітурыентцы далёка не ўсё разгадана і раскрыта строгімі экзаменатарамі. Але на наступны год яна ўжо ў інстытут не паехала: стала артысткай тэатра імя Якуба Коласа, цяпер акадэмічнага. Тут ніколі не баяліся браць у труп таленавітых удзельнікоў мастацкай самадзейнасці. 10 гадоў назад мы ўзялі з Верхнядзвінска Яўгена Шыпілу, з аршанскага народнага тэатра — Леаніда Трушко. Абодва яны цяпер займаюць вядучае месца ў калектыве. Адзіная школа і глыбокія рэалістычныя традыцыі тэатра сталі іх школай, іх традыцыямі. Вольны паказвае, што ВНУ — далёка не адзіны шлях на прафесійную сцэну.

За прыкладам недалёка хадзіць — добрая трэць творчага саставу нашага тэатра выхавана ў студыях пры тэатры, а ў спектаклях іх займалі, што называецца, з парога. Мог бы так жа сама скласціся і творчы лёс Ліхачовай. Але пяць гадоў назад кіраўніцтва тэатра звярнулася з просьбай да тэатральнага інстытута прыняць групу студэнтаў, загадзя прызначаных для наступнай работы на коласаўскай сцэне. З гэтай мэтай быў праведзены папярэдні агляд і адбор абітурыентаў у Віцебскай вобласці, у якім актыўна ўдзельнічаў і тэатр.

туары тэатра. Але творчыя ўдачы Ліхачовай нас асабліва радуюць. Яна апраўдала нашы надзеі. І ёсць штосьці сімвалічнае ў словах памочніка рэжысёра, калі той «выпускае» актрысу на сцэну: «Таня, ісці табе!..»

Вялікім творчым святкам стаў для нашага тэатра спектакль «Сымон-музыка» паводле пазмы Якуба Коласа. Шэраг сцэн гэтага спектакля дасягае сапраўднага паэтычнага гучання дзякуючы тонкаму і глыбокаму ўвасабленню артысткай Т. Ліхачовай ролі Ганны. Пластыка, голас, усё затоенае трапяткое жыццё гэтага выдатнага коласаўскага вобраза — усё гэта ўвасоблена маладой актрысай з вялікай сілай сцэнічнага ўплыву. У спектаклі «Разгром» Ліхачова іграе невялікую ролю пастушкі. І зноў яе сцэна з Марозкам стала адным з самых паэтычных момантаў спектакля.

Цяпер тэатр паказвае спектакль «Летась у Чулімску» паводле А. Вампілава, задуманы В. Мазынікам як даследаванне складаных чалавечых характараў. У п'есе, умоўна кажучы, няма галоўных і другарадных роляў: усё сплечена ў адзін складаны і тугі драматургічны вузел. Кожны з персанажоў мае сваю мелодыю. Мне здаецца, што Т. Ліхачова зразумела і даволі тонка перадае мелодыю Валянціны.

Даручэнне гэтай ролі Т. Ліхачовай азначае, што ў тэатры глядзяць на яе з вялікай верай і надзеяй. І першыя пасля прэм'еры паказы спектакля сведчаць аб тым, што яна разумее сваю задачу творца.

С. КАЗІМІРОўСКІ,
заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

ДА 150-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

Л. М. ТАЛСТОГА

Імя Івана Паўлавіча Сікоры (1885—1966), садоўніка-мічурынца, ураджэнца вёскі Малыя Алашкі Шаркоўшчынскага раёна Віцебскай вобласці, шырока вядома ўсім савецкім людзям. Аб ім шмат пісалі ў часопісах, газетах. Кінастудыя «Беларусьфільм» зняла дакументальную стужку «Сказ пра садоўніка».

У нашым друку паведамлялася, што І. Сікора ў 1907 годзе, калі ён знаходзіўся на ваеннай службе ў Хабараўску, атрымаў ад Л. М. Талстога партрэт з даравальным надпісам: «І. П. Сікору Леў Талстой. 9 кастрычніка 1907 года». Гэты партрэт Сікора захаваў як самую дарагу рэліквію.

Асабліва цікавае ўяўляюць чатыры лісты І. Сікоры, якія захоўваюцца ў рукапісным адзеле Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога ў Маскве. Два лісты, адрасаваныя самому Л. М. Талстому, хаця і прыгаваліся ў нашым друку, але ў цэлым яны мала вядомы і патрабуюць падрабязнага аналізу і павышанай увагі нашых літаратуразнаўцаў, таму што з'яўляюцца вельмі каштоўным матэрыялам для характарыстыкі апошняга перыяду жыцця Л. М. Талстога.

У лісьце ад 22 мая 1907 г. стралок 24-га Усходне-Сібірскага пелка І. Сікора просіць «паведаміць, дзе можна набыць поўны збор твораў» Л. М. Талстога і, калі магчыма, выслать кнігі. «Кожт сачыненняў і перасылкі будуць аплачаны, зараз жа пасля

ПІСЬМЫ І. П. СІКОРЫ Ў ЯСНУЮ ПАЛЯНУ

іх атрымання». На канверце п'яма няма адзнакі пра адказ Л. М. Талстога. Але ў яснапалаянскай «прыходнай кнізе» Л. М. Талстой піша: «Выслаць кнігі і сказаць, што нічога не каштуюць».

У лісьце ад 30 чэрвеня 1907 года І. Сікора дзякуе вялікаму рускаму пісьменніку за высланыя кнігі і піша яму пра горкае, беспрасветнае салдацкае жыццё. Письмо гэтае ўяўляе вялікую цікавасць, таму што многія выказванні беларускага карэспандэнта сугучны выказванням самога Л. М. Талстога. Гэта прызнае і сам І. Сікора: «Але вам апісваць не трэба, Вы самі лепш чым я салдацкае жыццё ведаеце».

І. Сікора адзначае, што на салдат афіцэры глядзяць, як на звяроў, «ніхто не хоча ласкавага слова сказаць», «кнігі добрых не даюць, акрамя такіх, дзе вучаць калоць, страляць у людзей, якія нічога кепскага не зрабілі. Вылісваюць газеты ва ўсе роты: «Русское чтение», «Армия», «Голос правды» і іншыя, якія накіроўваюць на забойства, да пагромаў і рознай іншай мярзоты».

Гэтыя думкі блізкія Л. М. Талстому. Вялікі рускі пісьменнік з гнева піша аб салдацкай масе, якую царская ўлада называе «бязмоўнай жывёлай» і выкарыстоўвае як «гарматнае мяса». Салдат, па словах пісьменніка, — істота, абсалютна пазбаўленая асабістай ініцыятывы, якая «прыводзіцца ў рух аднымі цалеснымі пакутамі, законам абмежаваная ў задавальненні жыццёвых запатрабаванняў... Адзіная ўцеха салдат — жывёльнае ап'яненне».

І. Сікора піша аб тыповых з'явах у салдацкім і афіцэрскім быццё, аб тым, што Л. М. Талстой выдатна ведаў. Але ў сваім лісьце беларускі карэспандэнт гаворыць таксама аб нарастанні сацыяльнага пратэсту сярод салдацкай масы, на што Л. М. Талстой не мог не звярнуць увагу.

І. Сікора пісаў Л. М. Талстому ў той момант, калі чарнасоценцы праследвалі вялікага рускага пісьменніка, які атрымліваў зняважлівыя лісты «ў непрыстойных, нецэнзурных выказваннях». Некаторыя карэспандэнты або папракалі Л. М. Талстога ў падбурхванні да рэвалюцыі, «да велізарнейшых бедстваў і злчынстваў», або заклікалі яго «думацца, змірыцца з царквой і царскай уладай».

Але калі для рэакцыйных колаў царскай Расіі Л. М. Талстой быў «парушальнікам спакою», які прыносіў «у войска, у суд, у народнае жыццё, у самую ўрадавую машыну зерне сумнення», сеяў нянавісць да ўсяго самадзяржаўнага ладу, то для народных мас ён быў тым чалавекам, якому можна было адкрыць душу і атрымаць ад яго добрае, суцяшальнае слова.

Письмы Сікоры былі ўважліва прачытаны Л. М. Талстым. Вялікаму рускаму пісьменніку ў 1907 годзе здавалася асабліва важнымі і цікавымі тыя лісты, у якіх закранаюцца вострыя пытанні сучаснасці, звязаныя з тымі або іншымі бакамі жыцця. У лісьце І. Сікоры ён знайшоў асабліва цікавы матэрыял, які сведчыў пра многія чалавечыя лёсы. Таму ён нават даручыў свайму сакратару В. Плюсіну адшукаць І. Сікору ў Хабараўску, каб уставаць з ім кантакт. У кастрычніку 1907 г. І. Сікора атрымаў ад сакратара Л. М. Талстога Н. Гусева пісьмо наступнага зместу: «Паважаны брат Іван Паўлавіч, Леў Мікалаевіч просіць напісаць, што сувязь з Вамі была не прыемнай, а вельмі прыемнай для яго».

З п'ямаў І. Сікоры відаць, якія канкрэтныя кнігі былі яму пасланы Л. М. Талстым. У лісьце ад 30 чэрвеня 1907 г. І. Сікора просіць пісьменніка паведаміць, дзе можна будзе набыць поўны збор яго твораў «без усялякіх скарачэнняў, пропуску». Сябра і аднадумцу Л. М. Талстога В. Чарткову І. Сікора паведамляе 29 жніўня 1907 г., што «добрайшы Леў Мікалаевіч ашчаслівіў» яго высылкаю такіх твораў, як «Ісповедь», «В чом моя вера?», «Для чого мы жывем» і іншых, у якіх асабліва ярка правяіўся антыклерыкальны настрой Л. М. Талстога, дзе вялікі рускі пісьменнік кідае выклік не толькі царкоўнікам, але і ўсяму царскаму самадзяржаўю. У лісьце ў Дзяржаўны музей Л. М. Талстога ад 14 студзеня 1951 г. І. Сікора паведаміў, што другі раз ён атрымаў ад Л. М. Талстога такія кнігі, як «Хрыціянства і патрыотызм», «Великий грех», «Что же делать?», «Земля и труд», «Разрушение ада и восстановление его» і іншых, у якіх Л. М. Талстой рэзка бачыў шавінізм і мілітарызм пануючых колаў усіх капіталістычных краін, якія імкнуліся да захопу чужых земляў дзеля свайго прыбытку, выступалі ў абарону рускіх сялян, абрабаваных у выніку сталынінскай рэформы, гаворыць пра сацыяльны пераварот, які набліжаўся ў Расіі.

Гэтыя кнігі Л. М. Талстой лічыў «грамадскім здабыткам і адмовіўся ад права ўласнасці на іх» і пасылаў іх толькі такім людзям, якіх лічыў сваімі аднадумцамі.

Письмы І. Сікоры Л. М. Талстому лішні раз сведчаць пра незвычайную папулярнасць вялікага рускага пісьменніка сярод шырокіх народных мас.

І. СЦЯПУНІН,
кандыдат філасофскіх навук.

ЮРЬЯ СЕМЯНЯКУ я ўпершыню пачуў даўно, яшчэ ў школьныя гады. Загучала тады па радыё яго песня (першая) «Ой, шумяць лясы зялёныя» і, здаецца, перавярнула ўвесь свет. Прыветная, шчырая, адразу свая, яна прынесла кожнаму з нас шмат цяпла і святла.

А потым, ужо ў студэнцкія гады, якой нашай была цудоўная семянякаўская «Ты мне вясною прыснілася»!

А «Явар і каліна!» А «Беларусь — мая песня»!

Каб стварыць такія песні, трэба нарадзіцца з таемным агнём у сэрцы. Бо гэта ўсё не прыдумваецца. Гэта толькі запальваецца. І як гэта разумюць слухачы, чые ўсхваляваныя пісьмы для кампазітара — найвышэйшая ацэнка творчага выніку.

«Мяне вельмі кранаюць песні Юрыя Семянякі, — прызнаецца ў шчырых пачуццях мінчанка Паламарчук, — таму што яны — само жыццё. Гэта водар нашых палёў, пошум лясоў, дабрата нашага народа. Я вельмі прашу — часцей перадавайце іх па радыё, бо цудоўнае абуджае дабрата...». А вось радні з пісьма гомельскай настаўніцы Марыі Міхайлаўны Чэкан: «Песні Юрыя Семянякі прасякнуты асаблівым, уласцівым нашаму беларускаму народу найтанчэйшым лірызмам. Слухаеш іх і ўяўляеш непаўторныя карціны роднай прыроды...».

А вось што гаворыць заслужаная артыстка рэспублікі Наталля Гайда:

— Я вельмі люблю песні Юрыя Семянякі. Праўда, калі гаворыш пра любоў, то зусім не лёгка канкрэтызаваць гэтае паняцце, такое значнае, такое ёмкае. Гэта як любоў чалавека: цяжка сказаць, за што любіш. І ў той час я магу сказаць, за што я люблю песні Юрыя Уладзіміравіча: за іх душу, шчырую і вялікую — беларускую. Песні Семянякі вельмі глыбокія па думцы, багатыя па інтанацыях і настрою. Душа іх у мяне асацыіруецца з душой самога кампазітара, надзвычай добрага, надзвычай чулага, надзвычай чалавечнага. І таму, мне здаецца, песні Юрыя Уладзіміравіча занраюць самыя патаемныя струны людскага сэрца...

Мяне пазнаёміў з Юрыем Уладзіміравічам кампазітар У. Алоўнікаў, якому калісьці я даверыў свае першыя спробы напісаць музыку. Успамінаю... Паказаў Семяняку верш «Люблю цябе, Белая Русь». Праз некалькі дзён ён звоніць мне, што напісаў музыку і запрашае да сябе. Некалькі разоў

А Д З І Н

З

САПРАЎДЫ

НАРОДНЫХ

іграе, напявае, нібы сэрцам дакранаецца да жытнёвага поля, да крынічкі ў лузе...

Я люблю гэтую сардэчную, меладычную музыку. Слухаю. Хвалюся. Больш маючу. Думаю: як гэта прайшла нехта сказаў, што ўсё характэрна на свеце — з любові.

Трэба моцна і шчыра любіць сваю зямлю; каб яна, удзячная за гэтыя вялікія сьмяюныя пачуцці, напоўніла сэрца непаўторнымі гукамі!..

І колькі створана! Проста здзіўляе творчая апантанасць кампазітара. Калі да яго ні пазвоніш, калі да яго ні зойдзеш, вечна ён за фартэпіяна. «Працуй: што цікавага зробіш, — застанеца, а ўсё астатняе...» — мудра паўтарае ён.

Юрыя Семяняка напісаў сотні песень; кантаты «Ясныя дарогі», «Памяці Канстанціна Заслонава», «Горад юнацтва», «Велічальная Мінску», «Зямля мая»; музычныя камедыі «Рабінавыя каралі», «Спявае «Жаваранак», «Паўлінка», «Тыдзень вечнага каханья»; оперы «Калючая ружа», «Калі ападае лісце», «Зорка Венера»; закончана партытура оперы паводле паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». Я слухаў музыку. За ёй невычарпальныя, бяздонныя крыніцы народнай песнятворчасці, багатае рэха нацыянальных традыцый — Мікалая Чуркіна, Рыгора Пукста, Яўгена Цікоцкага, Мікалая Аладава, Анатоля Багатырова.

Гэта ж — Беларусь, цэлая галерэя хвалюючых, родных вобразаў!

Багдановіч, Купала, Колас — усё наша класіка, так надзвычай глыбока і любоўна прачытаная кампазітарам Юрыем Семянякам, так гарача прынятая слухачом. Дарэчы, сем гадоў не сыходзіць з музычнай сцэны «Паўлінка». У наш хуткаплыны час ці не доказ гэта яркай удачы аўтара!

Хочацца сказаць яшчэ пра адну вельмі адметную (не такую і частую ў нас) асаблівасць творчай душы Юрыя Семянякі. Кампазітар, пераважна, працуе на ніве вакальнага жанру. І таму ён заўсёды як бы залежыць ад паэтычнага слова. Каму другому можна было б лёгка пагнацца за літаратурным імем. Але імя само па сабе для Семянякі нічога не значыць; ён давярае голасу добрага, шчырага верша.

«Ой, шумяць лясы зялёныя» — словы амаль невядомага Аркадзя Сіткоўскага. Вершы студэнта ўніверсітэта Мішы Шушкевіча заваражылі кампазітара, і неўзабаве паланіла ўсю Беларусь непаўторная спеведзь сэрца — «Ты мне вясною прыснілася». Мала ў той час, калі стваралася адна з самых шчырых песень — «Расцвітай, Беларусь», — ведалі і паэта Алеся Бачылу. Алеся Бачыла стаў лібрэтыстам і першай оперы Юрыя Семянякі — «Калючая ружа». Есць у нас цудоўная паэзія для музыкі. Як слаўна скарыстоўвае яе Семяняка!

Я зайздросчу кампазітарам, асабліва маладым, якім пашанцавала мець у творчым саюзе такога кіраўніка, як Юрыя Семяняка. Народны артыст рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, найпапулярны, любімы ў народзе кампазітар — з ім і як роўны. Прыемна зайсці ў Саюз кампазітараў: сапраўды, як родны дом. Семяняка і паспее ўсё выслухаць, і падтрымае, а маладым ён гатовы аддаць і сваё месца ў выдавецкім зборніку, і свае канцэртныя мініуты нават у Калоннай зале Дома саюзаў.

Ён заўсёды рады творчым удачам калег. Мне помніцца радыёперадача, дзе ён з такім замілаваннем гаварыў пра адзін з лепшых твораў Яўгена Глебава — Другую сімфонію... Ці аўтарскі канцэрт Ігара Лучанка. Мы сядзелі побач у філармоніі. Па-бацькоўску радаваўся ён за кампазітара. Асабліва спадабалася Юрыю Уладзіміравічу тады толькі напісаная і ўпершыню выкананая ансамблем «Песняры» паэтычная «Спадчына»...

На «музычнай серадзе» ў Саюзе кампазітараў БССР малады кампазітар Валянціна Сярых паказвала вакальны цыкл на вершы Максіма Танка, а Рыгор Сурус — Сюіту для цымбалаў. Юрыя Уладзіміравіч прыйшоў паслухаць, хача клопатаў яму не пазычаць. І як патрэбна маладым добрае, разумнае слова сталага, слаўнага майстра! Семяняка заўсёды побач з маладымі, паважае,

любіць іх, грэецца ля іх агню тады ж і свой будзе гарачэйшы. Ён ведае і ацэніць кожнага, хто сур'ёзна, удумліва працуе і ў кампазіцыі, і ў літаратуры. Ён радуецца кожнаму твору, які прыняў народ, а не толькі рэпертуарная камісія або часопіс. І сам ён — чалавек з добрым сэрцам — піша толькі для людзей.

Я не магу ўстрымацца, каб не прывесці некалькі радноў зусім нядаўняга яшчэ, з дарожным ветрам, ліста ад вучаніцы дзевятага класа Гудзевіцкай сярэдняй школы Гродзенскай вобласці Ані Улановіч:

«Глыбокапаважаны Юрыя Уладзіміравіч! У свой час Вы даслалі ў наш музей песню «Беларусь мая сінявоная» і сваю фотанартву з аўтографам. Мы вельмі ўдзячны Вам за ўсё тое, што Вы зрабілі для нашага музея і для роднай Беларусі. Каб Вам як-небудзь аддзячыць за Вашу працу і патрыятызм, мая сястра і я выткалі Вам гальштук. Мы будзем вельмі ўдзячны, калі Вы хоць раз надзенеце яго і ўспомніце пра наш музей».

Зайздросны і шчаслівы лёс кампазітара!

У сувязі з гэтым мне ўспомніліся думкі Міхаіла Святлова: «Чалавек і песня. Для мяне спалучэнне гэтых двух слоў гучыць так жа, як, скажам, чалавек і паветра. Песня — наш фанфарыст у светлыя дні радасці. Мы прытуляемся да яе, як да адзінага друга, калі да нас прыходзіць сум».

Натхнёнае, таленавітае мастацтва кампазітара Юрыя Уладзіміравіча Семянякі палюбіў і прыняў народ. Яно сапраўды дапамагае жыць і змагацца за чалавека.

Святлеў ад песні я
часінай рознай,
Прызнанні сэрца чулага
шаптаў
Калы зялёных вышан вербаў
росных,

У шчырым свеце
Ландышаў і траў.

Люблю яе прыветную, таную,
Што апячэ,
як той пары настрой,
Калі зязюля першы раз
кукуе —
І ты аж заміраеш перад ёй...

Нібы ручай з крыніцы
невялікай,
Яна па сэрцы коціцца-плыве,
Не лезе ў вочы
І не любіць крыну,
Ды паспрабуй ты
не пачуй лел

А ў сэрцы спее новая песня.
І як радасна ўсведамляць, што
яе чакаюць людзі.

Уладзімір КАРЫЗНА.

І ЗНОЎ ГАВОРЫЦЬ УСЁ БЫЛОЕ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9—10).

справы нашага тэатра. Хоць гаварылі пра іх. Нам важна абмеркаваць не толькі стыль цяперашняга грузінскага тэатра. А мы гаварылі і аб гэтым. Наша размова больш шырокая і бясконца. Яна — працяг нашых адвечных клопатаў. Мы гаворым пра характэрна чалавечай душы. Каму мы служым, калі служым у тэатры? Характэрна чалавечай душы. Яму! Наша здольнасць у плачы і ў малітвае, у вяселлі і ў баі, на банкце і на трызне нізка скіляцца перад характэрна душы. Мы школа тэатра. Жыццё! У яго мы вучымся. Ад яго пераймаем. Ці не таму нашы сучасныя спектаклі зразумелы новаму глядачу — пралетарыю: пастуху і чырвонаармейцу! Вечнае ўліваецца ў сёння, а сёння ўрываецца ў вечнае. Парушыш гэтае адзінства, і ты парушыш свой грамадзянскі абавязак — быць на варце традыцый і адначасова ствараць новыя каштоўнасці. Нам неабходна ўмець раз-

маўляць з зямляком і з усім светам. Так, як умеў гэта Сандра Казбегі, калі ў гарах сустраў англійскіх цікаўных падарожнікаў і звярнуўся да іх на мове Шэкспіра і Байрана... Песняром характэрна можа быць той, хто ўмее спяваць. А хто ўмее спяваць, не можа не апець прыгажосць. За песню ў гонар характэрна ўнімем нашы чашы!..

Я і гэта запісваю цяпер так, як яно запомнілася мне і ўзнікае ў памяці праз сорак з лішкам гадоў. Ручаюся за дакладную сутнасць і эмацыянальны напал гэтай прамовы Сандра Ахметэлі. Нібы ўважліва бачу сёння яго ўрачыстую ўсмешку, чую мелодыю яго прамовы — то плаўнай, як рака ў даліне, то кіпучай і бурлівай. Гарчэнасць яго тэмпераменту не магла не захапіць усіх нас, і мы з удзячнасцю слухалі яго, ведаючы, што гэтая гарчэнасць перадаецца акцэрам і мастакам, кампазітарам і рабочым сцэны. Ён не быў жрацом мастацтва. Ён

умеў гарэць. А той, хто ўмее гарэць — зінскіх маіх сяброў, было сугучна маім перакананням.

— Слова «друг» хвалюе мяне, як кліч правядыра, як кліч прадвадзіцеля, — ціха сказаў Сандра Ахметэлі. — Уся складанасць нашай працы — яснасць і прастата. Ці ясна і ці зразумела маё мастацтва, аб гэтым мне можа сказаць толькі друг. Гавораць, мы набліжваемся да сапраўдных вышын мастацтва. Мы вырываемся з путаў кансерватызму і мяшчынскай тэатральнасці, вызваляемся ад прымітыву і фармалізму. Цяжкі і пакутлівы шлях. І радасны, мы з яго не збочым. Нам дапамогуць патрабавальныя сябры. Тут, у Грузіі, у Маскве, у Кіеве, у Мінску... Наш госць з Мінска! — перапытаў ён, усміхаючыся ў мой адрас. — Дык жа за перамогу шчырага і сапраўднага мастацтва на сцэне! За гармонію задумы і выканання! За любоў, якая не дае нам палыхацца і адступіць! За перамогу!..

Усе ўсталі. І ў прыцемку белы гарнітур Сандра Ахметэлі нагадаў мне балдахін прарока Характэрна. Мяне не пакідаў урачысты настрой. Мабыць, таму, што ўсё, што тут сцярджалася, сярод гру-

...На Пляханаўскім праспекце я ска- заў Якаву Іванавічу «дзякуй» за тое, што ён навучыў мяне многаму, нават неабходнаму, у адзін гэты вечар. Перада мной адкрыўся свет, імя якому — Сандра Ахметэлі. Дзмітрый Налбандзян, які ішоў побач з намі, пацвердзіў мае захапленне: «Так, такія рэжысёры нараджаюцца раз у стагоддзе. Яны спяваюць сваю песню, бо яна ў іх ёсць...» Ён меў права так гаварыць, бо ў той час працаваў у Тыфлісе тэатральным мастаком, ведаў гэтае асяроддзе. Я ж, дакрануўшыся да полымя, імя якому — Сандра Ахметэлі, сам узгарэўся страасцю да сцэны і, вярнуўшыся ў Беларусь у канцы 20-х гадоў, да якіх і адносяцца мае ўспаміны, працаваў у галіне сцэнаграфіі і моцна пасябраваў з артыстамі Першага БДТ, Другога БДТ, з галубкоўцамі. Але аб гэтым я раскажаў у сваёй першай кнізе «Пра тое, што помніцца». Тут жа мне зваччалася прыгадаць вытокі свайго захаплення сцэнай.

ПРЭМ'ЕРЫ «МАЛОГА» ЭКРАНА

«ТЭЛЕФІЛЬМ», 1978

Сёння аб тэлевізійных праграмах і асабліва аб тэлевізійным кіно спрачаюцца мастацтвазнаўцы і рэжысёры, драматургі і гледачы. Нядаўна ў выдавецтве «Іскусство» выйшла кніга «40 думак пра тэлебачанне», дзе пра чуд «чароўнай скрынкі» гавораць Джэймс Олдрыдж, Рэне Клер, Федэрыка Феліні, Рэй Брэдбэры, Джон Прыстлі, Ліліан Гіш і іншыя вядомыя замежныя крытыкі, пісьменнікі, рэжысёры, кампазітары, акцёры. І думкі гэтыя часам дыяметральна супрацьлеглыя.

Але пакуль працягваюцца спрэчкі, тэлебачанне, ва ўсякім разе лепшыя яго перадачы і фільмы, упэўнена ўзяло на сябе прапагандысцкія, асветніцкія і забаўляльныя функцыі. Тэлебачанне ўвайшло ў кожны дом, і ад якасці і ўзроўню перадач ў многім залежыць выхаванне светлагладу падростаючага пакалення. З гэтай ісцінай ніхто не спрачаецца.

І нават тыя, хто стварае «вялікае» кіно, зараз ужо не могуць здымаць яго, як раней. Яны вымушаны лічыцца з тым, што яго будучы паказваць па тэлебачанню.

Наш сённяшні расказ — толькі пра адну з рэдакцый Беларускага тэлебачання. І, напэўна, мы не саграшым, калі скажам, што тэлефільм — адна з галоўных рэдакцый, таму што тут робяць кіно, а кіно любяць усе.

І так — «Тэлефільм». Сёння і заўтра...

«І стане зерне хлеба». Так называецца поўнаметражны дакументальная карціна, якую зняў рэжысёр Уладзіслаў Яфрэмаў па сваім сцэнарыю. Аператар — Валерыя Хайцін, кампазітар — Шандар Калаш, Нечарназем'е, Другая цаліна. Па зонах братэрства сюды прыехалі добраахвотнікі з усіх канцоў нашай вялікай краіны. Пскавічан дапамагаюць беларусы. Гэта фільм аб дружбе рускага і беларускага народаў, аб любові і спрадвечнай прывязанасці чалавеча да зямлі, пра хлеб, які «ўсяму галава», і пра пазію душы чалавечай...

Калі фільм «І стане зерне хлеба» здымаўся на палях у спякоту, слату, дождж (дзень за днём ішла здымачная група ўслед за камбайнерамі, меліяратарамі, будаўнікамі), то фільм-канцэрт «Калі мы закаханыя» здымаўся ў спецыяльна пабудаваных дэкарацыях. Фільм знаёміць нас з актрысай беларускай аперэты Наталляй Гайдай.

...Мары, Паўлінка, Эліза, Джудзіта, Пэпіта, Марыца — імёны герані, з якімі мы пазнаёмімся ў фільме. Карціна ўжо прынята на саюзны экран, а гэта значыць, што яго будзе глядзець уся краіна.

Застаецца дадаць, што працавалі над ім сцэнарыст Ірына Заяц, рэжысёр Анатоль Савеніч, аператар Уладзімір Васінеўскі. У фільме прагучаць ары з аперэт І. Дунаеўскага, І. Кальмана, Ф. Легара, В. Лебедзева, Ф. Лоу, Ю. Семянікі.

...22 чэрвеня 1941 года. 4 гадзіны 15 минут. Час назаўсёды застыў на цыферблате сплюснанага ўзроўня хваляў будзільніка, які быў знойдзены пад руінамі Брэсцкай крэпасці. Пачатак вайны. Гарнізон крэпасці прыняў першы бой...

На плітах мемарыяла — імёны. Імёны тых, хто загінуў, зрабіўшы першыя крокі да перамогі. Да той, да якой ісці было яшчэ чатыры цяжкія гады. Там, у крэпасці, былі дзеці. Цаной незвычайных намаганняў многія з іх былі выратаваны. Гэта дачка лейтэнанта Шаблюўскага, сын і дачка малодшага лейтэнанта Бабкова, дачка лейтэнанта Наганова, дзеці старшага палітрука Сёмачкіна, дачка і сын камісара Несцерчука, дачка батальённага камісара Вендзітэва, выхаванцы музэўнага 44-га стралковага палка...

Фільм Беларускага тэлебачання, які здымае рэжысёр Валерыя Жыгальца паводле сцэнарыя Канстанціна Славіна і Міхаіла Бярозкі, называецца «Ім не было і шаснаццаці»...

Зусім нядаўна мы пазнаёмімся з рэжысёрскім дэбютам Віктара Шавялевіча, які зрабіў сваю першую карціну — «Камарыні». Гэта добрая карціна пра дзяцей. Усе дзеці таленавітыя — такая аснова думка фільма, які з любоўю зняў аператар Юры Санжарэўскі. І вось Віктар Шавялевіч працуе над новай карцінай з цыкла «Дочкі Радзімы» — «Беларуская сюіта». Герані фільма — дзве жанчыны — дырыжор і кампазітар. «Тацяна Міхайлаўна Каламіяцава соран гадоў назад сцвердзіла сябе ў выключна «мужчынскай» прафесіі — дырыжора сімфанічнага аркестра. Людміла Шлег — дзяўчынка з палескай вёскі, якая стала членам Саюза кампазітараў у 25 гадоў...» — радкі з літаратурнага сцэнарыя Тамара Абанюмоўскай і Маі Мартынюк. Аўтары фільма імкнуцца раскрыць розныя характары жанчын і ў той жа час адшукаць тое агульнае, што родніць іх з іншымі дзяцямі мастацтва нашай краіны.

У плане «Тэлефільма» — самыя розныя тэмы: праца, навука, спорт, мастацтва. Што ж чакае ў бліжэйшы час глядачоў блакітнага экрана?

Закончана работа над дакументальным фільмам «Назоўнік». Герані карціны — настаўніцы адной са школ Мазыра. Зняў фільм Уладзімір Арлоў паводле сцэнарыя Георгія Коласа.

Чакае сваёй экраннай чаргі двухсерыйны мастацкі фільм, зняты Дыямарай Ніжнікоўскай па сцэнарыю паэта Анатоля Вялюгіна «Рэха ў пшчы».

Уладзімір Трацякоў разам з рэжысёрам тэатра імя Якуба Коласа Валерыя Мазыніскім і кампазітарам Сяргеем Картэсам стварылі тэлевізійны варыянт спектакля «Сымон-музыка».

Уладзімір Міхарскі, Валерыя Раеўскі і Эдуард Садрыеў працуюць над фільмам-спектаклем паводле п'есы Кандрата Крапівы «Брама неўміручасці».

І. ЧОРНАЯ.

МЫ Б МАГЛІ пачаць свой расказ так: «Жыў-быў Хлопчык. Ён жыў на дзіцячай планеце. На гэтай маленькай планеце існавалі свае, дзіцячыя, законы, на якіх стваралася Дабро. Але не хапала Разумення Дарослых, якія жылі, на жаль, на іншых планетах».

...Маральныя праблемы станаўлення маленькага чалавека, супярэчнасці, з якімі ён сустракаецца ў пошуках свайго, падзіячча наўнага, але досыць сур'ёзнага «я», — менавіта пра гэта тэлевізійны мастацкі фільм «Тры вясёлыя змены», пастаўлены па сцэнарыю Юрыя Якаўлева на аб'яднанні «Тэлефільм» студыі «Беларусьфільм».

ЧАЛАВЕК ПАЧЫНАЕЦА З ДЗЯЦІНСТВА

Тры серыі фільма пастаўлены трыма рэжысёрамі, якіх у стварэнні ігравых фільмаў можна лічыць першапраходцамі. Разам з узыходжаннем унутранага «я» маленькіх герояў фільма на пэўную ўласную вышыню адбываецца ўзыходжанне таленту саміх стваральнікаў — Дамітрыя Міхлеева, Юрыя Аксанчанкі, Анатоля Пазнякова. Першыя два прыйшлі ў ігравы кінематограф з дакументалістыкі, апошні — з тэатральнага інстытута. Не так даўно глядач пазнаёміўся з кінастужкай студыі «Беларусьфільм» «Па сакрэту ўсяму свету». У цітрах сярэд іншых аўтараў імёны Д. Міхлеева і Ю. Аксанчанкі. Сваіму творчаму пошуку аўтары засталіся вернымі і ў новым фільме. Пра тое, наколькі ён удаўся, і пойдзе размова.

Душа маленькага дзіцяці часта ўражае сваёй гармоніяй, непасрэднасцю і нечаканасцю ўспрымання свету. І свет гэты пазнаецца сэрцам, а не розумам.

...Ох ужо, гэты Селюжонак! («Селюжонак» — па імені галоўнага героя — называецца першая серыя фільма. Рэжысёр-пастаноўшчык Д. Міхлеў, аператар-пастаноўшчык А. Бецеў. Галоўную ролю выконвае Жора Бялоў). І патрэбна ж яму было ў самы ўрачысты момант адкрыцця лагера залезці на сасну і пад уласнае дзіцячае «ўра!» кідаць рознакаляровыя паперкі з прывітаннем. Вось ён, першы парыў узяцця — паглядзець на свет з вышыні, сцвердзіць сваё існаванне, хоць

чымсьці звярнуць на сябе ўвагу. Як жа яму, сімпатычнаму белабрыску ў акуларах, зраўмець, што нельга падумаць увесь лагер на ногі, выраतोўваючы ад спякоты маленькае жабяня! І як жа не развесці рукамі піянерважатай Ірыне Прывалавай (А. Папанова), калі пад кожнай прасціной у пакоі хлопчыкаў яна знаходзіць крапіву («Мы ж загартоўваліся!» — скажа Селюжонак).

Гэты фільм пра дзіцей і для дзяцей. Вось тут, мабыць, і заўважым: дзеці не іграюць, яны жывуць, не зважаючы на дакучлівую пільнасць аператарскай камеры і на заўвагі рэжысёра. Дзеці жывуць у сваім асяроддзі, сам-насам са сваім клапатлівым дзяцінствам. Дзі-

ця заўсёды ў руху, яно дзейнічае, а галоўнае — стварае. Стварае свой свет, сваю прыгажосць, сваю гармонію, стварае Дабро (эпізод з хлебам у сталовы). Тая імгненні, калі колькасць гарэзлівых учынкаў пераходзіць у якасць душы маленькага чалавека, што жыве на экране сваім жыццём, самыя каштоўныя. Таму што здольны выклікаць душэўны водгук у тых, хто знаходзіцца па другі бок экрана. Гэта тое каштоўнае, што яднае тры серыі аднаго фільма. Гэта імкненне паказаць шматколорны свет дзіцячага ўспрымання («Селюжонак»), цягу да чысціні, добра, справядлівасці («Памылка Мікошы»). Рэжысёр-пастаноўшчык А. Пазнякоў, аператар-пастаноўшчык Л. Слобін, дзіцячую мару стварыць свой фантастычны свет («Тайна Фенімора»). Рэжысёр-пастаноўшчык Ю. Аксанчанка, аператар-пастаноўшчык А. Зубрыцкі).

Хлопчык Мікоша (Аркадзь Маркін) наўмысна сарваў заданне групы піянераў, але зрабіў гэта для таго, каб выправіць сваю памылку. Непасрэдна, са здзіўленымі вачамі Рыжык (Алеша Сазонаў) з дзіцячай наўнасцю верыць у прысутнасць сапраўднага Фенімора! Хай сабе ад гэтай засакрэчанага гульні няма спакою дарослым (успомнім Гурыя з яго казэнным: «А па распарадку?»), але ж так больш цікава. Гэта, зноў-такі, свет Дзяцінства.

Фільмы аб'ядноўвае таксама і адзіны напрамак пошуку — амаль аднолькавыя кінематаграфічныя вырашэнні сюжэтаў. Тэлебачанне дало магчымасць аб'яднаць рэчаіснасць, мастака і гледача ў рэальным тэлевізійным часе. Адлегласць паміж

гледачом і экранам скарачаецца да мінімуму. І пры гэтым галоўная стаўка ў тэлевізійным фільме, натуральна, робіцца на выканаўцу, на яго акцёрскія магчымасці. Але драматургічнага вырашэння вобразаў дарослых, на жаль, нестася. Сутыкненні дарослых і дзіцей залішне прамалінейныя. Занадта катэгарычны старшы піянерважата Гурыя (В. Мамасёў), да смешнага сентыментальнага Ірына Прывалава (А. Папанова) уносяць у фільм зусім непатрэбны гротэск, парадыйнасць. Стаць упоравіць з тым жа Селюжонак, які выглядае куды больш дарослым і разумным, артыстам не ўдалося, і ў сваёй даросласці яны па-дзіцячы смехатворныя, за выключэннем мяккага, пакладзістага пачальніка лагера «Вэ-вэ» (Ю. Мядзведзеў) і меланхалічна-спакойнага доктара (С. Іваню). На самой справе канфлікту не атрымалася.

Сюжэт тэлефільма нагадвае каралі, якія складаюцца з асобных бусінак-эпізодаў. Асабліва гэта адчуваецца ў першай серыі. Мікрасюжэты не маюць акрэсленай драматургічнай закончанасці.

Найбольш пазычнай узнёсласці вобраз галоўнага героя дасягае ў сцэне з салаўём («Селюжонак»). Хлопчык у кавалачку пластыліна спыняе імгненне. Аператарская камера паволь рухаецца ўслед за хлопчыкам, сочыць за яго позіркамі. І перад намі свет — вачамі дзіцяці. Лейтматывам, які аб'ядноўвае ўсе тры серыі фільма, з'яўляецца вось гэты парыў да незвычайнага: зафіксаваны палёт душы, імкненне да вышыні (успомнім Мікошу, яго мары ўзяцця ў неба, памайстэрскую выяўленчы аператарам Л. Слобіным. Выдатна зняты і сны Рыжыка).

Дзеянне ў другой серыі «Памылка Мікошы» развіваецца замакруджана. Падзеі разгортваюцца як быццам у замкнёнай плоскасці, дзеянне пазабудлена ўнутранай дынамікай. У «Тайне Фенімора», наадварот, расказ ідзе напружана, у дэтэктывым рытме. Але з гэтай знешняй дынамікай не адчуваецца ўнутраных матываў, якія абумоўліваюць канкрэтныя ўчыны герояў.

Фільм зняты па сцэнарыю, у якім ёсць вось такія дэялогі:

— А колькі табе гадоў? — запытаў Рыжык.

— Можна, тысячча, а можна, дзве, — не адразу адказаў Фенімор. — Час — адзін, але вымярэнняў у яго шмат, можна вымяраць час падаючай зоркай, можна колцамі дрэў... А можна палётам думкі...

Гэтаксамі і свет дзіцяці: можна ўбачыць вокам, а можна — адчуць сэрцам.

С. ШУЛЬМАН,
Л. САЯНКОВА,
студэнткі факультэта
журналістыкі БДУ
імя У. І. Леніна.

РЭПЛІКА

А НАМЕР БЫЎ ДОБРЫ!

Калі мы чуем па радыё дэялогі, то спачатку прыслухоўваемся да таго, «ШТО» гавораць дзейныя асобы перадачы, але неўзабаве ўзімае цікавасць да таго, і «ХТО» гэта гаворыць. Асабліва тады, калі транслююцца спектакль, драматургічны твор ці інсцэніроўка прызы. Сярдннеарыфметычны, расплысты носьбіт пэўных тэзісаў — далёка не адно і тое ж, што жывы характар чалавеча, які па логіцы ўнутранага руху і па сваёй індывідуальнасці прымае тое або іншае рашэнне, робіць

учынак, абвясчае сваю пазіцыю.

Сярд работ радыётэатра Беларускага радыё ёсць значныя дасягненні ў паказе такога характару на матэрыяле вялікіх эпічных твораў, на падставе класічных і сучасных п'ес розных жанраў.

Звярнула на сябе ўвагу і пастаноўка п'есы «Трэцяе пакаленне», што належыць п'яру папулярнага драматурга М. Мірашнічкі. Тэматычнае па-

шырэне рэпертуару адбылося: у эфіры прагучала надзвычайна багатыя розныя сацыяльныя сілы за права ўплываць на моладзь. Аўтар будзе даволі востры сюжэтны калізіі, у якіх адбываецца своеасабліва самавыкрыццё персанажаў. Ніякіх сумненняў адносна ідэйных поглядаў і асабістых прынцыпаў амаль усіх дзейных асоб у чытання п'есы не застаецца. Прадстаўнікі капіталістычнага Захаду, заілапачаны тым, што ўсё больш моладзі вызваляецца ад так зва-

нага імунітэту супроць ідэй сацыялізму, міру і прагрэсу на зямлі, па меры развіцця сюжэта «Трэцяга пакалення» вызначаюць сваё зусім пэўнае месца на барыкадах ідэалагічнага паядынку. Так напісана п'еса. Дыспуты ў часе міжнароднага форуму і спрэчкі ў кулуарах паступова прасвятляюць адных і робяць больш зацікаенымі ворагамі сацыялістычнай ідэалогіі другіх. Іграць такую п'есу і на падмошчых сцэны складана, нават цяжка. Улічваючы, відаць, гэта, рэжысёр радыёспектакля С. Стэфановіч даручыў ролю ў «Трэцім пакаленні» артыстам Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа. Дасведчаным. Вопытным. Што ж атрымалася? Самавыкрыццё адмоўных персанажаў, прадстаўнікоў антысацыялістычнага лагера — Евы Мюлер, фон Шлітэнберга,

Лінь Джоу і іх папечнікаў — усяляк падірэліваецца неаатуральна аднастайнымі галасамі выканаўцаў ролі. Артысты старанна перадаюць пачварна-іезуіцкія прыёмы і агідныя інтанацыі сваіх персанажаў. Ідэйныя праціўнікі гэтых персанажаў прадстаўлены ў радыёспектаклі ў адваротным выканаўчым святле: акцёры, якія іграюць ролі Ярэма, Стрыжэвіча, Хольман і іх прыхільнікаў, напішліва дэкламуюць, знарок патэтычна выкрываюць тэзісы і заклікі. Наўрадці варта называць тут імёны артыстаў-коласаўцаў, бо ў такім лабавым падыходзе да паказу герояў вінаваты ў першую чаргу пастаноўшчык. Бо нельга ж паверыць, быццам вядучыя акцёры акадэмічнага налітыву «самастойна» трантавалі кожную ролю і саматэатры знаходзілі

меру мастацкага напэўнення публіцыстычнага па форме спектакля. І рэзала слых вядомае жаданне выканаўцаў «хадзіць на натурнах», прытрымлівацца раз і назаўсёды абранай маскі, вымаўляць толькі літаральныя сэнс рэплік, грабуючы шматзначнасцю і малюнічасцю слова ў радыётэатры...

Крыўдна, але трэба сказаць праўду стваральнікам і выканаўцам гэтага спектакля: не атрымалася! Схематызм і адназначная плакатнасць выцвіслі з яго нават намік на высокую праўду мастацтва, прадывтаваную пр удай жывой рэчаіснасці. Намер жа, як вядома, не дае права дараваць лунную няўдачу ў мастацтве. Тым больш лунную на фоне ранейшых значных работ радыётэатра.

К. ЛЯШЧЭНЯ.

ВЫСТАўКА сучасных народных маляваных дываноў, якая адчынена ў мінскім Палацы мастацтваў, — адметная падзея ў культурным жыцці рэспублікі апошніх год. І не таму, што гэта першая выстаўка ў рэспубліцы, а таму, што дужа мала ведаем мы пра сучаснае мастацтва нашай вёскі, якое досыць квола, а падчас супярэчліва праяўляецца ў сучаснай прамысловасці фабрык, слаба адлюстроўваецца на старонках газет і часопісаў. З'явіліся нават «прагнозы», што нібыта народнае мастацтва, якое праяўляе тэндэнцыю да індывідуалізацыі, паступова сальцеца з прафесійным, а рэшта растворяецца ў самадзейнай творчасці і будзе ўяўляць сабою непрафесійную творчасць самага шырокага профілю. Адаючы перавагу старажытным помнікам культуры, мы падчас рызыкуем прагледзець сучасную нам народную творчасць, многія з'явы якой маюць тэндэнцыю відазмяняцца, а то і хутка знікнуць.

Пра ўсё гэта можна было б і не гаварыць, калі б за тэрэтычнымі недакладнасцямі, а падчас і чыста суб'ектыўным фантазіраваннем, не хавалася небяспека «самаліквідацыі» народнага мастацтва.

У пастанове ЦК КПСС «Аб народных мастацкіх промыслах» падкрэсліваецца значэнне і роль народнага мастацтва ў развіцці сучаснай культуры нашай краіны ў цэлым, у развіцці прафесійнага мастацтва, у прыватнасці. «Народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, якое з'яўляецца часткай савецкай сацыялістычнай культуры... актыўна ўплывае на фарміраванне мастацкіх густаў, абагачае прафесійнае мастацтва і выяўленчыя сродкі прамысловай эстэтыкі». Партыя ставіць перад нашай навукай, мастацкай і арганізацыйна-кіруючай практыкай у галіне народнага мастацтва асаблівыя задачы, рашэнне якіх прама звязана з устаноўкамі і мэтамі, вызначанымі ў галіне культуры XXV з'езда КПСС.

Членамі камісіі па народнаму мастацтву пры Саюзе мастакоў БССР шмат робіцца па вывучэнню і выяўленню новых форм народнага мастацтва, па аказанню метадычнай дапамогі народным майстрам. Літаральна за адзін год, дзякуючы вялікай і нястомнай энергіі добрага знаўцы беларускай народнай творчасці Яўгена Куліка, было арганізавана шмат навукова-практычных экспедыцый на Случ-

чыну і Міншчыну, а жыхары і госці Мінска пазнаёміліся з творчасцю такіх выдатных майстроў рэзкі па дрэву, як А. Пупко і В. Альшэўскі, і жываліца наўнага (інсітнага) накірунку Ф. Дудо.

Сёння прадметам нашай гаворкі з'яўляецца новая экспазіцыя сучаснага народнага малявання на палатне, экспанаты якой сабраны членамі камісіі.

Народнае маляванне на палатне, паперы, шкле і іншых матэрыялах — своеасаблівае адкрыццё мастакоў і мастацтвазнаўцаў рэспублікі апошніх гадоў. Фактычна да сённяшняга дня традыцыйнае маляванне (дываны, цыраты, дэкаратыўныя карцінкі і націорморты, дошчачкі-рэкламкі і інш.) заставалася па-за ўвагай мастацтвазнаўцаў і даследчыкаў матэрыяльнай культуры, нікім не збіралася і не фіксавалася. Памылкова прылічанае ў свой час да патоку безгустоўных

шырокага распаўсюджання ў афармленні інтэр'еру сялянскай хаты, а выкарыстоўваліся пераважна ў аздабленні адзення паасобных рэгіёнаў. Строгая геаметрыя вышывак і ўзорнага ткацтва пачынае паступова выціскацца раслінным арнамантам («яблыні», «званочки», «кружы» і г. д.). Усё часцей і часцей замест матываў клетак («кратак»), грабеньчыкавых ромбаў і квадратаў на тканых дыванах і ручніках паяўляюцца стылізаваныя на пачатку плоскія, а пасля і аб'ёмныя вазоны ці вазы з кветкамі, а на змену плеченым з саломы кублам і шнянам прыходзіць ярка размалёваны куфар.

Росквіт маляваных дываноў прыпадае на сярэдзіну нашага стагоддзя, калі беларуская вёска (а не толькі асобныя рамеснікі) мела магчымасць набыць алейныя, клеявыя і анілінавыя фарбавальнікі ў любой колькасці, калі амаль цал-

Члены камісіі па народнаму мастацтву мастак А. Марачкін і першы сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР Л. Шчамялёў. Фота М. РАМАНЮКА.

ФАРБЫ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

мяшчанскіх падробак, тыпу «славутых» цыратавых дываноў, што шырока пранікалі ў вёску ў 50-х гадах, народнаму маляванню адмаўлялі ў самабытнасці і мастацкай вартасці, а галоўнае — у пераемнасці мастацкіх традыцый. Такім чынам, мы ледзь не страцілі адзін з жывых пластоў сапраўднага народнага мастацтва, праз якое ажыццяўляецца сувязь сённяшняга з мінулым дзеля будучага.

Шырокае распаўсюджанне, высокая мастацкая вартасць, пераемнасць матываў роспісаў з узорамі народнай маляванай мэблі (куфры, шафкі), прысутнасць стылістычнага мастацкага канону, калектыўнасць творчасці даюць падставы гаварыць пра маляваных дываны як пра самастойны від народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, як пра мастацкую з'яву ў творчай дзейнасці сучасных народных майстроў вёскі.

Мастацтва маляваных (набіва-ных) дываноў пачынае распаўсюджвацца на Беларусі ў сярэдзіне XIX ст., калі на змену працаёмкаму ручному ўзорнаму ткацтву і вышыўцы прыходзіць танная і лёгкая выконваемая набойка. Але набіваныя тканіны ў той час не атрымалі

кам змянілася семантыка традыцыйнага геаметрычнага арнаменту і вырабы народных майстроў перасталі абмяжоўвацца утылітарна-дэкаратыўнымі функцыямі. Выкарыстоўваючы багатыя каларыстычныя нюансы, народныя майстры ў стварэнні ўзору дывана дасягаюць адмысловага святасцянавога малюнку. І вось ужо мы бачым новую ступень у развіцці мастацтва сродкаў народнага мастацтва: ад плоскасці да ілюзіі аб'ёму.

Малююцца дываны на пафарбаваным у чорны колер палатне алейнымі ці клеявымі фарбамі. Ад відаў фарбаў, іх уласцівасцей у многім залежыць стылістыка і характар мастацкага вырашэння дываноў. Выкананыя клеявымі фарбамі дываны ўспрымаюцца надзвычай мажорна, ураджаюць яркасцю і сакавітасцю колеравай гамы. Расліны і кветкі малююцца больш умоўна, плоскасна. У іх заўжды адчуваецца падкрэсленая рытміка ўзору, імкненне да сіметрыі, строгаści малюнка, што абумоўлена ў значнай ступені пашыраным спосабам іх размалёўкі шляхам набівання праз трафарэт. Але набіўны ўзор заўсёды ўдакладняўся, дапісваўся і ўскладняўся новым малюнкам і графікай.

Алейныя дываны больш стрыманыя і тонка згарманізаваныя, нават вытанчаныя па каларыту. Кветкі і расліны на іх больш прапрацаваныя і больш натуральныя. І хоць шкала маляваных арнамантаў у якойсьці ступені абмежаваная, мы, убачыўшы дываны, спыняемся, уражаныя і па-сапраўднаму ўсхваляваныя іх характарам. Мы пазнаём рассыпаныя па полю любія з дзяцінства кветкі, лёгкія квітнеючыя травы і букеты б'ю, пазнаём у гэтых малюнках фарбы роднай зямлі, якія заўсёды чаруюць нас. Але народныя майстры — не капіроўшчыкі прыроды. Успрымаючы прыгажосць зямлі ў перыяд квітнення палёў і лугоў, яны ствараюць нешта выключна новае, па-свойму чужоўнае, хвалюючае. Накштат таго, як мова паззі адлюстроўвае рэчаіснасць праз мастацкія вобразы, так і ў намалёваных узорах рэальны свет паўстае ў своеасаблівай пазычнай інтэрпрэтацыі.

Певодле кампазіцыйна-арнаментальнага вырашэння экспануемыя дываны дзеляцца на дзве групы: раслінную і сюжэтна-тэматычную.

Асноўным матывам дываноў

першай групы з'яўляецца букет кветак ці вазон, агорнуты гірляндай пераплеценых прадастаў, кветак і лісця. Зрэдку ў раслінны ўзор уводзяцца людзі, птушкі (павы, галубы) і жывёлы (алені, коні і інш.).

Асаблівым характарам, адмысловым рытмам плоскасна вырашаных арнаментальных формаў, гармоніяй сакавітых колеравых спалучэнняў і пераходаў вызначаюцца дываны і макаткі народных майстроў з Докшыцкага раёна Леаніды Ючкавіч і Алены Багаткевіч.

Шмат давалася маляваць тады яшчэ маладым кабетам у першыя пасляваенныя гады. Прага да прыгожа аздабленай хаты была вялікай, а ўзорныя тканіны не хопала, вось і пайшлі ў ход розныя матэрыялы. «Шпалеры малявалі на простаай абгортачнай паперы, фіранкі — на марлі, макаткі — на газетах», — успамінае Леаніда Паўлаўна. Фарбы гатавалі таксама самі. Зубны парашок змешвалі з крухмалам ці сталярным клеём і дабаўлялі анілінавы пігмент.

Малявалі не толькі для сябе і аднавяскоўцаў. З многіх навакольных вёсак Мядзельшчыны і Шаркоўшчыны неслі жанчыны сваё «ачэрненае» палатно і прасілі намалюваць «квяты», «вянкі», «букеты». Глядзіш сёння на гэтыя вясёлкавыя карціны прыроды і, здаецца, трапляеш у вечнае лета, на расквечаны луг, удыхаеш водар траў і кветак і не можаш не здзіўляцца таленту і густу нашага народа, які не толькі захваў, але і развіў новую галіну дэкаратыўнага мастацтва.

Другая сюжэтна-тэматычная група дываноў прадстаўлена творчасцю мастакі інсітнага (наўнага) накірунку Алены Кіш. У сілу прыроджанага таленту яна развіла і ўсвядоміла сваё асабістае, індывідуальнае бачанне і ўспрыняцце свету, рэчаіснасці і, галоўнае, знайшла своеасаблівую мастацкую форму выказвання ў мастацтве свайго светаўспрымання.

Мы мала ведаем пра жыццё і творчую дзейнасць таленавітай мастакі. Збіральнік і знаўца яе творчасці мастак У. Басалыга паведамае, што жыла яна ў Слуцкім і недзе каля 1934—1941 гадоў вандравала па навакольных вёсках, пакідаючы вясковым жыхарам частку свайго багатай і шчодрой душы. Спыняючыся на кароткі час у новай вёсцы, яна тут жа разгортвала сваю сціплую майстэрню, і выплывала на

дамацканае палатно свой роздум пра свет, пра яго адвечныя праблемы добра і зла, кахання і нянавісці. «Рай», «У райскім садзе», «Ліст да каханнага» — вось далёка не поўнае кола лірычна-апавадалных сюжэтаў, якія раскрывае мастачка праз загадкава-фантастычныя вобразы прыроды, звыроў, птушак, людзей. Амаль на кожным дыване перад намі ўзнікае незямное, шчаслівае, райскае жыццё, якое вартуюць лагодныя ачалавечаныя лвы і фантастычныя птушкі.

У кожнай з вядомых нам кампазіцый А. Кіш рэальныя падзеі здзіўляюча пераплітаюцца з прыдуманымі. Напрыклад, у кампазіцыі «Рай» мініяцюрна намалёваная сцена катання пананак і дзецюкоў на лодцы на пярэднім плане арганічна аб'яднана са сценай прагулкі і адпачынку трох вясільных ільвоў на заднім. І ўсё гэта жыве ў адзіным фантастычным пейзажы, пад адзіным блакітным небам і сонца. Гэтак спрыяюць чароты, звонкія фарбы (блакітныя, жоўтыя, зялёныя, чырвоныя і белыя), якія не змешваюцца, а ўмела чаргуюцца, надаючы кампазіцыі радэсны святочны настрой; тут ёсць тая пераканаўчая прастата і непасрэднасць, якія так уласцівы і народнаму лубку, і народнай казцы. Кожную сюжэтна-тэматычную кампазіцыю мастачка абрамяляе раслінным арнамантам, які стварае своеасаблівую ліштву акна, праз якое мы дзівіліся казачнай прыгажосці жыцця, якое можна было бачыць хіба што толькі ў летуценных снах.

Спадчына А. Кіш невялікая. Многае загінула ў палымі Вялікай Айчыннай вайны, значную частку паглынуў бязлітасны час (творы выконваліся клеявымі фарбамі на дамацканым палатне), то-сёе яшчэ чакае свайго адкрыцця. Але і тое, што экспануецца на выстаўцы, гаворыць пра вялікі талент мастакі, пра яе невычэрпную фантазію і багатую вобразнасць, пра майстэрства кампазіцыйных рашэнняў і тонкае адчуванне колеру. Мастачка нікога не пераймала, у нікога не вучылася — адлюстроўвала толькі свае асабістыя ўражання і жыццёвы вопыт; яна тварыла так, як ёй дыктвала фантазія. Усё гэта робіць яе мастацтва цікавай з'явай у народнай творчасці Беларусі.

Такім чынам, першая, хаця і невялікая па колькасці прац, выстаўка народных маляваных дываноў дала магчымасць шырокаму колу грамадскасці пазнаёміцца з новым, сфарміраваным у савецкі час, самабытным відам народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва вёскі, які, спадзяёмся, будзе выкарыстаны і развіты майстрамі прадпрыемстваў мастацкай прамысловасці рэспублікі.

Міхась РАМАНЮК, мастацтвазнавец.

Фрагмент маляванага дывана з Шарноўшчынскага раёна.

Міхась СКРЫПКА

ЖЫВУЧЫЯ МІШЭНІ

ПАМАГЛО

З «Бытпаслугі» хлопец вёрткі Тызень шліў у хаце форткі, А як чарну спаражніў, За хвіліну ўсё пашліў.

ТРЫМАЕ СЛОВА

— Слова даў не піць. Не п'ю! Нават грамаў сто! І не п'е, як не даюць... Ці няма за што.

НЕЛАДЫ

На рабоце у Шыкулы Кожны месяц «нелады»: То прагулы, то «загулы», То авансам выхадны.

ПАДЗЕЛ ПРАЦЫ

Усталывалася слава Аб іх на рабоце цвёрда: Намеснік рашае справы, Дырэнтар — красворды.

ПРА ЛІХАЧОУ

І ўдзень, і ўначы, На жаль, бывае — Былі б «ліхачы», Слупоў хапае.

КРУМКАЧ

З МІКРАФОНАМ

Смяўся з салаўя Крумкач: — Які з цябе спявак? Смаркач! Я мікрафон з сабой нашу. Любую птушку аглушу.

ДРУЖБАКІ

Служылі дружбакі на базях: Адзін на «А», другі — на «Б». Адзін другому не адказваў Ні ў чым: «Ты мне, а я табе».

«МАКСІ» І «МІНІ»

«Разумнік» жыве па тансе: Узважыць усё, прыкіне, Каб грошай было «максі», Ну, а работы — «міні».

ФЛЮГЕР

Сваіх ён думак не дае. (А можа, іх не мае?) Ды ад жыцця не адстае: Па ветру нос трымае.

ПРАУДАЛЮБ

За праўду ён гатоў у бой, Сядзець не будзе дома — Не за другіх (само-сабой!), А за сябе, вядома.

НІЧОГА ДЗІЎНАГА

— Чуў навіну: Пятро Іванавіч стаў пісаць крытычныя артыкулы.

— А што ж тут дзіўнага? Яго сусед Змітрачонак, з якім яны даўно не ладзіць, выдаў зборнік вершаў.

М. СЛІВА.

Фёдар РУДОВІЧ

...СМЯЕЦЦА АПОШНІ

Была нядзеля, і Пятро Жмых падняўся раніцай пазней звычайнага — спяшацца ж няма куды.

Жонкі не было. Згатавала снаданне і некуды знікла. Хутчэй за ўсё ў іраму пабегла. Учора ўсе лусы празвалі нейкай коўдрай. Лета ў разгары, а яна — коўдру купім дый годзе!

Пятро выйшаў на двор. Цераз плот ён убачыў свайго суседа Сымона Бычка. Сусед вяла падстаўляў далоні пад рукамынік і так фыркаў і трос галавой, што пырсні ляцелі ў бакі, як ад аўтамабіля, калі той едзе па лужыне.

— Ну і мядзведзь ты, сусед! — гукнуў цераз плот Пятро. — І сораму няма спаць да абеду?

— А куды спяшацца? — выціраючыся ручніком, тонкім галаском загаварыў Сымон. — Чакаў, пакуль жонка грыбы падсмажыць. Ранікам іх цэлы кош з хвойніку прываланла. Кажы, хоць насу закладвай... Дзіва, такія данджы ішлі!

Забраўшы мыла і ручнік, Сымон пайшоў у хату. Нават не запрасіў адведаць свежаных грыбочкаў. Ад гэтай настроў у Жмыха сапсаваўся. Ды і на жонку крыўда ўзніла. Іншыя грыбы валакуць, а яна ў нейкую коўдру ўтрэскалася, як чорт у асіну. Раілі ж некалі людзі не жаніцца на гэтай пабягушцы. Яна толькі на плёткі здатная ды грошы з дому вудзіць добры спец.

Вярнуўшыся ў хату, Пятро хуценька перапрапаўся і, начапіўшы на плечы вялізны кош, накіраваўся да лесу. З паўгадзіны хадзіў па хвойніку. Вымак ледзь не да апошняй ніткі, але ніводнага грыба не знайшоў. Нават воўчыя і тыя не пракідаліся. І тады зразумеў, што Сымон яго

купіў — грыбная пара яшчэ не настала. Перакінуўшы кош на другое плячо, Жмых падаўся да хаты.

Пасля абеду Пятро вынес пад анно услон і прысеў у цяльню. Неўзабаве з-за плоту паказалася галава Сымона. Той аж заходзіўся ад смеху. Пасля крыннуў:

— Ну, як жывеш, грыбнік? Мухамора хоць знайшоў якога? Мне даў бы аднаго. Мух процьма, хай на іх немаці!

— Даў бы, ды не браў гэтай пошасці. Мух хларафосам частую. А баравіноў поўны кош прынёс. Нават яшчэ і ў кішэні напіхаў, — прамовіў Пятро.

Ён гаварыў спакойна, і Сымона гэта здзівіла.

— Ну, ну, выдумляй! — усё ж не паверыў Бычок.

— А чаго мне выдумляць? — тым жа тонам працягваў Пятро.

— Адных баравіноў, нажаш? То, можа, паказаў бы хоць аднаго?

— Чапу ж не? — Пятро Жмых устаў і накіраваўся ў хату. Там ён дастаў з шафы даволі ладны грыбок, якога надоечы зляпіў з пластыліну сын Міхась, і, выйшаўшы на двор, паказаў суседу.

— Хм... Спраўды грыб, — мармытаў сабе пад нос Сымон. — А большыя не пракідаюцца? — высунаў ён галаву з-за плоту.

— Усякія ёсць, як жа, — стрымліваючыся, каб не зарагатаць, прагаварыў Пятро. — Я не выбіраў, узлў, які пад руку трапіўся, — з гэтымі словамі ён схавалася за дзвярамі.

Праз колькі хвілін Пятро убачыў, як Сымон з нашом пад руною шпарыў выганам у бок лесу...

Міадраг ТОДАРАВІЧ

ХАТНІ ТЭАТР

З жонкай я пасварыўся з-за нейкай дробязі і, як заўжды ў падобных выпадках, згроб паліто, насунуў капляюш і куляй вылецеў з кватэры. Ужо ў ліфце думаў, куды б падацца. Вырашыў: да суседа Райна. Паколькі Райна ўжо тры гады цярпліва чакае, калі разгледзіць яго заяву з просьбай адрамантаваць тэлефон, я вымушаны быў ісці да яго без папярэджання.

— А, гэта ты?! — здзівіўся ён, адчыняючы дзверы. Але тон, якім ён гэта сказаў, ды і ўвесь яго выгляд быццам дадаваў: «Куды д'яблы нясуць? Толькі цябе тут не хапала».

Яго жонка Зорыца сядзела ў крэсле і, ледзьве хаваючы злосць, «уважліва» глядзела тэлевізар. Праўда, яна прывіталася са мною, але зусім не так прыязна, як раней.

— Не ў найлепшы час ты прыйшоў, — шапнуў мне Райна, пакуль я здымаў паліто, — з жонкай пасварыўся. Хатні тэатр. Разу-мееш... Кожны шлюб не без гэтага.

— Разумею, — кажучы, схопіў сваю вопратку, апраўдваючыся неадкладнымі справамі, і даў ходу.

Зайду, думаю, да Боры. Паслядзім крыху, жонка яго заўсёды такая мілая — партыйку ў прэфаранс згуляем... А пакуль вярнуся, мая назола трохі супакоіць свае нервы.

— Вы? — сустрэла мяне Борава жонка. Заўважаю, што твар яе падазрона гарыць баявітай чырванню.

— Ё-ы-ы, ці Бора дома? — як мага больш пачціва звяртаюся я. — Угу, — кажа, але трэба, пэўна, разумець гэта так: «Хоць і ёсць, ды ўсё роўна, што няма».

Бора ляжаў на канале ў нухні і абедзвюма рукамі прытрымліваў на лбе прымоцку. Як я зразумеў, гэта быў фінал спектакля, а завязкай — спазненне майго сябра дадому.

— Згляну пазней... Цалую ручкі, — выконваў я далей ролю ветлівага гасця.

— Вярнуўся? — іранічна вымавіла мая благлаверная, сустракаючы на парозе. Я кінуўся ёй у абдымкі і пачаў цалаваць, як у час мядовага месяца.

— Любы, што з табой?

Я, зразумела, не адказаў нічога. А хацелася сказаць, што незвычайна задаволены эпілогам... І што наш хатні тэатр зусім бяскрыўдны ў параўнанні з тымі, што нвітнеюць побач.

Пераклаў з сербскахарвацкай

І. ЧАРОТА.

ФРАЗЫ

Пісаў прадмовы да класікаў і лічыў, што ён паперадзе іх.

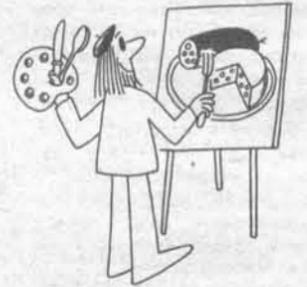
Увесь цяжар вершаў кампазітар пераклаў на лёгкую музыку.

Славіўся ў літаратурным свеце толькі каліграфічным почыркам.

Пазт апраўдваўся: «У мяне вельмі раўнівая жонка, таму муза не прыходзіць на спатканне са мною...»

Р. РУМКО.

ДЗІВАК- ЧАЛАВЕК...

Аляксей ЗАРЫЦКІ

ЖАЛАСНЫ ДУЭТ

СПРОВА САНЕТА

Мы чулі ўсе пра беднага казла, Які казлом завецца адпушчэння. Ахвяра прадурзятасці і зла,

Не можа ён пазбыцца засмучэння

І мэкае і ўдзень і па начах, Тугу ў зялёных тоячы вацах.

А ёсць яшчэ сумнейшае стварэнне,

Яго завуць казёл недапушчэння. У мэканіі хавае ён сваім

Такі дакор, такая крыўда ў ім.

Калі ж два гэтыя казлы збіруцца

І, дзюбіушы, замэкаюць удвох, То слёзы нават з каменя

Праб'юцца, Цурком пальюцца скрозь сівелы мох.

ПРАБЛЕМАЧКА

Як многа ўзняў у вершах Ціт праблем,

Але паэзіі ў іх малавата. А ў Кліма,

У радках яго паэм, Праблем няшмат,

Паэзіі ж багата.

Хто кажа — лепей піша Клім, Хто — Ціт.

Праблемачка — Каго ж узяць на шчыт?!

ЦВЕРДАСЦЬ

І ГНУТКАСЦЬ

На выгляд ён — герой станоўчы для рамана,

Але па сутнасці далёка не такі. Во цвёрдасць незвычайная

яго рукі Звычайнай гнуткасцю спіны абгрунтавана.

Мал. У. УЛАДАВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856

АТ 07289

12345678

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО.